

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БЕЗБАХ КРИСТИНА ІГОРІВНА

Допускається до захисту:
к. філол. н., доцент, в. о. завідувача
кафедри романо-германської
філології та зарубіжної літератури
Олена БІЛЕЦЬКА
(підпис)
«___» _____ 20__ р.

МЕТАФОРИЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНОК
В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ (НА МАТЕРІАЛІ
ТВОРІВ ЗІГФРИДА ЛЕНЦА ТА МАРІЇ МАТІОС)

Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.043 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша німецька»
Освітня програма «Німецька та друга іноземна мови та літератури (переклад
включно)»

Магістерська робота

Науковий керівник:
Данцл Лариса Сергіївна
к. філол. н., доцент, доцент кафедри
романо-германської філології та
зарубіжної літератури

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2022

АНОТАЦІЯ

Безбах К. І. Метафоричні одиниці на позначення образу жінок в німецькій та українській лінгвокультурах (на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос)

Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.043 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша німецька». Освітня програма «Німецька мова і переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022. 210 с.

Магістерську роботу присвячено дослідженню метафоричних одиниць на позначення образу жінок в німецькій та українській лінгвокультурах на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос.

Об'єктом дослідження є метафоричні позначення образу жінки у німецькій та українській лінгвокультурах та метафоричні позначення образу жінки на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос. Матеріал роботи містить 109 метафоричних позначень на позначення жінки у німецькій мові та 184 метафоричних позначення на позначення жінки в українській мові отриманих методом суцільної вибірки зі словників німецької та української мов та 30 метафоричних одиниць на позначення образу жінки у німецькій мові на матеріалі творів Зігфрида Ленца та 96 одиниць на позначення жінки в українській мові на матеріалі творів Марії Матіос, отриманих методом суцільної вибірки з творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца. Основними методами та прийомами дослідження є описовий метод, який служить для точного та повного опису лексичних одиниць та є підґрунтям для комплексної презентації результатів дослідження, зіставний метод слугує для виявлення і висвітлення спільних та відмінних ознак мовних одиниць в обох мовах та кількісний аналіз – для порівняння структурних та лексико-семантичних особливостей метафоричних позначень образу жінки в зіставляваних мовах

У роботі здійснено дослідження та системний опис метафоричних позначень образу жінки у німецькій та українській мовах та на матеріалі творів Марії Матіос та Зіґфрида Ленца. Отримані у дослідженні результати є певним внеском у дослідження метафоричних одиниць на позначення образу жінки, а також стилістику німецької мови. Було проведено функціональну та оцінну характеристику, лексико-семантичну класифікацію та структурну класифікацію метафоричних одиниць на позначення образу жінки у німецькій та українській лінгвокультурах, а також метафоричних одиниць на матеріалі творів Зіґфрида Ленца та Марії Матіос. Гендер – це змодельована суспільством система цінностей, норм і характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі життя. Концепт «жінка» в мовознавстві зображується через численні описи зовнішності, психічного та емоційного станів жінки, її комунікації та ролі в суспільстві. Варто зазначити, що мовні засоби функціонують для того, щоб відобразити зовнішній та внутрішній портрети жінки. Епітети, порівняння, антитеза, метафори – це одні із найуживаніших художніх засобів для позначення образу жінки. Метафора найкращим чином розкриває образ жінки, її характер, зовнішність її соціальну поведінку та статус у порівнюваних лінгвокультурах та на матеріалі творів Зіґфрида Ленца та Марії Матіос.

Ключові слова: категорія гендеру, метафора, метафорична одиниця, образ жінки, метафоричні позначення, категорія оцінки, характер, зовнішність, соціальний статус та поведінка.

SUMMARY

Bezbakh K.I. Metaphorical units to denote the image of women in German and Ukrainian linguistic cultures (based on the works of Siegfried Lenz and Maria Mathios)

Specialty 035 "Philology". Specialization 035.043 "German languages and literatures (including translation), first German". Educational program "German language and translation". Donetsk National University named after Vasyl Stus, 2022. 208 p.

The master's thesis is devoted to the study of metaphorical units for the designation of the image of women in German and Ukrainian linguistic cultures based on the works of Siegfried Lenz and Maria Mathios.

The object of the research is metaphorical designations of the image of a woman in German and Ukrainian linguistic cultures and metaphorical designations of the image of a woman based on the material of the works of Siegfried Lenz and Maria Mathios. The material of the work contains 109 metaphorical designations for the designation of a woman in the German language and 184 metaphorical designations for the designation of a woman in the Ukrainian language obtained by the continuous sampling method from the dictionaries of the German and Ukrainian languages, and 30 metaphorical units for the designation of the image of a woman in the German language based on the material of the works of Siegfried Lenz and 96 units for the designation of a woman in the Ukrainian language on the material of the works of Maria Mathios, obtained by the method of continuous sampling from the works of Maria Mathios and Siegfried Lenz. The main research methods and techniques are the descriptive method, which serves for an accurate and complete description of lexical units and is the basis for a comprehensive presentation of the research results, the comparative method serves to identify and highlight the common and distinctive features of linguistic units in both languages, and quantitative analysis - to compare structural and lexical-semantic features of metaphorical designations of the image of a woman in comparable languages

The research and systematic description of the metaphorical designations of the image of a woman in the German and Ukrainian languages and on the material of the works of Maria Mathios and Siegfried Lenz are carried out in the work. The results obtained in the study are a certain contribution to the study of metaphorical units for the designation of the image of a woman, as well as the stylistics of the German language. A functional and evaluative characterization, lexical-semantic classification, and structural classification of metaphorical units to denote the image of a woman in German and Ukrainian linguistic cultures, as well as metaphorical units based on the works of Siegfried Lenz and Maria Mathios, were carried out. Gender is a society-modeled system of values, norms and characteristics of male and female behavior, lifestyle and way of thinking, roles and relationships of women and men, acquired by them as individuals in the course of life. The concept of "woman" in linguistics is depicted through numerous descriptions of a woman's appearance, mental and emotional states, her communication and role in society. It is worth noting that language means function to reflect the external and internal portraits of a woman. Epithets, similes, antithesis, metaphors are some of the most used artistic means to denote the image of a woman. The metaphor best reveals the image of a woman, her character, appearance, social behavior and status in the compared linguistic cultures and on the material of the works of Siegfried Lenz and Maria Mathios.

Key words: gender category, metaphor, metaphorical unit, image of a woman, metaphorical designations, evaluation category, character, appearance, social status and behavior.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	12
1.1 Історія розвитку гендерної лінгвістики, основні категорії та поняття.....	12
1.2 Дослідження мовних засобів на позначення образу жінки в лінгвістиці.....	23
1.3 Метафора як засіб мовної реалізації образу жінки.....	31
1.4. Категорія оцінки у лінгвістиці та емоційно-оцінна функція метафори	45
1.7. Термінологічний та методологічний апарат	59
Висновки до розділу 1	68
РОЗДІЛ 2 МЕТАФОРИЧНІ ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	73
2.1 Характеристика образу жінки в німецькій та українській мовах	73
2.2 Структурні особливості метафоричних позначень образу жінки.....	81
2.3 Тематичні групи метафоричних одиниць на позначення образу жінки.....	90
2.4 Оцінна характеристика образу жінки в німецькій та українській лінгвокультурах.....	97
Висновки до розділу 2	99
РОЗДІЛ 3103 МЕТАФОРИЧНІ ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	103
3.1 Структурні особливості метафоричних позначень образу жінки.....	103
3.2 Тематичні групи метафоричних одиниць на позначення образу жінки.....	117
3.3 Оцінна характеристика образу жінки в німецькій та українській лінгвокультурах.....	129
Висновки до розділу 3	139
ВИСНОВКИ	143
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	149
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	167
ДОДАТКИ.....	170

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку мовознавства та лінгвістики спостерігається тенденція до комплексного аналізу та вивчення метафори, функціонування її стилістичних, семантичних, структурних та функціональних характеристик. На основі багатьох семантичних процесів метафоризація розкриває нові значення та їх відтінки, створює полісемію та емоційно-експресивну лексику. Тому цілком логічно можна зазначити, що метафора досліджується у різних аспектах. Питаннями дослідження різних аспектів метафори займалися такі вітчизняні та зарубіжні дослідники та вчені, як К. Абрамова, Л. Ковбасюк, Н. Кухар, I. Barz, E. Donalies, W. Fleischer, M. Lohde, B. Matzke, L. Ortner, Ch. Römer та інші. Серед лінгвістів-дослідників метафор варто зазначити М. Варламова, А. Вежбицьку, В. Вовк, Г. Гасанову, вивченню метафор присвячено роботи Л. Пасик, Л. Рись, S. De Knop, H. Skirl, E. Schendels. Метафоризація – це лінгвокогнітивний процес та відображає мовні картини світу певного соціуму. Метафора є також основою мислення людини, у якій проявляються культурні, соціальні та етнічні особливості народу. Метафора є мовним явищем, яке пов'язано з людиною, її мисленням та включенням у соціальні відносини та стосунки. Метафора найкраще розкриває образ жінки, її характер та зовнішність, її соціальний статус та роль у суспільстві. І. В. Старовойт надає сучасний погляд на гендерне питання і зазначає, що структура і зміст уявлень про образ жінки залежить від етнокультурної своєрідності та від історичної стадії розвитку суспільства, його урбанізованості, релігії. Метафори на позначення образу жінки відображають етнокультурну своєрідність та залежать від історичної стадії розвитку суспільства, його урбанізованості, релігії, менталітету та культури. Окрім того, письменники використовують метафору у художній літературі, щоб описати образ жінки. Тому актуальність роботи зумовлена підвищеним дослідницьким інтересом до вивчення метафори, в цілому, та вивчення метафори на матеріалі творів німецьких та українських письменників.

Крім того **актуальність дослідження** обумовлюється недостатньою вивченістю метафоричних лексичних одиниць образу жінки в німецькій та українській лінгвокультурах, а також на матеріалі німецьких та українських творів, в яких реалізуються культурні уявлення, та необхідністю системного узагальнюючого опису цих одиниць.

Мета роботи полягає у вивченні стереотипних характеристик, якими наділена жінка, та їхньої реалізація на рівні мови і мовлення, опис лексико-семантичних, структурних і функціональних особливостей метафоричних позначень образу жінки в німецькій та українських мовах та на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос.

Для досягнення поставленої мети дослідження передбачається вирішення таких **практичних завдань**:

- 1) аналіз наявної теоретичної літератури, визначення теоретичної бази дослідження для проведення подальшого практичного аналізу;
- 2) розгляд загальних теорій метафори та їх особливостей у сучасній лінгвістиці;
- 3) визначення практичного матеріалу шляхом вибірки з тлумачних словників німецької та української мов;
- 5) визначення практичного матеріалу шляхом вибірки з творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос;
- 4) опис лексико-семантичних особливостей метафоричних позначень образу жінки в німецькій та українській мовах;
- 5) опис структурних особливостей метафоричних позначень рис характеру жінки в німецькій та українській мовах;
- 6) дослідження лексико-семантичних особливостей метафоричних позначень образу жінки в німецькій та українській мовах на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос;
- 7) опис структурних особливостей метафоричних позначень рис характеру жінки в німецькій та українській мовах на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос;

Об'єктом дослідження стали метафоричні позначення образу жінки у

німецькій та українській лінгвокультурах та метафоричні позначення образу жінки на матеріалі творів Зіґфрида Ленца та Марії Матіос.

Предметом дослідження є структурні та лексико-семантичні особливості зазначених метафоричних одиниць в порівнюваних мовах.

Мета та завдання, окреслені в роботі, а також специфіка об'єкта дослідження зумовили використання таких **методів та прийомів лінгвістичного аналізу**:

- 1) описовий метод – для точного та повного опису лексичних одиниць, що є підґрунтям для комплексної презентації результатів дослідження;
- 2) зіставний метод – для виявлення і висвітлення спільних та відмінних ознак мовних одиниць в обох мовах;
- 3) кількісний аналіз – для порівняння структурних та лексико-семантичних особливостей метафоричних позначень образу жінки в зіставляваних мовах.

Матеріалом дослідження послуговували:

- 1) 109 метафоричних позначень на позначення жінки у німецькій мові та 184 метафоричних позначення на позначення жінки в українській мові отриманих методом суцільної вибірки зі словників німецької мови Duden «Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. in 6 Bd. / hrsg. u. bearb. vom Wissenschaftl. Rat u. d. Mitarb. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1977», «WBDUS – Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart, 1990» та «RSR Der Duden in 12 Bd. : Das Standardwerk zur deutschen Sprache / [hrsg. und bearb. von G. Drosdowski u. W. Scholze-Stubenrecht]. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 1992. – Bd. 11 : Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik» та української мови «Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел; (уклад. і голов. ред.). — К.: Перун, 2005.», «Юрченко О.С. Словник стійких народних порівнянь / Юрченко О.С., Івченко А.О. — Харків, 1993.»;
- 2) 30 метафоричних одиниць на позначення образу жінки у німецькій мові на матеріалі творів Зіґфрида Ленца та 96 одиниць на позначення жінки в українській мові на матеріалі творів Марії Матіос, отриманих методом

суцільної вибірки з творів Марії Матіос: «Матіос М. Армагедон уже відбувся. Львів: ЛА "Піраміда", 2011», «Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Львів: ЛА "Піраміда"», «Матіос М. Москалиця: Вид. 2-ге. Львів: ЛА "Піраміда", 2011», «Матіос М. Нація. Львів: ЛА "Піраміда", 2011», «Матіос М. Солодка Даруся. Львів: ЛА "Піраміда", 2005» та на матеріалі творів Зігфрида Ленца: «Lenz S. Das Vorbild . Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1968», «Lenz S. Der Mann im Strom. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1968», «Lenz S. Deutschstunde. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1968», «Lenz S. Einstein überquert die Elbe bei Hamburg. Erzählungen (Das Examen, Wie bei der Gogol, Die Glücksfamilie des Monats, Die Bewerbung, Ihre Schwester, Liebesgeschichte, Der Denkkzettel, Die älteste Einwohnerin im Orte) 1987 / S. Lenz. München: dtv, 1989», «Lenz S. Ludmilla. Erzählungen (Ludmilla, der Redenschreiber). München: dtv, 1998».

Теоретичне значення роботи полягає у дослідженні та системному описі метафоричних позначень образу жінки у німецькій та українській мовах та на матеріалі творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца. Отримані у дослідженні результати є певним внеском у дослідження метафоричних одиниць на позначення образу жінки, а також стилістику німецької мови.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання отриманих у роботі результатів, положень і висновків у навчальному процесі, зокрема у курсах «Лексикологія» та «Стилїстика».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження викладено в опублікуванні тез у міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов та літератур» (2022) та в опублікуванні статті у збірці «Вісник СНТ ДонНУ імені Василя Стуса» (2022).

Публікації: Основні положення магістерської роботи викладено у 2 публікаціях: 1 стаття у збірці «Вісник СНТ ДонНУ імені Василя Стуса» (2022) та у тезах у міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов та літератур» (2022).

Структура роботи: магістерська робота складається зі Вступу, трьох розділів,

висновків до кожного з них, Загальних висновків, Списку використаної літератури – 210 наукових джерел українською, російською, англійською та німецькою мовами, списку джерел емпіричного матеріалу – 41 позицій та Додатків.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність дослідження, висвітлено мету і завдання роботи, окреслено емпіричний матеріал, об'єкт, предмет та методи дослідження, описано структуру магістерської роботи, подано відомості щодо апробації результатів роботи.

У *першому розділі* «Гендерні аспекти лінгвістичних досліджень» здійснено огляд на історію розвитку гендерної лінгвістики, основних категорій та понять, досліджено мовні засоби на позначення образу жінки у лінгвістиці, метафору як засіб мовної реалізації образу жінки, категорію оцінки у лінгвістиці та емоційно-оцінну функцію метафори.

У *другому розділі* «Метафоричні позначення образу жінки в українській та німецькій мовах» проведено функціональний, оцінний, семантичний та структурний аналізи лексичних одиниць, подано кількісні результати дослідження, проаналізовано отримані дані.

У *третьому розділі* «Метафоричні позначення образу жінки у художній літературі» проведено функціональний, оцінний, семантичний та структурний аналізи лексичних одиниць, проаналізовано отримані результати, подано кількісні результати дослідження.

У *висновках* підбито підсумки проведеного аналізу.

РОЗДІЛ 1. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1 Історія розвитку гендерної лінгвістики, основні категорії та поняття

Гендерні дослідження є важливими пріоритетними науковими розвідками в сучасній науці, їх досліджують вчені різних галузей науки, таких як соціологія, психологія, етнологія, лінгвістика тощо. Основними проблемами лінгвістичних гендерних досліджень є мова чоловіків і жінок, а також опис осіб різної статі. Вперше гендерні дослідження проводились на матеріалі германських та романських мов в Америці та Західній Європі.

Гендерна лінгвістика як напрям гендрології почала формуватись та активно розвиватись в останні десятиліття ХХ століття в країнах Америки та Західної Європи. Термін «гендер» в англійській лінгвістиці походить від латинського слова *genus* «рід» й означає «рід іменника». У науковій літературі існують два терміни на позначення статі людини, а саме: біологічну та соціальну. В англійській мові слово *sex* позначає біологічну стать, а *gender* – соціальну. Саме термін *гендер* був запозичений іншими мовами з англійської. Так, у німецькій мові біологічна стать позначається терміном *das Geschlecht*. В українську мову термін *гендер* також потрапив з англійської шляхом калькування.

У соціальних дослідженнях категорія «гендер» представлена як поняття статевої ролі та статево-рольового підходу. У 1935 році Маргарет Мід у книзі «Стать і темперамент у трьох примітивних суспільствах» представила ідею розрізнення біологічної та соціальної статі [36, с. 236]. Але сам термін почав широко використовуватись у західній науці в 1970-х рр. Завдяки працям американського вченого Роберта Джессі Столлера було покладено початок вивченню процесів гендерної ідентифікації та гендерної соціалізації. Столлер вперше позначив відмінність понять статі та гендеру. [39, с. 370]. З розвитком гендерної лінгвістики, починаючи з 60-х років ХХ століття дослідження

показали, що жінки, як правило, використовували більш стандартний варіант мови, ніж чоловіки.

Варто зазначити, що гендерна лінгвістика динамічно розвивалася завдяки феміністичному русі й соціально-філософським теоріям, пов'язаними з гендерною концепцією в західному суспільстві.

У Великій Британії завдяки феміністським рухам відбулись найбільш вагомі соціальні зміни в сфері прав жінок. У 60-х роках XX століття на Заході завдяки демократизації суспільства активізується фемінізм, у мовознавстві, зокрема в США і Німеччині, виникає напрям під назвою феміністичний. Фемінізм – це політичний рух, пов'язаний із боротьбою жінок за рівноправність. В основі феміністичного руху полягає гіпотеза Сепіра-Уорфа, суть якої полягає в ідеї, що свідомість і мислення людини визначається особливостями її мови.

Досить відомою науковою розробкою в цій галузі є книга Дж. Лакоффа «Мова і місце жінки» (1975), що вважається основоположною в системі подальших гендерних лінгвістичних досліджень [44, с. 223].

На думку Дж. Лакоффа, особливістю мови жінок є вживання запитальних речень, декларативних тверджень, ускладнених прохань, прикметників, що виражають захоплення [83, с. 178].

Було визначено кілька напрямків гендерних досліджень: соціолінгвістичні, феміністська лінгвістика, власні гендерні дослідження, які вивчають обидві статі. Власні гендерні дослідження поділяються на дослідження маскулінності та вивчення статі з боку психолінгвістики та нейролінгвістики [94, с. 52].

Наприкінці 70-х – на початку 80-х років минулого століття з'являється кілька праць, а саме Зенти Трьомель-Пльотц «Лінгвістика і жіноча мова (1978)» та Луїзи Пуш «Німецька як мова чоловіків» (1984), у яких висвітлена гендерна проблематика [37, с. 100]. Деякі зрушення в галузі гендерних лінгвістичних досліджень були помітні на початку 90-х років XX століття.

Розвиток гендерних досліджень поділяють на три етапи:

- початкова стадія (70-ті рр. XX ст.) – стереотипи, пов'язані з чоловіком та жінкою є помилковими;
- друга стадія (80-ті рр. XX ст.) – визнання «жіночих та чоловічих досліджень», з'явилася тенденція на іменування досліджень, що стосуються питань статі;
- третя стадія (80-ті – 90-ті рр. XX ст.) – поширення гендерних досліджень.

Сучасні дослідження проводяться на матеріалі різних мов (англійській, німецькій, французькій, російській, українській, сербській та ін.) та в різних лінгвістичних напрямках (дискурс-аналізі, критичному дискурс-аналізі, психолінгвістиці та ін.), на різних мовних рівнях (фонетичному, лексичному, синтаксичному та ін.) [82, с. 290].

Гендерна проблематика також викликала інтерес в українських вчених. Завдяки працям М. Богачевської-Хом'як «Дума України – жіночого роду» (1992) [75, с. 34-37], «Білим по білому» [75, с. 34-37] з кінця 1980-х рр. починаються гендерні дослідження в Україні. У роботі «Жінки в громадському житті України 1884 – 1939» [60, с. 36] вперше висвітлено проблему українського фемінізму та гендерного підходу в дослідженнях. Фемінізм та феміністичний рух також почав з'являтися у творах українських класиків літератури, а категорія «гендер» поступово з'являється в літературознавстві, історії, лінгвістиці, психології, соціології тощо. В українському літературознавстві цей напрямок був представлений у статтях С. Павличка, В. Агеєвої [1, с. 10]; у мовознавстві – О. Горошко, Л. Ставицької [130, с. 237]; в історії – Н. Шевченко, О. Рибак [34, с. 448]; у психології – працями Т. Говорун, О. Кікінеджі [32, с. 200]. У 1990-х рр. створюються центри гендерних досліджень у Харкові, Львові та Києві, відбулись наукові конференції, присвячені питанням ролі та місця жінки в історії й сьогоденні України, історії жіночого руху, проблемам рівності та гендерної дискримінації.

Варто відзначити роботи І. Франка, в яких вже в другій половині XIX століття були висвітлені проблеми гендерної лінгвістики. В 40-50 рр. XX ст. роздуми І. Я. Франка продовжив видатний український мовознавець,

представник Харківської лінгвістичної школи Л. А. Булаховський. Він розглянув деякі положення гендерної лінгвістики й проаналізував її проблематику. Вчений прийшов до висновку, що мовлення жінок і чоловіків треба розглядати як вид соціолекту, який виявляється не лише в літературному мовленні, але насамперед в регіональних діалектах [9, с. 345].

Першими представницями феміністського руху в українській літературі кінця XIX ст. стали О. Кобилянська та Н. Кобринська. Вони є новаторами того часу, адже порушили у своїх творах не лише гендерну проблематику, а й запропонували переосмислення фемінного і маскулінного, як притаманного певній статі. Н. Кобринська стояла біля витоків українського фемінізму, який був спрямований не на руйнування, а на будівництво і творчість. Її активна діяльність стала початком широкого розвитку жіночого руху в кінці 80-х років XIX століття. У 1899 році письменниця ініціювала створення першої української жіночої організації «Перший вінок». Збірники «Наша доля» найточніше відображали її погляди, а саме те, що коло інтересів жінки набагато ширше за догмат «чотирьох К» – Kinder, Küche, Kirche, Kleider (діти, кухня, церква, сукня).

Гендер вплинув і на державний правопис України. Нову редакцію українського правопису доповнили на основі української правописної традиції, враховуючи новітні мовні явища та наслідки, що вплинули на різні сфери суспільного, наукового й культурного життя.

Гендер є доволі дискусійним та неоднозначним терміном у гендерній лінгвістиці. Гейл Рубін у своїй роботі «Обмін жінками: нотатки з приводу «політекономії пола» представила одне із провідних визначень гендеру, що є основою гендерної лінгвістики. У цій роботі це поняття визначається як «комплекс угод, які регулюють біологічну стать як предмет суспільної дійсності» [155, с. 45-63]. В США в спеціальних довідниках поняття «гендер» трактується як термін, що був запроваджений феміністами з метою виділення соціального аспекту розрізнення статей. Аспект відмінності статі полягає в біологічній різниці. Коли ж мова йде про гендер, то використовуються

конкретні соціокультурні дефініції понять «чоловік» та «жінка» і припускаються сталі відмінності їхнього соціального стану [231, с. 120]. У найширшому розумінні гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, способу мислення, стилю життя та ролей, відносин і стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурними контекстами буття й фіксує уявлення про жінку і чоловіка залежно від їх статі [102, с. 237].

Гендер є досить складним та багатоаспектним поняттям. У науковій літературі воно вживається в кількох значеннях:

- гендер як соціорольова й культурна інтерпретація рис особистості та моделей поведінки чоловіка і жінки, на відміну від біологічної;
- гендер як набуття соціальності індивідами, що народилися в біологічних категоріях жіночої або чоловічої статей;
- гендер як політика рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, а також діяльність зі створення механізмів щодо її реалізації [82, с. 290].

«Гендер – це соціальна стать на відміну від біологічної, і продукується вона в процесі соціальної, культурної і мовної практики. Гендерний фактор, який враховує природну стать людини та її соціальні «наслідки», є однією з істотних характеристик особистості й протягом усього життя впливає на її усвідомлення своєї ідентичності, а також на ідентифікацію суб'єкта-мовця іншими членами соціуму» [231, с. 156]. О. І. Горошко вважає, що «у теорії, яка розглядає гендер як стратифікаційну категорію, розглядається процес, за допомогою якого гендер стає основою соціальної стратифікації, а сприймані гендерні відмінності стають систематично оцінюваними. Разом з гендером такими стратифікаційними категоріями виступають клас, раса, вік і таке інше» [127, с. 224]. Ф. С. Бацевич розглядає гендер як системну характеристику

соціального порядку, яка постійно відтворюється як у стосунках свідомості, так і в структурах міжсуб'єктної взаємодії» [9, с. 345]. Гендер є мисленнєвим конструктором або моделлю, що введено для більш адекватного та коректного опису проблем статі й розмежування його біологічних та соціокультурних функцій [129, с. 3]. Гендер – це системна характеристика соціального порядку, від якої неможливо відмовитися або позбутися [31, с. 185]. Гендер означає по суті й соціально-культурний процес, під час якого відбувається конструювання суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, поведінках, психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та емоційних характеристиках, і сам результат – «соціальний конструкт гендеру» [32, с. 218].

Виділяють три взаємопов'язані напрямки сучасної гендерної лінгвістики [40, с. 185]:

1. Соціолінгвістичні (гендерні дослідження) спрямовані на виявлення жанрової своєрідності, тематики чоловічої і жіночої комунікативної поведінки. Метою даного напрямку є моделювання комунікативної поведінки чоловіків і жінок.
2. Психолінгвістичні визначають сукупність асоціацій, пов'язаних з «мужністю» чи «жіночністю» в свідомості, з перспективою моделювання гендерної концептосфери.
3. Лінгвокультурологічні націлені в мові на вивчення конструювання уявлень, пов'язаних з чоловіками та жінками.

Тому, проаналізувавши точки зору сучасних науковців та лінгвістів щодо поняття «гендер», можна надати таке узагальнююче визначення цьому терміну: гендер – це категорія, що складається з багатьох аспектів та відображає сукупність соціальних та культурних норм, уявлень і відмінностей у поведінці, звичаях та в соціалізації чоловіків та жінок. Аналізуючи структуру гендеру можна отримати інформацію про його роль у тій чи іншій культурі, норми поведінки чоловіків та жінок та зміну уявлень про гендерні норми. Маскулінність та фемінність є стильовими особливостями та належать до жіночих або переважно чоловічих. Маскулінність і фемінність є важливими

категоріями, через які розкриваються змістові складові гендерної ідентичності людини. Гендерна ідентичність полягає у переживанні людиною відповідності гендерним ролям, тобто тим сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, які характерні для представників певної статі в межах певної суспільно-історичної чи соціокультурної ситуації. Тобто маскулінність і фемінність можна визначити як змістові складові гендерної ідентичності.

Маскулінність і фемінність – це нормативні уявлення про соматичні, психічні і поведінкові властивості, які є характерними для жінок і чоловіків.

Маскулінність – це система властивостей особистості, що традиційно вважаються чоловічими. Вони передбачають відповідність власній статевій приналежності, прийняття статево-рольових стереотипів, дотримання чоловічих норм, вироблення типових для чоловічої статі форм поведінки, способів самореалізації. [107, с. 71].

Фемінність – це властивість особистості, що передбачає відповідність жінки власній психологічній статі, дотримання жіночих статево-рольових норм, типової для жінки поведінки, цінностей, установок. Фемінність пов'язується з емоційністю, м'якістю, чуйністю, нормативністю, комунікативними навичками, здатністю до емпатії [37, с. 100].

«Мужність» і «жіночість» – це неоднозначні, складні поняття та категорії. Ці поняття визначають та розкривають аспект соціальної взаємодії між чоловіком і жінкою, який не можливо ігнорувати в умовах патріархального суспільства, особливістю якого є ствердження чоловічої переваги та здійснення дискримінації жінок. Варто зазначити думку теоретика гендерної методології Дж. Скотта з цього приводу: «Гендер – це елемент соціальних відносин, що ґрунтується на очевидних відмінностях статей і є основним шляхом визначення стосунків влади» [44, с. 55]. «Тілесна метафора» – є основою цих понять та позначає, що реципієнт – це реальна людина, якій притаманні всі природні якості: активність та пасивність, інтелект або емоції. Під цим поняттям розуміють, що метафора – це перенесення та вживання певної лексеми, що позначає клас предметів, явищ, для характеристики або найменування об'єкту,

який належить до іншого класу предметів [47, с. 45-49]. Так, чоловіча суть розуміється як «аполлонівська основа форми, ідеї, ініціативи, активності, влади, відповідальності, свідомості, справедливості. А жіноча сутність – діонісійська основа матерії, пасивності, підпорядкування, природи, роду, почуттів, інстинктів, підсвідомого, конкретного мислення, милосердя» [45, с.73-78]. Тому поняття «мужність» і «жіночність» мають свій певний категоріальний статус. Науковці визначають чотири парадигми «маскулінності» та «фемінності» в межах науки: біологічну, психоаналітичну, соціально-психологічну та постмодерністську. Біологічна та психоаналітичні парадигми позначають природні риси, що відрізняють чоловіка від жінки, а культура лише регулює ці виявлення. Соціально-психологічна та постмодерністська базуються на тому, що «маскулінність» та «фемінність» – результат культури та взаємодії членів суспільства [92, с.110-114]. З біологічної точки зору «маскулінність» та «фемінність» – це сукупність природних рис, що відрізняють чоловіків та жінок. Деякі риси чоловічої та жіночої поведінки пов'язані із психічними та фізіологічними особливостями, походять від поведінки давніх предків та мають деякі спільні риси з тваринами. Еволюційна теорія статі доводить, що реакція жінки зазвичай яскравіша, ширша та багата на емоції, ніж чоловіча. Тому жінки мають краще розвинені якості, а саме здатність до виховання, здібності до навчання, а у чоловіків – винахідливість, кмітливість, спритність. Чоловіки простіше можуть впоратись з новими завданням, а жінки – з звичними та знайомими. Спочатку розвиток хлопчиків повільніший за дівчаток, але так відбувається не завжди. Гормональна система впливає на формування мовної поведінки. З одного боку, від народження чоловіки можуть краще візуально сприймати інформацію, а жінки володіють природженим мовним хистом. Ці особливості пов'язують з будовою мозку чоловіка та жінки. Саме ці особливості півкуль мозку визначають їх особливі когнітивні риси. З іншого боку, формування якостей характеру чоловіків та жінок відбувається в результаті індивідуального розвитку та стосунків батьків та дітей. Зокрема, з раннього дитинства діти тісно пов'язані із матір'ю та асоціюють себе із нею.

Для дівчаток це не є проблемою, а хлопчики, зрозумівши свої відмінності, мають сформувати власну чоловічу ідентичність [66, с.100]. Протягом свого життя чоловіки та жінки поведуть по-різному, тому їхня поведінка буде суттєво відрізнятися одна від одної. Категорії «маскулінності» і «фемінності» взаємопов'язані не лише з особистими якостями людини, а й її соціальними ролями. З цього приводу німецький філософ О. Вейнінгер у праці «Стать і характер» зазначає, «мужність» і «жіночність» означають не характеристики реальних чоловіків та жінок, а два принципи, виразниками яких може бути будь-яка людина. Чоловік може володіти в більшій мірі жіночими рисами, а жінка – чоловічими. «Чоловік і жінка є двома субстанціями, розподіленими в найрізноманітніших змішаннях в живих індивідуумах. Можна навіть сказати, що на рівні досвіду немає ні чоловіків, ні жінок. Існує лише «мужнє» та «жіночне» [83, с. 176-179]. З точки зору символічного фундаменталізму представники постмодернізму (М. Фуко, Ж. Лакан, Ж. Дерріда) трактують «маскулінність» та «фемінність» таким чином, що концепція неможливості реальності є поза структурою мови. Реальність розуміється через мову, що певною мірою нав'язує людям кліше [117, с. 166-169]. Наприклад, французький філософ М. Фуко говорить, що стать – це не природний «дарунок», а підпорядковане тіло аналогічно до культурної норми. Тобто біологічні аспекти розглядаються не тільки з природної, а й з культурної точки зору, і мають свій соціальний характер. Конструювання своєї гендерної ідентичності за К. Уестом і Д. Ціммерманном, – перманентний процес, що пронизує всі дії індивідів – соціальну та мовленнєву поведінку тощо. Хоча щодо розрізнення гендерних особливостей чоловічої та жіночої мови дослідники зазначають, що бувають ситуації й контексти, коли стать не відіграє ключової ролі, тому слід надавати статі в цьому випадку не більше значення, ніж таким категоріям, як вік, освіта тощо [105, с.2].

Усі лінгвістичні дослідження гендеру можна поділити на декілька основних напрямків: соціолінгвістичні, психолінгвістичні, лінгвокультурологічні, комунікативно-дискурсивні [102, с. 51].

Крім цих традиційних напрямів, виділяють феміністську лінгвістику, дослідження маскулінності (наймолодший напрям, який виник наприкінці ХХ ст.) та кроскультурні дослідження [135, с. 248-254]. Умовною є класифікація напрямків гендерних досліджень, в них є спільні властивості, а саме схожа проблематика й об'єкт дослідження – взаємини мови та статі. Гендер є багатоаспектною категорією, яку кваліфікують як і в межах суспільства, так і в межах особистості. Гендер також є аспектом аналізу в соціолінгвістиці. Таке твердження виявляє культурно-символічні суттєві ознаки цього поняття.

Етнопсихолінгвістика є галуззю, яка у багатьох наукових працях та дослідженнях відноситься до етнолінгвістики. Проблематика психолінгвістики та проблема психічної природи двомовності й багатомовності розглядається переважно в сфері соціолінгвістики та є суміжною із соціолінгвістикою. На межі соціо- і психолінгвістики та інших галузей мовознавства формується лінгвістична гендерологія, яка значно вплинула на вивчення феномена гендера як статі людини з огляду на розподіл між чоловіком і жінкою соціальних функцій, форм діяльності, специфіки поведінки, культурних норм, але не має статусу окремої дисципліни. Гендер є організованою моделлю соціальних відносин та стосунків між жінками й чоловіками, визначає їхню роль і місце в суспільстві. Гендер збудований шляхом соціалізації, розподілу праці, рольових статусів, прийнятих у суспільстві. Дослідники визначають загальнонаукові й лінгвістичні принципи аналізу гендера. Динамічність і змінність цієї категорії в мові й комунікативних ситуаціях є лінгвістичними принципами адже вона може виявлятися з різною інтенсивністю. Встановлюється сім підходів до визначення гендера: він розглядається як соціальнодемографічна категорія, соціальна конструкція, суб'єктивність, ідеологічний конструкт, мережа, технологія й культурна метафора [136, с. 151-160]. Українські дослідники виокремлюють три магістральні моделі: теорію соціального конструювання гендера, розуміння його як стратифікаційної категорії, пов'язаної з іншими категоріями, інтерпретацію гендера як культурної метафори. Перша теорія представляє організовану модель соціальних відношень між чоловіками й жінками і

визначена у головних інститутах суспільства. Друга модель визначає гендер як основу соціального розшарування, а гендерні відмінності постають як систематично оцінювані. Третя теорія представляє гендер як складний соціокультурний процес конструювання суспільством чоловічої та жіночої поведінки, ментальних, емоційних, культурних й інших ознак [135, с. 248-254]. Виділяють гендерний підхід від псевдогендерного, який підміняє соціальний підхід біодетерміністським: «Гендерні дослідження розглядають ролі, норми, цінності, риси характеру суспільства на підставі систем соціалізації, розділення праці, культурних цінностей та символів, які призначають виконувати жінкам і чоловікам з метою побудови традиційної ієрархії влади» [141, с. 81-84]. У лінгвістиці гендерні дослідження вивчають вплив на мовленнєву поведінку, мовну компетенцію, ментальний лексикон людини, що визначається розподілом між чоловіком і жінкою соціальних функцій, форм діяльності, специфіки поведінки, культурних норм тощо. Деякі дослідники розрізняють лінгвістичну гендерологію й гендерну лінгвістику: перша вивчає категорію гендера із застосуванням лінгвістичного інструментарію, друга орієнтована на дослідження мови й мовленнєвої поведінки за допомогою гендерних методів [126, с. 67-74]. Однак, межа між цими дисциплінами є нечіткою. На початку ХХІ ст. лінгвістична гендерологія особливо розвивається в останні два десятиліття ХХ ст. Гендерний аспект був частиною різних галузей мовознавства, а саме соціолінгвістики, психолінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокультурології. У лінгвістичній гендерології виділяють три підходи: перший включає соціальний аспект мови чоловіків і жінок на основі семантичних відмінностей залежно від розподілу влади в суспільстві; другий аналізує мовленнєву поведінку чоловіків і жінок, застосовуючи лінгвостатистичну методику; третій розглядає гендерну проблематику в когнітивному аспекті [112, с. 36-42]. Проблематика цієї сфери мовознавчих досліджень передбачає дослідження стереотипів фемінності й маскулінності, що є зафіксованими у мові, і при цьому зіставляється аналіз гендерної асиметрії різних мов, дослідження мовленнєвих показників жінок і чоловіків

(стратегій, типів комунікативних актів тощо), статистичні експерименти гендерних стилістичних особливостей, гендерний аналіз мовлення тощо. Лінгвістична гендерологія проводить дослідження, що спрямовані на пояснення взаємозалежності гендерної специфіки й нейрофізіологічної організації вербальних функцій і поведінки, когнітивних здатностей людини, а також на аналіз зв'язку гендера й мовленнєвої поведінки білінгвів, процесів навчання мові [105, с. 2]. Аспекти судової лінгвістики, що є подібними до лінгвістичної гендерології, не є окреслені дисциплінарно. Сьогодні психолінгвістичний аспект у будь-якій галузі мовознавства виокремлюється у галузі психолінгвістики в самостійну дисципліну. Це процес залежить від вивчення та розробки теоретичних засад, сукупності методологічних засобів та окреслення проблем, розв'язання яких потребує відповідного укрупнення психолінгвістичного аспекту.

1.2 Дослідження мовних засобів на позначення образу жінки в лінгвістиці

Вивченню образу жінки в лінгвістиці присвячено чимало критичних праць. Зокрема, в українському літературознавстві та лінгвістиці ця проблема досліджується такими науковцями, як О. Телігою, Н. Зборовською, Н. Білоусом, Г. Кошарською, С. Філоненком, О. Омельчуком, Л. Демською-Будзуляк та інших, що зумовлює особливу актуальність цієї проблеми. В українському мовознавстві дослідження О. Бондаренка привертають особливу увагу. Він вивчав особливості лексико-семантичної структури концептів «чоловік» і «жінка» в українській та англійській мовних картинах світу [13, с. 19-21]; Особливо є актуальними дослідження праці Н. Барвіни, яка простежила особливості мовної репрезентації концепту «жінка» на тлі фразеологізмів східнослов'янських і східноєвропейських говірок із компонентами «баба», «дівка», «жінка», «дама» [6, с. 1-7]. І. Пірог досліджував особливості концепту жінка, визначила основні соціокультурні ролі жінки та стереотипи,

які розкриваються в німецьких побутових анекдотах [107, с. 31-35]. Наукова розвідка Т. Сукаленко присвячена комплексному аналізу системи метафоричних номінативних значень концепту «жінка» як одному з методів його фігуративної вербальної презентації в українській лінгвістичній культурі [135, с. 115]. Було досліджено особливості мовної репрезентації названого концепту в українських пареміях [92, с. 82]. Концепт «жінка» у межах гуманітарних наук став об'єктом дослідження О. Забужко, яка також з'ясовувала засоби вербалізації концепту «жінка». У своїй дослідженні вона підтвердила, що один із ключових концептів української культури та й будь-якої культури є концепт «жінка» [43, с. 1-5]. Він є проекцією стереотипних уявлень про жінку як носія соціально визнаних якостей та ознак. Вони сформувалися на основі ролей, які виконує жінка в суспільстві [61, с. 18-24]. Дослідники образу жінки виділяють певні мовні засоби, які репрезентують її концепт. Структурування гендерної картини світу в сучасній мовній свідомості здійснюється під знаком помітного впливу штампів, стереотипів, за якими складаються традиційні уявлення про типові жіночі риси [135, с.250]. Концепт «жінка» в мовознавстві дискурсі зображується через численні описи зовнішності, психічного та емоційного станів жінки, її комунікації та ролі в суспільстві. Варто зазначити, що мовні засоби функціонують для того, щоб відобразити зовнішній та внутрішній портрети жінки. Т. Сукаленко підійшла до розв'язання цієї проблеми з позицій лінгвокультурної та соціокультурної реконструкції гендерного концепту «жінка» в українській мові на матеріалі вторинних метафоричних номінацій, які об'єктивують цей концепт [135, с. 115]. У лінгвістиці на позначення образу жінки одним із найбільш поширених та популярних виразних засобів є епітети. Він належить до найбільш давніх філологічних термінів, який використовується для опису предмета або явища. Не дивлячись на популярність та розповсюдженість використання епітетів, а також значну увагу вчених до його вивчення, єдності у його визначенні й дотепер немає [77, с. 292]. Існує кілька підходів до визначення поняття епітету. А. Квятковський зазначає, що епітет – це завжди

метафоричний прикметник, в якому укладена влучна ознака порівняння. Саме походження слова говорить про те, що епітет як частина мови – це прикметник [76, с. 6-10]. Також існує ще більш вузьке розуміння граматичного статусу епітета – як «прикметника, тісно пов'язаного з іменником і утворюючого з ним одну групу» [96, с. 5-10]. У загальному епітет – це будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки, для називання ознаки – чи то постійної, узвичаєної, що часто повторюється і відома мовцям, чи то особливої, оригінальної, яку помітив тільки автор, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем [43, с. 69]. Епітет є одним із художніх засобів у мовознавстві. А. Веселовський так охарактеризував епітет: «Якщо я скажу, що історія епітета є історією поетичного стилю у скороченому вигляді, то це не буде перебільшенням» [51, с. 344]. Це висловлювання підходить не тільки для охарактеризування епітета, а й усіх інших художніх засобів. Епітет спочатку як атрибут, характеризує об'єкт, а потім уже зображує властивості об'єкта через призму емоційного бачення світу. І. Гальперін зазначає, що основною функцією епітета як художнього прийому є виявлення індивідуально-оцінного ставлення автора до об'єкта [81, с. 289-290]. Щодо функцій епітета основними виділяють предикативну та атрибутивну функції, при цьому обидві функції доповнюють одна одну і через цю взаємодію передають у повній мірі індивідуальне авторське розуміння дійсності та ставлення до неї [46, с. 110]. Епітети емоційно збагачують описи та характеристики об'єктів, які присутні у тексті, викликають у читача певні асоціації, а також містять акценти при створенні цілісного образу. Оціночні та конкретизуючі епітети вказують на ознаки об'єкта, надають додаткові смисли, індивідуальність, унікальність та атмосферу образу. Емоційно-експресивна функція епітетів є найпоширенішою серед усіх функцій. Така функція безпосередньо реалізується через вираження настрою об'єкта. Найбільш важливою функцією епітета є оцінна функція. Реалізація цієї функції полягає в особистому ставленні автора до описуваних ним предметів або явищ. У такому випадку епітети зазвичай вживаються у синтаксичній функції означення. У тих випадках, коли мова йде про

метафоричний епітет, тобто означення виражене метафорою, інтерпретувати оцінне ставлення автора буває досить складно [70, с. 144]. Варто також зазначити, що в епітета є також формальні функції, саме предикативна та атрибутивна, так і семантичні функції. Саме у цій семантичній функції спершу виступають експресивно-стилістичні особливості цього тропу. Важливість епітету як художнього засобу на позначення образу жінки зображено в збірці творів М. Вороного «У саяві мрій». У цій збірці автор використовує традиційне для українських текстів словосполучення **«чорноброва дівчина»**: *«Ой дівчино чорноброва. Будь здорова, будь здорова!»* [18, с. 22]. Автор також у цій збірці використовує епітети, що найточніше описує образ жінки: *«Я – ваш паж, ви – королівна! Але межі нами мур ... Хто я? Бідний трубадур, Ви – красуня богорівна»* [18, с. 22]. Об'єкт кохання (жінка) - це королівна, богорівна красуня, прикметник **«богорівна»** ідеалізує жінку та піднімає на недосяжний рівень ідеальну представницю жіночої статі. К. Маккалоу у своєму творі «Ті, що співають у пісні» детально розкриває жіночі образи у творі. Описуючи головну героїню Фіону, оповідач застосовує епітети, виражені прикметниками, які є характерними для опису зовнішності чоловіків *«a very handsome, hard-faced and stern»* [80, с. 324]. Василь Боровий у збірці «Червоне сонце» за допомогою епітетів **«утомлена, ізмлена»** передає стан матері, яка увесь вік тяжко працювала: *«А ти, задумавшись, утомлена, обперлась тихо на граблі – літами чи трудом ізломлена»* [14, с. 56]. У третьому вірші циклу «Світ у сльозі» описується вдача матері, її доброта та теплота. Цю характеристику передають епітети **«ласкава»**, **«тиха»**, через протиставлення навколишньому світу (вживання слів з антонімічним значенням): *Як світ померк – і холодно і тоскно. Без доброти твоєї й теплоти. <...> Ласкава, тиха – не могла ти строго на світ поглянуть навіть із труни* [18, с. 67]. Маргарет Мітчелл у творі «Віднесені вітром» цікаво характеризує головну героїню за допомогою епітетів: **«The most beautiful girl I've ever known and the sweetest and the kindest, and you have the dearest ways and I love you with all my heart»** [89, с. 456]. Епітет **«the most beautiful woman in the world»** носить суб'єктивний характер, але, з іншого боку,

такий художній троп засвідчує авторську симпатію до описуваної особи. Цікавою особливістю є факт вживання прикметника *«handsome»* по відношенню до опису жіночої краси вікторіанської жінки, адже у сучасній англійській мові цей прикметник вживається у контексті чоловічої референції: *Turning she saw a tall handsome woman with a bold face and a mass of red hair* [89, с. 468]. Для портретного опису своєї героїні, Маргарет Мітчелл часто використовує антоніми-епітети *«silly-wise»*, *«soft-dry»*, *«pretty-plain»*, щоб підкреслити невідповідність внутрішнього стану Скарлет і її прийняття у соціумі. У цитаті *«She's so frail and weak and you're so strong, Scarlett»* вживаються епітети та антитеза. Вживання епітетів *«so frail and weak»* – це вдалий приклад антитези, де в першій частині висловлювання Скарлет описується як «слабка жінка», а у другій – «сильна жінка» – *«you're so strong»* [89, с. 486]. Також цікаво виділити як Вірджинія Вулф у своєму творі «Місіс Делловей» використовує епітети задля роздуму-опису жіночого образу, а саме *«She's a queer-looking girl; He thought..., suddenly remembering Elizabeth as she came into the room and stood by her mother. Grown big; quite grown-up, not exactly pretty; handsome rather; and she can't be more than eighteen»* [22, с. 135]. У творі «Дівчата» Оксана Забужко також використовує епітет для розкриття жіночого образу: *«моя кохана золотонога дівчинко»; «облудна, потайна, граційна, розбещена, наскрізь порочна й невідпорно зваблива, палена зсередини невідомим вогнем», «виблискуючи повними колихких сліз очима»* [30, с. 200]. Загалом, епітети є складовими мовної та концептуальної картини світу і в мовознавстві вони виконують свою особливу функцію.

У лінгвістиці порівняння є також популярним художнім засобом на позначення образу жінки. Порівняння — це троп, у якому один предмет, подія зіставляються з іншими, у яких ці особливості виявлені різко, яскраво. Порівняння виконують зображальну і емоційно-оціночну роль [14, с. 1000]. Порівняння як явище лежить в основі багатьох образних засобів мовлення. Воно синкретичне, оскільки перебуває на межі між тропеїчними і нетропеїчними стилістичними прийомами й виконує дві основні стилістичні

функції — пізнання (когнітивну) та впливу (прагматичну) [125, с. 12]. Цей художній засіб є одним із основних прийомів пізнання світу, дослідники вважають, що це найпростіший мовний засіб образності. Однак лінгвісти не завжди враховують його походження, граматичну та семантичну структури, функціональну спрямованість. Через це ця лінгвістична категорія може бути складною, адже їй притаманні компаративні конструкції, яким властива антропоцентричність, прагнення до зіставлення шляхом оцінки віддалених одне від одного явищ дійсності, зумовленість суб'єктивним досвідом автора. Порівняння слугує зв'язком з ціннісною картиною світу, його аналіз виявляє місце тих чи інших об'єктів у мовній картині світу. Загалом, порівняння як і інші тропи виконують функції оцінності, експресивності та емоційності. М. Вороний у збірці «Сяйво мрій» також використовує порівняння до образу жінки. У реченні *«Ви цариця прозорих як марево фей»* слово *«цариця»* позначає одну з вищих ланок у владі і асоціюється з матеріальними благами, а словосполучення *«цариця прозорих фей»* виражає нематеріальність, неосяжність та невлівимість ідеалу [18, с. 56]. Порівняння *«прозорі як марево»* — це символ невидимості світу жіночої душі для чоловіків, а *«фей»* — це жителі цього незримого світу [18, с. 57]. Письменниця Люко Дашвар у творі «Биті Є. Макар» описує емоційний стан жінки і таким чином розкриває її образ: *«весела, як весняна пташка», «весела, як весняний вітер», «закричала так голосно, як мріяла крикнути всі ці останні дні»; «кричала, як на пожежі; шепоче трагічно й утомлено. Без переляку»; «Наче зелена жаба, що її придавило камінням...»; «по-навичевому скрикувала, мов пилкою звискувала»; «шепотіла, мов божевільна»; «прошепотіла ображено, як мала дитина, що в неї цукерку відібрали»; «зашепотіла — наче кров із судин вирвалася — слабо, відривчасто, гаряче, сентиментальна, як романс, йшла за ним покійно, як теля за мамкою»; «...коли вона отак притуляється... Як божевільна жебрачка! Як полонянка! Як тваринка...»; «спокійні й печальні, мов ангели», «жінки найвні як діти» [23, с. 122]. Також ця письменниця у цьому творі розкриває зовнішні характеристики жінки, а саме*

«красива, як світлофор страшина», «страшною, як первісні жахи»; «бліда, як та примара»; «страшною, як первісні жахи», «кругла, як сонце»; «кругла, як гарбуз»; «тоненької, гнучкої, як лозинка»; «А худа ж, прости Господи! Наче без шлунка народилася»; «бліда як смерть»; «Вона повернеться додому, як казкова фея, у гарному настрої, з оберемком свята» [23, с. 128].

Також цей концепт розкривають письменниці Ірен Роздобудько та Оксана Забужко. Ірен Роздобудько у творі «Гудзик» порівнює радість з тваринною *«весела, як цуценя»* [95, с. 145], а Оксана Забужко у творі *«Музей покинутих секретів»* з предметами, тваринами та людьми: *«тіло дзвеніло відпружним, щасливим спокоєм, як добре випалений глечик»; «беззахисна, як облуплений кролик», «вільна як пташок», «непохитна, мов на сталеву пружинку насаджена», «ходжу сама-самісінька, як Червона Шапочка в лісі»; «беззуба, наче з сміттєвих баків виколупана почвара по-навичевому скрикувала, мов пилкою звискувала»; «мовлення як шепіт»; «зашипіла на нього як кицька»; «мовчу, як справдешня упівська партизанка, ні пари з уст»; «мовчу як миш»; «мовчала, спинившись зором в одній невидимій точці», «наче зборена на мить тою задавленою, в'язкою втомою...», «беззахисна, як облуплений кролик», «віддана тобі, як пес», «йшла за ним покірно, як теля за мамкою», «маю бути сама, як остання покинута баба», «видовжену, як на полотнах Модільяні» [30, с. 200]. Ліна Костенко також у своєму творі «Записки українського самашедшого» описує жінку та порівнює її з твариною, предметами, людьми, явищами: *«Дружина, як електричний скат»; Та була лагідна й загадкова, а моя вже, як кобра, просто сичить». «люта, як сто чортів»; «прекрасна, як сама Україна»; «вона як сандалова статуетка, струнка й засмагла»; «біла як стіна»; «Схудла, змарніла, під очима кола, наче вона з чорно-білого кіно»; «вона як Маргарет Тетчер така гарна леді, аж не віриться, що залізна»; «Теща у нас як Мері Поппінс, занесена радіоактивним вітром...» [65, с. 344]. Юрій Винничук у своїх творах «Танго смерті», «Весняні ігри в осінніх садах», описує жінку як слабку, тиху, покірну істоту: *«тиха, як мишка»; «тулилася до мене, як наполохане пташа»;***

*«скрикуючи, мов поранена пташка»; «як покірне кошенятко, поклала голівку мені на плече», «сів біля неї, обережно, мов біля метелика, якого боявся сполохати; «слухняно, мов сновиди, підходить і пригортається до його грудей»; «тріпнула довгими віями, наче метелик крильцями»; «як покірне кошенятко, поклала голівку мені на плече (сів біля неї, обережно, мов біля метелика, якого боявся сполохати»; «слухняно, мов сновиди, підходить і пригортається до його грудей»; «тріпнула довгими віями, наче метелик крильцями» [14, с. 244]. Любоко Дереш у творі «Трохи п'їтьми» порівнює жінку з божественними істотами та навіть з дітьми, а саме *«спокійні й печальні, мов ангели», «жінки наївні, як діти»* [29, с. 150]. Тому порівняння – це один із видів художніх засобів, що також найбільше розкриває образ жінки у мовознавстві.*

Ще одним популярним художнім засобом, що використовують для позначення образу жінки є антитеза. Антитеза – це протиставлення двох слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом. Але варто зазначити, що ці складові з'єднані між собою загальним внутрішнім механізмом або змістом. Антитеза не обов'язково буде складатися з антонімів – це можуть бути образи, слова в переносному значенні, які у вірші створюватимуть враження протилежних явищ [121, с. 100]. У літературних творах антитеза – це узгодження контрастних або зовсім протилежних характеристик образів або понять, яке підсилює імпресію від прочитаного, робить текст яскравіше та цікавіше [121, с. 110]. Що ж до функцій варто зазначити, що антитеза як стилістична фігура, що побудована на підкресленому протиставленні протилежних явищ, понять, думок, почуттів, образів дає можливість створити надзвичайно виразний, об'ємний образ. Вона сприяє змалюванню картин, у яких зіставляються прямі і переносні значення слів, контрастному протиставленню референтів та ритмічну організацію висловлювання [121, с. 115]. Василь Боровий у збірці «Червоне сонце Каєркана» описує образ матері досить цікаво: *«Як світ померк – і холодно і тоскно без доброти твоєї й теплоти. <...> Ласкава, тиха – не могла ти строго на світ поглянути навіть*

із труни», а саме опис вдачі матері, її доброти та теплоту передають епітети «ласкава», «тиха», які протиставляються з навколишнім світом, тобто тут автор використовує слова з антонімічним значенням [14, с. 100]. У творчості Маргарет Мітчелл також простежується використання антитези, а саме в її творі «Віднесені вітром»: «*She's so frail and weak and you're so strong, Scarlett*». Тут вживаються епітети та антитеза. Вживання епітетів «*so frail and weak*» – це вдалий приклад антитези, де у першій частині висловлювання Скарлет описується як «слабка жінка», а у другій – «сильна жінка» – «*you're so strong*» [89, с. 567].

Отже, епітет, порівняння та антитеза є одними із найбільш вживаних художніх засобів на позначення образу жінки у лінгвістиці. Вони виконують оцінну та емоційні функції, збагачують образ жінки та детальніше розкривають усі її риси.

1.3 Метафора як засіб мовної реалізації образу жінки

Мовна картина світу не може існувати без процесу метафоризації, адже вона тісно пов'язана з світобаченням та сприйняттям людини. Метафора посідає надзвичайно важливе місце в розумовому процесі та в мові, виступаючи одним зі способів відображення мовної картини світу всього народу, в поетичному тексті – елементом відображення семантичної структури художнього світу письменника [98, с. 75]. Метафора – вид тропа, перенесення властивостей або ознак одного предмета на інший за принципом схожості [113, с. 38]. Подібними можуть бути колір, форма, характер руху, будь-які індивідуальні властивості предметів. При метафоричному перенесенні змінюється предмет, але саме уявлення чи поняття, раніше закріплене за іншим предметом, не змінюється цілком [116, с. 2]. У вивченні метафор головне значення приділяється основним лексичним значенням слова. Слід зазначити, що метафора існує в мові як реальна семантико-синтаксична одиниця [118, с. 60]. Метафора – це перенесення та вживання певної лексеми, що позначає клас предметів, явищ, для характеристики або найменування об'єкту, який

належить до іншого класу предметів [137, с. 307-309]. А. С . Овсієнко стверджує, що метафора – це не тільки феномен мови, а й один з основних засобів мислення [148, с.98]. Дослідники вважають, що метафора є «одним з основних способів обробки інформації та набуття знань», а також «мовноспецифічного варіювання процесів концептуалізації» [145, с.35-38].

В. Н. Телія зазначає, що в метафорі простежується зародження думки та її реалізація мовою [137, с. 11-16]. Метафора – це один із найпростіших інструментів збагачення мови, водночас це засіб концептуалізації дійсності та формування спільних поглядів [147, с. 189]. В. Вовк висловлює думку про те, що «метафора – це різновид вторинної лексичної номінації, що передбачає утворення значення на основі зіставлення двох предметів за загальною ознакою, виникнення якої гарантоване єдністю усіх частин практико-перетворювальної діяльності людини, а отже, єдністю процесів, що відбуваються в її свідомості» [13, с. 19-21]. Перш за все, метафора виступає засобом формування та розширення лексичного значення слів, а також як є основним способом пізнавально-мисленнєвої діяльності людини. Вона також має здатність бути своєрідною моделлю репрезентації людських знань у свідомості індивідуума, відображає та зберігає національно-культурну інформацію. Метафори слугують для того, щоб характеризувати речі, але не є їхньою сутністю. Зазвичай, у повсякденному мовленні термін «метафора» часто використовується відносно будь - якого вживання слів у непрямому значенні. Але у мові метафора виступає прикрасою, збагачує її неймовірними фарбами та зацікавлює отримувача інформацією. Окрім того, метафора має модальність, за допомогою якої мовець виражає своє ставлення до денотату як предмета думки, об'єкта висловлювання [135, с. 230]. Утворення метафори відбувається на основі спільних ознак понять чи явищ. Семантична двоплановість є ознакою метафори як лінгвостилістичного засобу. Така ознака передбачає у ній наявність двох різних за природою та функціями лексичних значень слова. У метафорі з *гір тихенько побігли струмки* одночасно присутні і номінація (позначення дії – «*побігли*»), і суб'єктивна оцінка (позначення характеру дії –

«*тихенько*») [73, с. 83]. В. В. Виноградов підкреслив, що проблема метафори як принципу семантичного перетворення надзвичайно складна. « Вона потребує розчленування: класифікації типів метафор, пояснення їх відмінностей з психологічної та лінгвістичної точок зору - завдання семантики». [72, с. 39-42]. Таким чином класифікація метафор є дуже важливою особливо з точки зору семантики. У мові метафора відіграє цілий ряд функцій, основні з яких: функція прикриття значення метафоричного найменування (*білий кінь* говорячи про автомобіль білого кольору), функція пояснення (*зіниця* - це своєрідний вхід в око), оціночна функція (*хронічні лінощі*), декоративна функція (*діамант очей*) [74, с. 100]. У мовознавстві виділяють традиційну метафору, що означає заміну мовного знаку одного концепту іншим. Цей концепт є сталим у мовній та культурній традиції народу. Традиційними метафорами є, зокрема, метафори біблійного, міфологічного та літературного походження [98, с. 75]. Як троп метафора будується на незвичайних уподібненнях та викликає неочікувані асоціації. Так, Г. Гейне звертає увагу на могутність своєї поезії та уподібнює себе як поета «з *мечем*» (з огляду на гостроту та силу своїх віршів) та «*полум'ям*» (дивлячись на безпомічність своєї сатири та енергію воїна, яка є подібною до сили полум'я) [79, с. 24]. П. Верлен, демонструючи величність весни в природі, уподібнює її «*владі короля*» [78, с.25]. Метафора базується на співвідношенні емоційно-логічного перехрещення двох понять, яке репрезентує основу для семантичного переходу одного поняття в інше з якісно новим змістом. Наприклад, «*die Professorin ist ein Baum*» (з огляду на важливість професора у суспільстві, а дерев - у природі). Цей лінгвостилістичний засіб виникає в результаті одночасної реалізації двох значень (номінативного та похідного) однієї лексичної структури за обов'язкової наявності спільної семи чи двох значень з двох різних лексичних структур на основі спільної логічної ознаки [182, с. 50]. Існує безліч класифікацій метафор, але у мовознавстві метафори класифікують, зокрема, за: поширеністю в мові, структурою, тематичною належністю вихідного домену, цільовим доменом, ступенем змістової віддаленості вихідного та цільового

доменів, загальністю вихідного та цільового доменів, ступенем цілісності внутрішньої форми (за часом вжитку в мові), способами ускладнення вторинного значення слова, функціональною ознакою, за кількістю одиниць - носіїв метафоричного образу, присутнім у метафорі відмінком, якої формуються, подібністю предметів, явищ чи властивостей, на основі якого формуються метафори [98, с. 75]. За поширеністю в мові метафори поділяють на загальномовні та індивідуальні [99, с. 112]. Ці види можна зустріти в різних функціональних стилях, але відрізняються частотою їх вживань та функціями, які вони виконують. Для загальномовних метафор характерним є експресивно - смислове наповнення, тоді як індивідуальні метафори сповнені експресивно - емоційними елементами [106, с. 15]. Звичні лексичні зв'язки утворюються в загальномовних метафорах (*час летить*), а індивідуальна метафора формується в новому значенні та вимагає іншого семантичного узгодження, ніж та лексична одиниця, у межах якої вона виникла. У момент метафоризації поєднується синтез та аналіз, тому мовець виокремлює та узагальнює найбільш типові для денотату та синтезує новий образ, вживаючи метафору [109, с. 12]. При метафоризації об'єкта відбувається виокремлення найбільш індивідуального та спільного. Цей процес відбувається свідомо. Для мовця властиво те, що в якості в якості спільної ознаки він обирає найбільш інформативну. Однією з найпоширеніших метафор є художня (поетична) метафора, яка позначає один мовний концепт за допомогою мовного знака іншого, що характеризується образністю, оригінальністю та експресивністю [73, с. 50]. Художня метафора – це результат творчої думки, є витвором автора, що, в результаті, збагачує метафоричними парадигмами свій народ. Для прикладу: «*дзвін небес*» (О. Ільченко), «*кучугури хмар*» (Н. Рибак) [73, с. 60]. Часто в метафорах трапляється синтаксично неподільний комплекс, один з компонентів якого набуває метафоризованого змісту чи виступає у властивому йому в системі мови переносному значенні. Наприклад: «*Гей, будь щаслива, моє сонце*» (О. Довженко), де компонент «*сонце*» стоїть в переносному, синтаксично пов'язаному комплексі та конструктивно зумовленому значенні

«найдорожча людина» [73, с. 75]. За структурою метафори поділяють на одночленні та двочленні. Здебільшого метафори є двочленними. Двочленна метафора – це та метафора, що містить вихідний та цільовий домени. Метафора *«життя – подорож»* є двочленною, в якій *«подорож»* - вихідний домен, а *«життя»* - смисловий [60, с. 10]. Одночленна метафора – це та метафора, що містить тільки вихідний домен. Читач або співрозмовник має сам зрозуміти смисловий домен, адже у такій метафорі він є не вербалізованим. Слід зазначити, що у свідомості читача або співрозмовника одночленна метафора можлива лише, з огляду на те, що відсутність цільового домену виключає метафору з речення. Приклад одночленної метафори міститься у вислові В. Симоненка: *«Полин снігів повзе по видноколу»*. Це метафоричний вислів в основі якого – зіставлення полину й снігу за кольоровою ознакою [49, с. 200]. Метафори можна класифікувати за тематичною належністю вихідного домену: театр (*влаштувати сцену, грати роль*), стрільба (*стріляти очима*), рибалка (*тримати когось на гачку, потрапитися на вудку*), шахова гра (*опинитися в патовій ситуації*). Також для побудови лексичних класів та семантичних полів існує класифікація за цільовим доменом. Наприклад: червоний колір: *вишнева сукня, коралова помада*, велика кількість: *море часу, гори посуду, армія мурах*; смерть: *піти з життя, відійти у вічність* [60, с. 10]. С. Маркус виділив ще 2 види метафор за ступенем змістової віддаленості вихідного та цільового доменів: внутрішня метафора та зовнішня метафори [47, с. 45-49]. Формування внутрішньої метафори відбувається за рахунок внутрішніх резервів семантичної мікросистеми. Наприклад: внутрішня метафора на прикладі семантичного поля «влада», яке включає в себе дієслова керівництва: *керувати, диригувати, командувати, правити* та інші. Якщо замінити одне з цих дієслів іншим, то ми отримаємо внутрішню метафору [42, с. 215-217]. Наприклад: *міністр вдало диригує перебігом змін у цій галузі*. Зовнішня метафора формується при використанні засобів іншої мікросистеми чи поля. Якщо у реченні дієслово кругового переміщення об'єкта, то це ознаки зовнішньої метафори. Наприклад: *директор вертить підлеглими*. У цій

метафорі замість одного з дієслів керівництва використовується дієслово кругового переміщення об'єкта **крутити, вертіти**, джерелом яких є семантичне поле «рух», що є зовнішнім засобом по відношенню до семантичного поля "влада" [60, с. 10]. Лінгвісти стверджують, що основна ідея метафори полягає у взаємодії двох елементів з двох семантичних полів. Проте, слід зазначити, що цей підхід виключає можливість існування внутрішньої метафори [38, с. 10]. Метафори також класифікують за загальністю вихідного та цільового доменів. Цей тип класифікації приймає переносне значення лексичних груп, здатних приймати переносні значення. Наприклад: **обертання** – управління; **крутити чоловіком**; **вода невизначено** – велика кількість: **море** – емоцій, океан ідей [38, с. 12]. За ступенем цілісності внутрішньої форми (за часом вжитку в мові) виділяють образні, стерті та мертві метафори [25, с. 29-32]. Образні метафори слугують для збереження двоплановості змісту та внутрішньої форми. Такі метафори наповнені емоціями та є «живими». У свою чергу, вони поділяються на образні загальномовні (**час летить, дні біжать, Esel, Schwein, süß**) та індивідуально - авторські («**Тополі по волі стоять собі, мов сторожа розмовляють з полем**» (Т. Шевченко)) [4, с. 17]. Стерті метафори знаходяться в процесі втрати двоплановості, не всі носії мови можуть відчуті їх внутрішню форму (**прийшла весна, гуляє вітер**) [4, с. 18]. Мертві (сухі, лексичні, лексикалізовані, згаслі) метафори мають нове лексичне значення. Вони втратили свою внутрішню форму та двоплановість змісту в процесі використання (**ніжка смола, йде дощ**) [38, с. 13]. За способами ускладнення вторинного значення слова в метафорі (за кількістю одиниць носіїв метафоричного образу) виділяють: прості та складні метафори [6, с. 20]. Прості метафори складаються з двох-трьох слів: **вітер свище, верба плаче, золото заходу сонця, море троянд**. План вираження в простій метафорі представлений однією одиницею: **свище, плаче, золото, море**. Ускладнені метафори містять більше слів для метафоричного опису певного предмета чи явища: **грізні стіни стоять мовчазливо**. Коли один із компонентів метафоризується двічі, то утворюється складна метафора, наприклад: **гаряча**

правда забринить, звучить широка й радісна весна [38, с. 16]. Існує і класифікація метафор за функціональною ознакою. Така класифікація є доцільною для визначення її ролі у мові. Виділяють такі основні функції метафори: номінативну, декоративну та оціночну метафору.

1) Номінативна функція. Номінативна метафора слугує для позначення предмета або явища, який не має своєї назви, а застосовують для його позначення запозичену назву (*застібка - блискавка*). Даруючи дитині ім'я, в Середній Азії традиційно використовують метафорику: *Айжан - весела місяць, Алтинай - золотий місяць, Гульбахор - весняний квітка*.

2) Декоративна метафора виконує функцію прикрашення мови (*срібло волосся, діамантова роса, волошкові очі, вогонь життя*).

3) Оцінна метафора має місце, коли засобами метафоризації дають кому - небудь чи чому - небудь оцінку (*вона - лисиця*) [50, с. 50]. За кількістю носіїв метафоричного образу метафори поділяються на прості та розгорнуті. У простій метафорі план вираження представлений однією одиницею (*золото заходу сонця, море квітів*). Особливість розгорнутої метафори або як ще її метафоричним ланцюжком, полягає в тому, що в ній носієм метафоричного образу є група тематично пов'язаних одиниць [38, с. 17]. Розгорнуті метафори, також можуть поділятися на підвиди за кількістю ділянок, які утворюють ланцюжок метафоричних образів, наприклад, розгорнута метафора може бути двочленною, тричленною і так далі. В. Топоров у передмові до своєї збірки віршів вдало користується засобами метафоричного ланцюжка, називаючи перекладача *перевізником, який зв'язує далекі береги та сприяє прискоренню перевезення вантажу з одного берега на інший* [40, с. 45-47]. Цей метафоричний ланцюжок є чотиричленною розгорнутою метафорою, яка представлена словами: *перевізник, береги, перевезення та вантаж*.

Розгорнуту метафору завжди цікаво аналізувати. Зазвичай її досліджують на логічну послідовність компонентів та ступінь її повноти. У розгорнутій

метафорі виділяють дві частини для визначення логічної послідовності компонентів: вихідна метафора та метафорична розгортка. У розглянутому вище метафоричному ланцюжку вихідною є метафора перевізник, а все інше – це метафорична розгортка [57, с. 20]. Метафора В. Топорова є повною, у ній наявні вихідна метафора та метафорична розгортка. Метафора-порівняння або її ще називають замкненою та бінарною метафорою – це та метафора, яка містить слово - відгадку (ключове слово): *людина - лев , життя – подорож* [137, с. 307-309]. На окрему увагу заслуговує класифікація метафор за присутнім у них відмінком. Також виділяють класифікацію метафор за присутнім у них відмінком, а саме генітивну метафору та метафору орудного відмінка. Генітивна метафора – це метафора, у складі якої є слово в родовому відмінку (*осінній плач калини, цвіт людських облич, червоні троянди пристрасті, колюча шипшина зневаги*). Метафора орудного відмінка містить слово орудного відмінка (*вітри гудуть джмелями, цвіте весна садами*) [40, с. 47-50]. Варто зазначити, що метафору класифікують за формою (*гірський хребет, Kreis der Freunde*) ; за розміщенням у просторі (*хвіст комети, Fuß des Menschen und des Berges, Hals des Menschen und der Flasche*); за кольором (*золоте волосся*); за розміром і кількістю (*голка в копиці сіна*); за звучанням (*шепочуть тополі*) тощо [147, с. 188]. Концептуальна метафора викликає особливий інтерес у сучасних науковців та лінгвістів. Ця метафора характеризується стійкими відповідностями між вихідним доменом та цільовим доменом в мові певного народу. В українській художній літературі найбільш поширеними є концептуальні метафори з цільовими доменами: *людина, душа, земля, серце, доля, смерть, кохання, сум, небо, час, вітер, вода* та іншими. Деякі концептуальними метафори є також *гроші - вода, війна - суперечка, світло - розум, освіта - майбутнє*. Для концептуальної метафори в поезії характерні поняття активізації та пасивізації. Активізації концептуальній метафорі характерні розгортання метафоричних моделей, їх варіювання та збагачення. Для прикладу: *обличчя сонця* (В. Свідзинський), *лик сонця* (В. Вовк). У пасивізації, навпаки, характерне поступове згасання певних

метафоричних форм. Наприклад: *народів радянських у тебе родина* (П. Тичина) [73, с. 39-42]. Художня метафора здебільшого використовується у художніх творах. Вона, хоч і є витвором конкретного автора, але все ж таки є здобутком національної мови та культури, оскільки автор, незважаючи на індивідуальне сприйняття ситуації, обирає ті чи інші певні мовні засоби. Унікальність, непередбачуваність та неповторність – це головні ознаки поетичної метафори. Саме така метафора в поезії – це особлива форма мислення та бачення, що є відміним від звичайного. Поетична метафора є внутрішньою необхідністю поетичної творчості. Метафора більшою мірою, ніж порівняння, створює багатство значень та їх відтінків, саме вона часто є ключовим словом у контексті [72, с. 39-42]. Метафора є найрозповсюдженішим засобом для позначення образу жінки в літературі. Багато письменників її використовують, тому що вона у повному обсязі розкриває образ жінки та підкреслює усі деталі її образу. Концепт «жінка» у художньому дискурсі різних письменників є однією із найпопулярніших концептів у літературі. У численних жіночих роздумах, сповідях, описах їх психічних та емоційних станів, у їхній комунікації розкривається їхній внутрішній світ, особливості жіночої психології. Образ жінки в мові та її метафоричне зображення дозволяють аналізувати систему цінностей, притаманні культурі народу. До метафоричного образу жінки зверталися дослідники, як Т. М. Сукаленко, А. Гаврилюк, В. Н. Телія, П. Браун, та інші. Образ жінки достатньо яскраво проявляються в метафорах, що мають експресивно-образний ефект, наприклад у творчості Євгена Дудара «...він народився від *породистої вівці*...» метафора «*породиста вівця*» вживається на позначення жінки, яка має високий соціальний статус. У творчості Братів Капранових «...хто б міг подумати, що з роками вона перетвориться на *обстрижену містечкову корову*...» – ідеться про жінку середнього віку. Також в цитаті «...підсмажена на південному сонці *лошиця у купальнику*» – метафора «*лошиця у купальнику*» позначає жінку із зайвою вагою. Б. Мельничук використовує внутрішньоаксіологічну функцію метафори для вираження позитивної чи негативної оцінки внутрішнього стану

жінки. Наприклад *«геть облісіла. Недовго їй на цьому світі залишилося... “А облізла кунія – теж кунія?” – подумки запитав сам себе шеф»* Н. Бойко слушно зауважує, що «метафоричні назви осіб відображають нестандартну поведінку людини, нетипові риси характеру. В основу емотивно-маркованих оцінних іменників покладено специфічні зовнішні та внутрішні ознаки людини, акумульовані попереднім досвідом народу в серію образів, що всебічно кваліфікують й містять у собі стійку (здебільшого негативну) оцінку» [47, с. 45-49]. Така тенденція проявляється і в метафоризації образу жінки: *«Так, я сама. Тому що не люблю мужиків, які називають мене «зайкою» і не вміють пришити гудзик до сорочки»* (І. Роздобудько); *«Півдня провеїтались і вреїти склеїли якраз трьох кізочок»* (Ю. Покальчук). Тому процес метафоризації сприяє формуванню переносних значень слів, які мають певні експресивні та зображувальні властивості. Наприклад, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови зафіксовано набуття переносного значення в лексемі **“видра”** (‘хижий ссавець із цінним хутром темно-бурого кольору’), а саме енергійної, худой жінки [14, с. 122]. Таке переносне значення використовує М. Матіос *«Що це була робота котроїсь сільської видри, вона не сумнівалася й хвилечки»*. Механізм метафори базується на цілому наборі різних смислів, а саме оцінних, експресивних, стилістичних, модальних. Механізм метафори показує як суб’єкт мовлення ставиться до позначуваного об’єкта. Це особливо проявляється в метафоризації образу жінки. Завдяки абстрагуванню, наприклад, деяких ознак (неповороткість: **кобила** – неповоротка жінка, дівчина; огрядність: **корова** – огрядна дівчина, жінка; незграбність, дурість: **коза** – нерозумна дівчина, жінка та ін.) слово починає вживатися метафорично [73, с. 150]. Метафоричні характеристики, які виникають через абстрагування певних рис і якостей, містять у собі як і пряме, так і непряме значення, наприклад *«Стефка презирливо скривила губи. «Дурепа, збожеволіла коза! Від твоїх слів мені хочеться блювати!..»* – метафора вживається на позначення нерозумної дівчини; [90, с. 10]. В іншому прикладі *«Корова! Мужика в мене уводиш! Я тобі всі ребра переїтаю. Повибиваю всі оставиїся зуби»* ідеться про жінку

огрядну жінку [90, с. 15]. На позначення образу жінки також вживається словосполучення «**чиста квітка**», що означає моральну, духовно чисту жінку: *Тетяна. Що ж, не до мене йшло те кохання, проминуло мене, але я дочекаюсь свого, воно прийде до мене! Бо я чиста, як оця **квітка**! Чисті моя совість, моя душа, моє серце, чуєш? Чисті, як квіти! І як квіти світанками чекають і стрічають сонце, так я чекатиму і зустріну своє кохання, своє жіноче щастя!* [79, с. 21-24]. Асоціація жінки з квіткою досить міцно закріплена у формі апелятива у чоловічих і жіночих епістолярних текстах [79, с. 21-24]. В одному з листів П. Куліша до Л. Милорадовичівни фіксуємо метафоричну словосполуку «**пишна квітка**», яка вживається на позначення вишуканої жінки: «Я бачу Вас перед собою, як **пишну квітку**, а вже й знаю, що з Вас може вчинитись». Цю метафоричну одиницю також використовує М. Коцюбинський в листах до О. Аплаксіної на позначення коханої жінки [79, с. 21-24]. У творі «Дівчатка» О. Забужко підконцепт «тіло/статура» жінки виражено за допомогою метафори. Автор використовує власні знання та добру обізнаність із шедеврами мистецтва: *Ленця ж була гутаперчевою, як та **пікассівська гімнастка**. Брак? Модільяні? ні, Пікассо: **дівчинка-на-кулі**. «Ленця, Ленця, любов моя».* Також у цьому творі О. Забужко використовує метафору для порівняння: *За словами однокласниць на зустрічі випускників, через багато років після школи Ленця змінилася: ...вона каже, що ти, Ленцю, тепер важиш вісімдесят шість кілограмів, така здоровенна **цьоха**, **діжа діжею**, тому що тобі кололи інсулін, а треба було літій...* [30, с.100]. Порівняння з діжею підсилене оказіональною лексемою «цьоха», що належить до субстандарту. Традиційно у німецькій літературі жінка сприймається як щось ніжне, тендітне, витончене, красиве як квітка, наприклад «**Lotusblume**», «**Kirsch-(Pfirsichblüte)**», «**Maiglöckchen**», «**die Rose**», зокрема у метафорах-композиціях, що мають тільки жіночих референтів: «**Eisprinzessin**», «**dumme / blöde Kuh**», «**Kommunistennutte**», «**Mannsweib**, «**Mauerblümchen**», «**Rabenmutter**», «**Sowjethure**». У літературі стереотипний образ жінки ґрунтується на якостях, що зазвичай отримують низьку оцінку в патріархальному світі: фізична краса, врода та привабливість, емоційність,

чутливість і турбота про інших. Фізична вікова ознака «старість» актуалізується метафорами також метафорами, наприклад *«alte Schachtel»*, зоонімами *«alte Unke»* [229, с. 95-99]. Молода жінка в німецькій літературі об'єктивується речовими і фітоморфними та метафоричними сполученнями, наприклад *«junges Ding»*, *«frühreife Pflanze»*. Естетична ознака, що актуалізує привабливість жінки, представлена в німецькій літературі речовими (артефактними) (*«Puppe»*, *«Bildschön»*), гастрономічними (*«Geburtstagskuchen»*), міфічними (*«Loreley»*, *«Fee»*, *«Venus»*), фітоморфними (*«Blume»*), власне статевими (*«Dame»*), анімалістичними (*«Reh»*, *«Biene»*), тактильними (*«weich»*), смаковими (*«süß»*) метафоричними одиницями. У романі Гери Лінд *«Kuckucknest»* у реченні *«Sie war wirklich ein fleischgewordener Männertraum, das musste ich ihr lassen»* метафора *«ein fleischgewordener Männertraum»* жінка є втіленням мрії для чоловіка. У цьому ж творі у реченні *«Soeben betrat Frau Hohlweide-Dellbrück das Podium. Eine farblose Mittfünfzigerin im graugrünen Strickwestenensemble über lila Bluse mit Schlüpp, die ihre Haare struppig aufgesteckt trug»* Гера Лінд у цьому ж творі у реченні *«Soeben betrat Frau Hohlweide-Dellbrück das Podium. Eine farblose Mittfünfzigerin im graugrünen Strickwestenensemble über lila Bluse mit Schlüpp, die ihre Haare struppig aufgesteckt trug»* використовує метафору *«Hohlweide-Dellbrück»* для позначення образу жінки. Двокомпонентна метафора-комполит *Hohlweide-Dellbrück* містить у своєму складі компонент-фітонім *Hohlweide* (верба козяча) та компоненттопонім *Dellbrück*, що позначає місто в Північному Рейні-Вестфалії в Німеччині [221, с.100-250]. Г. Лінд у реченні *«Keine zwei Stunden später hielten wir das winzige, schwarzhaarige Mädchen in den Armen. Sie hieß Katja. Wie zerbrechlich und filigran sie war! Ihre schwarzen Knopfaugen sahen uns an»*, використовує метафору *«Knopfaugen»*. Така метафора неоднозначно характеризує героїню свого твору. Вона характеризує, що у героїні очі як гудзики, це можна зрозуміти, розглянувши компоненти метафори. Також за допомогою метафори *«Schwesterherz»* передається звертання «люба сестриця» у цьому творі: *«Komm, Schwesterherz. Es gibt noch wahnsinnig viel zu tun. Natürlich. Ich wünsche Ihnen alles Glück der*

Welt. Die Hausärztin schüttelte mir beherzt die Hand und sah mir tief in die Augen».

Проте соматичний компонент «*Herz*» може бути компонентом композита з негативним значенням, як от в метафорі-композиту «*kalththerzig*» (безсердечний; байдужий), що слугує для характеристики особи: «*Wie, bitte? Solch kalththerzige Frauen gibt es wirklich? Aber WIR doch nicht, ich meine, wir adoptieren doch kein Kind, um es dann gleich wieder zurückzugeben...*» [195, с.300-350]. Часто використовуються метафори-композити на позначення емоційних станів жінки, її зовнішнього вигляду, рис характеру, положення в суспільстві. Індивідуально-авторські метафори також використовують для позначення образу жінки. Цю тенденцію можна простежити у творчості С. Фрьоліх. Вона використовує метафору-композит «*Bunte-Promischwangere*» для позначення відомої вагітної жінки, що має яскраву зовнішність, «*Kindergartenputzpetze*» для позначення жінки прибиральниці в дитячому садку, «*Oberlippenbarthuberta*» для позначення жінки з вусами над верхньою губою, «*Spinathobbyphilosophin*» для позначення жінки, що чийм захопленням є філософствування стосовно шпинату. Ці словотвірні моделі метафор-композитів на позначення жінки та її характеристики часто є полікомпонентними утвореннями. Саме такі метафори-композити влучно характеризують жінку та створюють навіть комічний ефект [186, с.21-30]. У романі С. Фрьоліх показовим прикладом використання метафорикомпозита є «*Insektenlooksonnenbrille*» у такому контексті: «*Sie ist ganz in Schwarz gekleidet und trägt eine dieser neumodischen Sonnenbrillen, die nahezu das komplette Gesicht bedecken. So ein Insektenteil. Dieser Puck-die Stubenfliege-Look. ... Sie reicht mir eine weitere Insektenlooksonnenbrille*». Індивідуально-авторську метафору-композит «*Insektenlooksonnenbrille*» автор використовує для позначення образу жінки, що носить окуляри і тим самим схожа на муху [186, с.35]. У реченні «*Greta ist eine erfolgreiche junge Dame geworden und hat sogar ihren Perlkartoffel-Look überwunden. Früher war alles in ihr beige: Haare, Klamotten und sogar die Wände ihrer Zwei-Zimmer-Wohnung waren beige gestrichen. Nach der Enttäuschung mit dem amerikanischen Austauschstudenten hat sie sich einfach hinter dieser Farbe versteckt. Zum Glück ist*

diese farblose Zeit vorbei» метафора **Perlkartoffel-Look** слугує для автора Л. Бек характеристикою вподобань стосовно стилю одягу персонажу роману та дає можливість наведеному прикладі в контексті, обмеженому декількома реченнями охарактеризувати емоційний стан героїні [186, с.40]. Часто метафори-композиції мають увиразнювальну функцію та надають експресивності та яскравості тексту, а особливо метафори з позитивною оцінкою, наприклад **Goldstück** (золоте серце), **Schwesterherz** (сестричка), **Supernanny** (чудова няня); та негативною оцінкою: **kalthertzig** (безсердечний; байдужий), **kreuzunglücklich** (дуже нещасний), **Rabenmutter** (погана мати) [219, с.200]. Також у літературі зустрічаються метафори-композиції, які можуть виражати як і позитивну, так і негативну оцінку образу жінки. Багато метафор-композицій можна кваліфікувати як порівняльні, адже вони реалізують порівняльні значення, логічне відношення («ist-wie-Relation»): **Rehfrau** < *eine Frau, die wie ein Reh ist* → (тендітна, граціозна та ляглива, як полохлива косуля, жінка), **Pferdfrau** < *eine Frau, die wie ein Pferd aussieht* → (негарна, неприваблива, схожа на кобилу жінка), **Puddinggesicht** < *Gesicht wie Pudding* (велике та жирне обличчя, яке нагадує пудинг). Реалізацію порівняльного відношення продемонструємо на такому прикладі: *Frau Pilscher ist die, die hier das Sagen hat, das merkt man schnell. „Sie kann eine Hexe sein“, flüstert mir Klara, meine neue Büroinformantin zu, aber dir wird sie nichts tun, weil du ja die Frau Schnidt bist. “ Frau Pilscher ist eine Art **Pferdfrau** einflößend Groß, breit, haarig und ein wenig Furcht . Dazu ist sie augenscheinlich in einer Zeit groß geworden, in der es keine Zahnsparren gab. Ihre Zähne schieben sich vorne fast aus dem Mund heraus und sind so dominant wie bei Bugs Bunny* [166, с.322-330]. Метафора-композиція **Pferdfrau** (пристрасна вершниця) виконує пояснювальну функцію. У цій лексемі також розкривається образ жінки і, окрім цього, проявляється індивідуальний характер автора Л. Бек.

Отже, метафора відіграє важливу роль серед художніх засобів на позначення образу жінки. Метафора передає особливе бачення образу жінки та особливе

бачення світу, властиве авторові або його персонажам. Основна функція метафори полягає в тому, щоб відобразити, полатати або підтвердити звичні стереотипи, перепони між серйозним та іронічним. Емоційна виразність метафори створює уяву, за якої відкривається внутрішній простір. Таким чином, було з'ясовано визначення метафори як мовної одиниці та художнього засобу, було класифіковано метафори за поширеністю в мові, структурою, тематичною належністю вихідного домену, цільовим доменом, ступенем змістової віддаленості цільового доменів, загальністю вихідного та цільового доменів, ступенем цілісності внутрішньої, способами ускладнення вторинного значення слова, функціональною ознакою, за кількістю одиниць-носіїв метафоричного образу, за присутнім метавідмінком, подібністю предметів, явищ чи властивостей, за якої формуються метафори. Зважаючи на те, що характерною особливістю досліджуваних метафор на позначення образу жінки є номінація, важливо розуміти, що метафора найвіддаліше розкриває образ жінки у літературі.

1.4. Категорія оцінки у лінгвістиці та емоційно-оцінна функція метафори

Оцінювання навколишньої дійсності, сприйняття світу крізь призму загальноприйнятої системи норм та цінностей властиво кожній людині, представникам груп та націй. Кожна людина сприймає факти та події, що відбуваються в навколишньому світі, як позитивні, негативні або нейтральні. Сприйняття залежить від встановлених норм, правил та особистих переконань. Поняття «оцінка» – це невід'ємна частина у життєдіяльності будь-якої людини. Вивчення проблеми оцінки поширене не тільки у психологічних дисциплінах як педагогічна, вікова та соціальна психологія, але і в інших науках, а саме в економіці, в метрології, в медицині, в юриспруденції та в філософських науках. У таких науках категорія «оцінки» взаємопов'язана з категоріями пізнання, відображення, цінності. Це відбулось через широке розповсюдження оцінки в різних сферах суспільства. Категорія оцінки заслуговує на глибоке вивчення, адже значною мірою визначає комунікативні наміри, цілі мовця та загальний

зміст повідомлення. Категорія оцінки – це явище, в основі якого лежить спеціальний відбір засобів мови (мовлення) для найточнішого вираження деякого оцінного значення з урахуванням усіх чинників, які впливають на формування цього аксіологічного смислу [101, с.19]. Категорія оцінки – це взірць матеріальних і нематеріальних вимірів існування соціуму та містить у собі суб'єктивні реалії та вподобання. Універсальна одиниця виражає ставлення до явищ дійсності, створює власну мовну картину світу, а також тісно пов'язана з поняттям категоризації дійсності, вказує на відповідність чи невідповідність інтересам, потребам мовця. Від того, яким рівнем свідомості визначається еталон суспільним чи індивідуальним, залежить об'єктивізм чи суб'єктивізм оцінки [103, с. 122]. Оцінність – це маркована ознака, що спричинена комунікативними інтенціями мовця і його соціальним статусом. Е. О. Столярова вважає, що оцінки часто мають ситуативний характер [14, с. 90]. Р. М. Якушина пояснює оцінку як «ставлення носіїв мови до об'єкта, зумовлене визнанням чи невизнанням його цінності з погляду відповідності чи невідповідності його якостей певним ціннісним критеріям» [100, с. 6]. По-перше, категорія оцінки – це складне лінгвокультурне явище, що демонструє риси загальнокультурного простору, і формується воно в результаті взаємодії вербальних та невербальних чинників. Проте коли мовець обирає власну «точку відліку», тобто аксіологічний еталон, оцінка набуває суб'єктивного значення, а отже, стає одиницею двобічно спрямованою, такою, що пов'язує загальну й індивідуальну мовні картини світу [119, с. 227]. По-друге, категорія оцінки залежить від адресата й адресанта. Вибір засобів вербалізації ґрунтується на соціокультурній основі, оцінність у такому випадку вказує на соціальний статус мовця та є варіантом стилістичного оформлення повідомлення. Реалізація прямої чи непрямої оцінки пов'язана з адресатом та адресантом. Остання має ширше підґрунтя для своєї трансляції, адже пов'язана із феноменом соціокультурного позиціонування в комунікації [121, с.32]. Ще давні філософи, починаючи з Арістотеля, усвідомлювали важливість цієї категорії і сформували безліч теорій та трактувань суті та значення оцінки.

Одними із головних досліджень філософів полягали у зв'язку різних цінностей між собою, з соціальними і культурними факторами. Згодом у дослідженні категорії оцінки виникло нове поняття «поняттєва категорія». Уперше О. Есперсен вжив термін «поняттєві категорії» у його класичній роботі «Філософія граматики». Поняттєва категорія – це замкнута система значень деякої універсальної семантичної ознаки або окреме значення цієї ж ознаки, незважаючи на ступінь її граматикалізації і способу вираження у мові (цитата). Поняттєва категорія є частиною концептуальної картини світу будь-якого етносу, має універсальний характер та також може бути національно специфічною, культурно маркованою. О. Есперсен визнає, що «поряд із синтаксичними категоріями, або окрім них, або за цими категоріями, залежними від структури кожної мови, в тому вигляді, в якому вони існують, є ще позамовні категорії, що не залежать від більш або менш випадкових фактів існуючих мов. Ці категорії є універсальними, оскільки вони застосовані до всіх мов, хоча вони рідко виражаються в цих мовах яким і недвозначним чином. За відсутністю кращого терміну я називатиму ці категорії поняттєвими категоріями» [125, с. 10-34]. У лінгвістиці та філософії оцінку було розглянуто як поняття, згодом вона стала категорією філософії і вже остаточно категорією мовознавства. «Вираження мовцем оцінного ставлення до об'єкта обговорення є висловленням власного сприйняття, що передається в усній чи письмовій формі. Суспільство, оточуюче середовище, безумовно, впливають на світогляд і мислення мовця» [62, с. 70]. Також розглядають оцінку як «суспільно закріплене ставлення носіїв мови (гарний – поганий, добре – погано) до позамовного об'єкта й до фактів мови та мовлення» [33, с. 220]; сучасні українські мовознавці пояснюють її з точки зору семантики, що оцінка – це категорія, що об'єднує всі засоби, які має сучасна мова у своєму розпорядженні для категоризації й позначення розмаїття оцінних значень, що мотивовані зв'язками між мовцем і дійсністю» [11, с. 45]. Оцінка може бути складовою денотату або конотату, а також може існувати в обох аспектах лексичного значення слова. Дослідниками була запропонована класифікація С. С. Хидекела

та Г. Г. Кошеля, у якій виділяється три типи оцінки, а саме раціональна оцінка; оцінка, що орієнтована на емоційне ставлення до предмета оцінки того, хто говорить; різні місця в структурі значення слова відводяться оцінці [70, с. 228]. Категорія оцінки співвідноситься з такими поняттями, як норма та нормативна картина світу, альтернатива та вибір, практичне обмірковування та прийняття рішень [9, с. 348]. Багатоплановість категорії оцінки як логіко-семантичної категорії, мовностилістичної, когнітивної та семантико-прагматичної описували у своїх працях багато дослідників як Н. Вишивана, О. Вольф, Т. Космеда, Г. Кузенко, А. Лукенчук, І. Онищенко, У. Соловій. Для вираження оцінки як мовної категорії слугують різні мовні засоби, а саме морфологічні, лексичні та синтаксичні, узагальнене схвалення/ несхвалення дій, процесів, явищ, фактів тощо. Суть категорії оцінки та засоби її вираження представлені в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких, як Ю. Д. Апресян, І. В. Арнольд, Н. Д. Арутюнова, О. М. Вольф, Т. А. Космеда, О. М. Островська та інші. Категорія оцінки пов'язана з вираженням емоційного ставлення людини до об'єкту висловлювання. Виражаючи оцінку людина висловлює своє позитивне або негативне ставлення за будь-якою ознакою. Категорія оцінки пов'язана передусім з емотивним компонентом конотації, включаючи раціональну і емоційну оцінку. Людина реагує на все, що її оточує. Все, що її оточує, викликає в неї реакцію та оцінку. На синтаксичному рівні – це конотації, які відображають взаємозв'язок мовних оцінних одиниць та існуючого об'єкта, явища та користувача, на якого спрямована увага та оцінка. Лінгвістичні розвідки науковців спрямовані на дослідження різних аспектів оцінки: взаємозв'язок експресії, модальності та оцінки, засоби вираження оцінки, об'єкт оцінки, значення категорії оцінки при перекладі, гендерний аспект оцінного тезауруса, словотвірна категоризація оцінки, оцінні мовленнєві акти, семантико-прагматичні особливості реалізації оцінних значень, логічна та модальна природа категорії оцінки [101, с.19]. У мовознавстві оцінка сприймається як аксіологічний компонент лексичного значення. Такий підхід є доволі закономірним, оскільки саме лексеми як основні одиниці передачі змісту

конкретних та абстрактних сутностей зовнішнього світу не лише номінують власне оцінні ознаки, а й передають інформацію про об'єкти, що людина піддає мовленнєвій оцінці [41, с. 135]. На прерогативне оцінне значення в імперативних ситуаціях, що не мають визначеної часової локалізації, вказує О. В. Бондарко [13, с. 68]. Вона вважає, що функційно-семантична категорія є системою різних мовних засобів, що здатні взаємодіяти для реалізації мети мовця [13, с. 68]. Як функційно-семантична категорія оцінка функціонує з семантичною домінантою «схвалення/ несхвалення» ситуацій, явищ, подій, осіб, предметів тощо. Одиницям мови властива оцінна функція мови, міститься вона в словах, а оцінні значення автор презентує різними мовними засобами. Ядро і периферію виділяють у засобах вираження оцінки на основі частого вживання й властивості адекватно передавати значення. Таким чином ядро утворює основні засоби, а периферія – засоби, які містять значення, але не є основними. Враховуючи функційно-семантичну категорію центр і периферія не чітко розмежовані. Засоби всіх ярусів мови мають своє аксіологічне значення та утворюють свої складні конструкції. Таку концепцію підтримує І. В. Онищенко, яка тлумачить оцінку як складник «семантичної структури слова як одиниці мови, що вказує на певну цінність предметів та явищ з погляду відповідності/невідповідності вимогам, інтересам, смакам, уподобанням мовця. Неоднорідність оцінного компонента зумовлює його різну взаємодію з іншими компонентами в семантичній структурі мовного знака. Оцінний компонент може бути виділений як у денотативній, так і в конотативній частині семантики» [101, с. 19]. До вивчення категорії оцінки дослідниця застосовує саме функційний підхід, оскільки він дає змогу схарактеризувати закономірності функціонування мовних одиниць у взаємодії з елементами різних мовних рівнів. Такий підхід забезпечує аналіз у напрямку від форми до значення й навпаки. Крім того, у функціональній парадигмі мову розглядають як інструмент соціального взаємозв'язку між людьми, який використовують як засіб встановлення комунікативних відношень між мовцями [101, с. 19]. В. М. Нікітевич виокремлює, що категорія оцінки реалізує

суб'єктивну оцінку предметів і їхніх ознак з погляду мовця, а тому передусім вона є «категорією іменників, прикметників і прислівників», тобто притаманна окремим лексичним розрядам слів у межах кожної з цих частин мови [88, с. 83].

М. М. Михальченко наголошує на подвійній природі категорії оцінки, а саме на семантиці якості, оцінної ознаки (думка про цінність об'єкта) і на семантиці ставлення (до об'єкта оцінки). Семантику якості репрезентують передусім ад'єктиви як форма вираження ознаки (він порядний) або ступеня вияву ознаки (він найпорядніший); семантику ставлення, реалізують дієслова (я ціную його порядність) [103, с. 123].

Т. А. Космеда наголошує на необхідності детальної розробки проблеми «граматики оцінки», оскільки в сучасному мовознавстві окреслилася нагальна потреба комплексного опису граматичних засобів вираження оцінних значень з урахуванням їхніх прагматичних характеристик. Появі такого аспекту дослідження категорії оцінки сприяло функційно-прагматичне спрямування сучасних лінгвістичних розробок, зокрема вивчення функційної специфіки граматичних одиниць. Також автор наголошує на закріпленні оцінної семантики, оцінних функцій за граматичними одиницями, завдяки чому оцінка посідає своє місце на шкалі граматичності. [70, с. 233].

Опис «граматики оцінки», на думку дослідниці, сприятиме повній характеристиці граматичних засобів – репрезентантів категорії оцінки. «Для цього необхідно розкрити складний діяхронічно-синхронічний процес породження оцінних значень на рівні граматики та складну природу граматичної прагматики – мотивацію ролі граматичних засобів, що виражають оцінку в мовленні. Це забезпечить формулювання правил вживання граматичних одиниць в оцінних функціях та трактування закономірностей їх адекватного тлумачення» [70, с. 234].

Оцінна інтерпретація залежить від норм, прийнятих у тому чи іншому суспільстві або його частині. При цьому світогляд і світосприйняття, соціальні інтереси, мода, престижність формують або деформують аксіологічні смисли, які пов'язані не тільки з мовцем, а й з адресатом у ситуації спілкування [70, с. 6].

Лінгвісти вважають оцінку категорією універсальною, яка реалізується на різних мовних рівнях та в різних

концепціях. Вона є одиницею функціональної семантики, синтактики, прагмалінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвофілософії та лінгвокультурології тощо [111, с. 309]. Слід зазначити, що категорія оцінки – це явище, в основі якого лежить спеціальний відбір засобів мови (мовлення) для найточнішого вираження деякого оцінного значення з урахуванням усіх чинників, які впливають на формування цього аксіологічного смислу. [74, с. 308]. З емотивним компонентом конотації, включаючи раціональну і емоційну оцінку пов'язана категорія оцінки. На синтаксичному рівні реакції та оцінки – це конотації, які містять взаємозв'язок мовних оцінних одиниць та існуючого об'єкта, явища та користувача, на якого спрямована увага та оцінка. Продукт мовленнєвого процесу, що виникає в результаті використання експресивно-синтаксичних конструкцій називається конотативною інформацією. Така інформація має особливий вплив на людину, викликає в неї емоційно-оцінне ставлення до певного предмета, події чи стану. Загалом оцінка – це універсальна категорія, що виражає позитивне чи негативне ставлення мовця до змісту мовлення й реалізується в частинах слова, вигуках, модальних частках, повнозначних лексемах, словосполученнях, фразах, у мовленнєвих актах й аксіологічних категоріях [101, с. 19]. Дослідниця О. Вольф відносить такі компоненти до складу структури оцінки: суб'єкт оцінки (індивід, соціум, частина соціуму), об'єкт оцінки (предмет, явище чи особа дійсності), власне оцінка (оцінний предикат), предмет оцінки (співбесідник), оцінна шкала (порівняння зі стандартом), оцінний стереотип (еталон, зразок норми), підґрунтя оцінки (критерій, мотив оцінки) [19, с. 16]. Складна багатокомпонентна структура оцінки має різноманітні класифікації за критеріями і функціями цієї категорії. Одна із перших та найкращих класифікацій оцінки за типами об'єктів була запропонована фінським ученим фон Врігтом у книзі «Різновиди добра». Фон Врігт визначив такі різновиди оцінок: інструментальну (оцінка знарядь, інструментів), технічну (оцінка здібності, майстерності), оцінку сприятливості (спрямованість на досягнення позитивного ефекту), медичну (оцінка функцій органів тіла та здібностей

розуму), утилітарну (оцінка корисності, придатності), гедоністичну (оцінка задоволення). За семантикою предикатів оцінки та синтаксичною структурою О. Вольф використовує протиставлення речень у вигляді суджень та виражається оцінними прислівниками, така оцінка характеризує об'єкти й безпосередньо виражається в мові прикметниками. Розглядаючи оцінну модальність, мовознавці О. Вольф, О. Івін співвідносять оцінку із порівняльною оцінкою, яка передбачає експліцитно виражене в реченні порівняння [19, с. 14].

Крім того, у своїх працях О. Вольф поділив оцінку на емоційну та раціональну. Під емоційною оцінкою розуміється безпосередня реакція на об'єкт (вигуки, афективні слова, інвективна лексика), раціональна оцінка передбачає оцінне судження (аксіологічні предикати) [19, с. 15]. Оцінні значення розподіляються вченими на загальнооцінні та частково-оцінні [19, с. 16]. До загальнооцінних відносять належать прикметники, які виражають повну оцінку об'єкта, наприклад хороший та поганий. До частково-оцінних належать ад'єктиви, що характеризують один аспект об'єкта оцінки з погляду аксіологічної характеристики, наприклад: талановитий, дурний, нахабний.

Виділяють три групи частково оцінних значень: сенсорні, сублімовані, раціоналістичні оцінки, які у свою чергу поділяються на категорії, що виражені найчастіше прикметниковими формами [70, с. 200]. Сенсорна група містить сенсорно-смакові та психологічні оцінки. Сенсорно-смакові або гедоністичні оцінки характеризуються індивідуалізованими прикметниками, що пов'язується із фізичними та психічними відчуттями, а також психологічним досвідом (наприклад: приємний – неприємний, смачний – несмачний). Психологічна категорія поділяється на інтелектуальну (розумний – дурний) та емоційну оцінки (веселий – сумний). Сублімовані оцінки, що складаються із естетичних та етичних категорій, існують на основі сенсорних оцінок та понятті норми, (наприклад: вродливий – потворний, добрий – злий). До раціоналістичних входять утилітарні, нормативні й телеологічні. Ці оцінки пов'язані з практичною діяльністю, повсякденним досвідом людини, з фізичною чи психічною користю, з відповідністю стандартам, наприклад: корисний –

шкідливий, нормальний – ненормальний, якісний – неякісний, ефективний – неефективний [70, с. 205].

Дослідниця Т. Вендіна виділяє наступні різновиди оцінок [103, с. 86]:

- оцінки-афективи, що відображають безпосереднє чуттєве сприйняття зовнішнього світу;
- оцінки-когнітиви: раціоналістичні, психологічні (емоційні та інтелектуальні) оцінки;
- оцінки-сублімати: естетичні та етичні оцінки.

Польська дослідниця Я. Пузиніна пропонує свою власну класифікацію: прагматичні та відносні (до останніх зараховуються естетичні, етичні, вітальні, пізнавальні) [111, с. 55-58]. Поняття емоційної, естетичної, етичної та раціональної оцінки присутні в дослідженні Л. Чернейко [103, с. 145]. Але пояснення цих оцінок дещо відрізняються. Так, під емоційною оцінкою Л. Чернейко зазначає сенсорні відчуття, а з естетичними та етичними оцінками пов'язуються параметри «прекрасний/потворний» та поняття загальноприйнятої норми. Під раціональною оцінкою Л. Чернейко розуміє використання замість «відкритих», негативних номінацій «делікатних», «м'яких», а абсолютним синонімом раціонального значення лексеми, на думку дослідника, виступає слово-евфемізм [103, с. 145]. Учений також виокремлює так звані «лінгвістичні оцінки», пов'язані зі стилістичною та хронологічною класифікацією лексики на розмовну, урочисту, запозичену, архаїчну тощо. Лінгвістичні оцінки слова відображають «осмислення мовцем невідповідності функції слова його стилістичному статусу, невідповідності імені та ситуації повідомлення», наприклад: будинок відпочинку – профілакторій; церква – пишний храм [103, с. 150]. Найпоширенішою класифікацією за оцінною шкалою є виокремлення позитивної (мейоративної, меліоративної)/нейтральної/негативної (пейоративної, інвективної) оцінки [103, с. 160]. На рівні мовлення можливі трансформації названих типів оцінок: а) в умовах контексту нейтральні лексеми набувають позитивного або негативного забарвлення; б) позитивне переходить у негативне, а негативне – у позитивне

[103, с. 70]. Залежно від контекстуальної видозміни оцінної конотації лексеми мають пряме номінативно-оцінне значення та переносне номінативно-оцінне значення [70, с. 125]. Лінгвістичний аналіз оцінних значень за принципом синхронної мотивації слова дає можливість класифікувати досліджувані значення на ті, що мають умотивовану оцінність, та на значення, які характеризуються невмотивованою оцінною конотацією [70, с. 130]. Умотивована оцінність визначається в процесі семантичного, граматичного або стилістичного синхронного аналізу. Номінації з невмотивованою оцінністю розкривають свою специфіку лише в плані діяхронії (наприклад, фанатик, ханжа, дока).

Розглядаючи категорію оцінки у функціонально-прагматичному аспекті, дослідники С. Проскуркіна, Н. Василькова репрезентують оцінні судження в двох різновидах: судження, у яких об'єкт оцінки експліцитно виражений, судження, у яких об'єкт оцінки прямо не називається [111, с. 55]. Узагальнюючи розглянуті класифікації оцінок й оцінних значень, зазначимо, що в мовознавстві розрізняють такі їх типи:

1. Оцінка судження та порівняння
2. Абсолютна й порівняльна
3. Емоційна та раціональна
4. Сенсорна, сублімована, раціоналістична
5. Емпірична та мотивована, або прагматична й відносна, або внутрішня та зовнішня
6. Оцінка-афектив, оцінка-когнітив, оцінка-сублімат
7. Загальнооцінні, частковооцінні значення
8. Емоційно-оцінні та ідеологічно-оцінні значення
9. Власне оцінні та контекстуально оцінні значення
10. Імпліцитно виражені та експліцитно виражені оцінні значення

Комплексне дослідження класифікацій оцінки у лінгвістиці узагальнює оцінку як мовознавчу категорію. Оцінка залежить від контекстуального значення та оточення, виявляється на конкретному історичному етапі розвитку

мови, що зумовлена рівнем матеріальної та духовної культури суспільства та конкретної особи. Вона не завжди є компонентом певної мовної одиниці. Оцінність як маркована ознака, зумовлена комунікативними інтенціями мовця і його соціальним статусом. Е. О. Столярова вважає, що оцінки часто мають ситуативний характер [119, с.345]. Р. М. Якушина тлумачить оцінку як «ставлення носіїв мови до об'єкта, зумовлене визнанням чи невизнанням його цінності з погляду відповідності чи невідповідності його якостей певним ціннісним критеріям» [119, с.347].

Отже, категорія оцінки – це лінгвокультурне явище, що формується в результаті взаємодії багатьох чинників вербального й невербального характеру та демонструє важливі фрагменти загальнокультурного простору. Категорія оцінки та реалізація прямої та непрямої оцінки залежать від адресата та адресанта.

Категорія оцінки безпосередньо пов'язана з емоційно-оцінною функцією метафори, адже їхня спільна функція – це оцінність та емоційність. Метафора сама по собі викликає у будь-яких художньо-літературних творах емоційно-оцінну реакцію читача, оскільки образність є одним з найсильніших засобів впливу. Окрім того, емоційна оцінка викликає образні асоціації, що виникають при певній інтенції мовця. Образність є одним із засобів для збудження емоційно-оцінного ставлення, тому і інтенція мовця викликає будь-яку оціночну реакцію. Образність – це здатність мовця оперувати національно-культурними символами та стереотипами як еталонами «кращих» або «гірших» властивостей і як уявленнями викликають позитивні або негативні емоційні реакції [70, с. 250]. У процесі усвідомленого сприйняття людина в будь-якому випадку формує емоційне чи оцінне ставлення до реалій своєї пізнавальної, комунікативної чи практичної діяльності. Мова, як складна система знаків, що має не тільки денотативне, а й супутнє конотативне значення, може використовуватися не тільки для того, щоб давати назви різним емоціям, але й побічно вказувати на почуття, що переживаються людиною, та її ставлення до навколишнього світу. У сучасній лінгвістиці уявлення про взаємовідносини

мови та емоцій носить усе більш антропоцентричний характер і має на увазі не лише структурний та семантичний аналіз мовних знаків, а й безпосереднє дослідження раціонально емоційного континууму самої особистості. Сьогодні серед дослідників відсутня однастайність у визначенні поняття «конотація». Її інтерпретація варіюється від емотивної складової лексеми до другого рівня, що накладається на первинне денотативне значення. У найбільш загальному вигляді конотація може розглядатися як деяка сукупність всіх елементів значення, які можуть бути додані до елементарного тлумачного (нейтрально-інформаційного) значення мовного знака [103, с. 55]. Формування конотативних смислів у процесі комунікації безпосередньо залежить від культурного та соціального рівня її учасників та їх культурних та аксіологічних поглядів. Не менш тісно феномен конотації пов'язаний із явищами стилістичної та емоційно-експресивної синонімії. У більшості випадків експресивність та яскрава оцінність виявляються під час неформальної комунікації, яка часто реалізується шляхом звернення субнестандартного вокабуляра. Дослідження різних дискурсивних практик показують, що використання метафор є ефективним інструментом аргументації під час обговорення різноманітних професійних та соціальних питань [103, с. 155]. Важливою віхою, яка значною мірою зумовила розвиток метафорології як науки, стали праці Дж. Лакоффа та М. Джонсона. Функціонально-когнітивна парадигма, що набула широкого поширення, сприяє усвідомленню того, що метафора належить не тільки до мовної, а й до ментальної сфери, а метафорична концептуалізація навколишнього світу багато в чому залежить від особливостей когнітивного досвіду як окремої людини, так і суспільства в цілому [145, с. 35]. За семантикою слова оцінність може бути нульовою або нейтральною, позитивною або меліоративною, негативною або пейоративною. Крім того, оцінність можна розділити за типом на раціональну та емоційну. Н. А. Лук'янова зазначає, що такі поділи мають дуже умовні межі, тому що інтелектуальна та чуттєва діяльність свідомості людини так само відносно розмежовані [103, с. 155]. Раціональна оцінність базується на інформації, що

стосується властивостей, які притаманні об'єкту оцінки та здатні виражати відповідність їх деяким нормам. Таким чином, раціональну оцінність можна віднести до норми та визначити як нейтральну [103, с. 155]. Метафори, що містять раціональний оцінний компонент значення, включають метафори-терміни, стерті метафори, метафори з нейтральним значенням, що характеризують людську зовнішність і професію. Наприклад, «*carrot*» – рудоволосий, «*pill*» – лікар. Властивості, які об'єктивно не притаманні конкретному об'єкту оцінки, часто фіксуються емоційною оцінністю. У такому разі об'єкт, що розглядається за оцінною шкалою «добре»/«погано», буде віднесений до тієї чи іншої категорії на основі незагальнологічних критеріїв, а емоцій, спричинених об'єктом оцінки. Наприклад, метафора «*bastard*» може бути використана щодо будь-якого об'єкта, що викликає негативні емоції. І тут емоційна оцінність витіснить значення «незаконнонароджений», тобто денотативне значення цього слова [210, с. 150]. Оцінність може входити до семантики одиниць метафори, які складають структуру акта оцінки, однак вона також може виступати і як потенційний компонент даних одиниць, що з'являється в конкретному тексті. Наприклад, якщо поєднання типу «*crookedmouth*» (кривий рот) відрізняється негативною оцінкою, то таке поєднання як «*paleface*» (бліда особа) у різних контекстах супроводжуватиметься не тільки негативною оцінкою. Крім того, семантика слова містить знак оцінки, який фіксований. Наприклад, такі слова як «*clever*» (розумний), «*admirable*» (чудовий), «*honest*» (чесний) містять позитивний знак оцінки; а слова: «*dirty*» (непристойний), «*awful*» (жахливий) і т.д. - негативний. Такі прикметники дуже важливі в процесі оцінювання, тому що з їх допомогою стає можливою ідентифікація знака оцінки лексичних одиниць, які можуть поєднуватися один з одним. Як приклад можна навести такі метафори: «*dirtydog*» (негідник), але «*cleverdog*» (розумниця). При дослідженні структури оцінного акта враховується людський чинник, оскільки у ролі суб'єкта оцінки завжди виступає мовна особистість, й у ролі об'єкта оцінки здебільшого виступатиме людина. Людське спілкування характеризується позначенням

ставлення до фізичним і психічним властивостям людини, і навіть щодо нього самому, що є більш властивим, ніж вираз ставлення до будь-яким предметам. Таким чином, можна стверджувати, що своєрідність оцінки може виявлятися в антропометричності, яка є порівнянням об'єкта оцінки та еталона, що містить властивості, які цьому еталону приписує людина [217, с. 20]. Також антропометричність представлена здатністю осмислити одну сутність так, начебто вона являла собою подобу іншої, тобто антропометричність допомагає виміряти дані сутності, враховуючи весь масштаб знань і уявлень людини, а також її систему національно-культурних цінностей та стереотипів. Людині притаманне оцінювання самої себе і навколишньої дійсності в рамках певного тезауруса, тому метафора виступає тут як необхідний засіб. Розглядаючи особливості оцінної семантики метафори, слід зазначити, що теорія метафори містить традиційні твердження, що стосуються семантичної двоплановості метафори, її контекстного оточення та регулярності, певних семантичних класів слів, які здатні розвивати значення образів, а також таких об'єктивних ознак метафори як синтаксичний та морфологічний, метафоричний, абстрактність, експресивність та оцінність [219, с. 250]. Семантична двоплановість є інваріантом всіх створених теорій з метафори. Семантична двоплановість визначається гетерогенністю та гіпотетичністю різних об'єктів, виражених у метафорі за допомогою синтезу двох протилежних смислів: «схожий» і «не є». З урахуванням лінгвістичної традиції реалізація метафоричної семантичної двоплановості співвідноситься з контекстом, що є ключем до розуміння значення досліджуваного феномена. Так, щоб розглянути оцінність як компонент значення в семантиці метафори, необхідно брати до уваги не тільки як семантику окремого слова, а й семантику даного слова у контексті. Оцінність є компонентом структури метафоричного значення і в той же час виступає в ролі аксіологічного механізму комунікативної діяльності людини, який характеризується у двох аспектах: прагматичному та соціокультурному. Так як основу метафоризації становить семантична двоплановість лексичної одиниці, що володіє лексико-семантичними варіантами, які виражають її

основне і переносне значення, семантична структура метафори повинна розглядатися на рівні сем, що являють собою мінімальні одиниці плану змісту. Сучасні лінгвісти, досліджуючи семантичну структуру слова, визначають три типи сем: архісему, яка є загальною сім'єю родового значення, диференціальну сему та потенційну сему, яка актуалізується в конкретних умовах. Таким чином, семний рівень аналізу характеризується актуалізацією оцінної семи в семантиці метафори, що є наслідком перебудови ієрархії сем, в якій оцінна сема супроводжується гіпертрофуванням, а архісема супроводжується редукуванням. Так, наприклад, у процесі метафоризації слова «*lion*» (лев) редукується архісема «тварина» і диференціальна сема «тварина, що має ознаки», проте такі характеристики як «відомий», «знаменитий» вважаються потенційними або «сила», «влада» характеризуються експлікацією [200, с. 220]. Отже, актуалізація оцінної семи становить специфіку семантики метафори. Емоційність та оцінність є головними функціями метафори, що дозволяють людині давати свою власну оцінку явищам, предметам та подіям.

1.5. Термінологічний та методологічний апарат

Понятійно-термінологічний апарат дослідження має не тільки теоретичне, але й практичне значення, адже він є основою наукового дослідження.

Гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурними контекстами буття й фіксує уявлення про жінку і чоловіка залежно від їх статі [102, с. 237].

Гендер – соціальна концепція, що стосується соціально визначених атрибутів, ролей, діяльності, відповідальності та потреб, пов'язаних із

приналежністю до чоловічої або жіночої статі в певному суспільстві в певний час, а також до конкретної спільноти в цьому суспільстві. [131, с. 58-60].

Гендер є складним поняттям, тому що розкриває багатоаспектний зміст цього явища. У науковій літературі воно вживається в кількох значеннях, а саме як соціорольова й культурна інтерпретація рис особистості та моделей поведінки чоловіка і жінки, на відміну від біологічної; як набуття соціальності індивідами, що народилися чоловіками та жінками; як політика рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, а також діяльність зі створення механізмів щодо її реалізації [141, с. 81-84].

Гендер – це соціальна стаття на відміну від біологічної, і продукується вона у процесі соціальної, культурної й мовної практики. Гендерний фактор, який враховує природну статтю людини та її соціальні «наслідки», є однією з істотних характеристик особистості й протягом усього життя впливає на її усвідомлення своєї ідентичності, а також на ідентифікацію суб'єкта-мовця іншими членами соціуму» [34, с. 250]. О. І. Горошко вважає, що «під гендерною стратифікацією розуміється процес, за допомогою якого гендер стає основою соціальної стратифікації, а сприймані гендерні відмінності стають систематично оцінюваними. Разом з гендером такими стратифікаційними категоріями виступають клас, раса, вік» [64, с. 110]. Гендер є мисленнєвим конструктором або моделлю, що введено для більш адекватного та коректного опису проблем статі й розмежування його біологічних та соціокультурних функцій [84, с. 280]. Гендер – це системна характеристика соціального порядку, від якої неможливо відмовитися або позбутися» [82, с. 290]. Таким чином у нашому дослідженні гендер означає соціально-культурний процес, під час якого відбувається конструювання суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, поведінці, психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та емоційних характеристиках, і сам результат – це «соціальний конструкт гендеру», адже гендер як системна характеристика соціального порядку, постійно відтворюється як у стосунках так і свідомості осіб.

У свою чергу гендерна лінгвістика – це напрям лінгвістики, що вивчає мовні явища, взаємозв'язок мови як системи, мовної картини світу людини та її статі й гендера.

Гендерний аспект, який пов'язаний з природною статтю людини та її соціальним середовищем, характеризує її як особистість та протягом усього життя впливає на її усвідомлення своєї ідентичності. Гендерна лінгвістика має фундаментальний характер, бо визначає психологічні, соціальні та культурні відмінності між чоловіками та жінками. Дослідженням гендерної лінгвістики займалися вчені Р. Лакофф, З. Трьомель-Плютц, М. Богачевська-Хом'як, С. Павличко, О. Горошко, Л. Ставицька та інші. Гендерна лінгвістика – напрям лінгвістики, що вивчає взаємозв'язок і взаємовплив мови як системи, мовної картини світу людини, її статі та гендера» [131, с. 60]. У цьому дослідженні гендерна лінгвістика – це мовознавчий напрям, представники й представниці якого досліджують гендерні аспекти мови й мовлення за допомогою лінгвістичного поняттєвого апарату.

Аналіз структури гендера допомагає отримати інформацію про його роль в тій чи іншій культурі, про зафіксовані норми поведінки чоловіків та жінок і про змінені уявлення гендерних норм. З біологічної точки зору «маскулінність» та «фемінність» – це сукупність природних рис, що відрізняють чоловіків та жінок і є стильовими особливостями, відносять переважно до жіночих або чоловічих, завдяки яким усвідомлюється мужність та жіночність в різних мовах і культурах, як гендерна приналежність допомагає засвоювати мови та визначити, з якими фрагментами і тематичними сферами мовної картини світу вони пов'язані.

Маскулінність та фемінність є соціальними, а не біологічними категоріями, котрі відображають стереотипні уявлення про особистісні характеристики, зовнішність, поведінку, одяг, захоплення, інтереси, професійні заняття, освітні спеціальності, сексуальні та міжособистісні стосунки чоловіків, жінок.

Маскулінність і фемінність є важливими категоріями, через які розкриваються змістові складові гендерної ідентичності людини. Гендерна ідентичність полягає у переживанні людиною відповідності гендерним ролям, тобто тим сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, які характерні для представників певної статі в межах певної суспільно-історичної чи соціокультурної ситуації. Гендерна ідентичність ставить на перше місце соціокультурні параметри категорій «чоловіче» і «жіноче». У відповідності з якими людина ідентифікує себе з конкретною гендерною групою і конструює свою ідентичність як представник чоловічої або жіночої статі. Тобто маскулінність і фемінність є змістовими складовими гендерної ідентичності.

Маскулінність і фемінність – це нормативні уявлення про соматичні, психічні і поведінкові властивості, які є характерними для жінок і чоловіків.

Маскулінність – це система властивостей особистості, що традиційно вважаються чоловічими. Вони передбачають відповідність власній статевій приналежності, прийняття статево-рольових стереотипів, дотримання чоловічих норм, вироблення типових для чоловічої статі форм поведінки, способів самореалізації. [155, с. 50].

Фемінність – це властивість особистості, що передбачає відповідність жінки власній психологічній статі, дотримання жіночих статево-рольових норм, типової для жінки поведінки, цінностей, установок. Фемінність пов'язується з емоційністю, м'якістю, чуйністю, нормативністю, комунікативними навичками, сенситивністю, здатністю до емпатії [159, с. 256].

Тому тут вже обране визначення, що фемінність і маскулінність є істотними характеристиками особистості, що визначають гендерні особливості особистості, вважаються ознаками мужності чи жіночності.

«Мужність» і «жіночність» – це неоднозначні та складні поняття, що походять від міфологічного мислення та позначають класифікуючу діяльність чоловіка та жінки і їх соціальної взаємодії.

«Тілесна метафора» є основою цих понять та позначає, що реципієнт – це реальна людина, якій притаманні всі природні якості: активність та пасивність, інтелект або емоції.

Концепт «жінка» в мовознавстві зображується через численні описи зовнішності, психічного та емоційного станів жінки, її комунікації та ролі в суспільстві. Варто зазначити, що мовні засоби функціонують для того, щоб відобразити зовнішній та внутрішній портрети жінки. Т. Сукаленко підійшла до розв'язання цієї проблеми з позицій лінгвокультурної та соціокультурної реконструкції гендерного концепту «жінка» в українській мові на матеріалі вторинних метафоричних номінацій, які об'єктивують цей концепт [135, с. 240].

А. Квятковський зазначає, що епітет – це завжди метафоричний прикметник, у якому укладена влучна ознака порівняння. Саме походження слова говорить про те, що епітет як частина мови – це прикметник [76, с. 20]. Також існує ще більш вузьке розуміння граматичного статусу епітета як «прикметника, тісно пов'язаного з іменником і утворюючого з ним одну групу» [43, с. 300]. У загальному, епітет – це будь-яке означення, що вживається для вирізнення предмета думки, для називання ознаки, чи то постійної, узвичаєної, що часто повторюється і відома мовцям, чи то особливої, оригінальної, яку помітив тільки автор, яка пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем [46, с. 122]. Епітет є одним із художніх засобів у мовознавстві. Епітет спочатку як атрибут, характеризує об'єкт, а потім уже зображує властивості об'єкта через призму емоційного бачення світу.

Порівняння — це троп, у якому один предмет, подія зіставляються з іншими, у яких ці особливості виявлені різко, яскраво. Порівняння виконують зображальну і емоційно-оціночну роль [28, с. 118-120]. Порівняння як явище лежить в основі багатьох образних засобів мовлення.

Антитеза – це протиставлення двох слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом. Але варто зазначити, що ці складові з'єднані між собою загальним внутрішнім механізмом або змістом. Антитеза не

обов'язково буде складатися з антонімів – це можуть бути образи, слова у переносному значенні, які у вірші створюватимуть враження протилежних явищ [108, с. 182]. У літературних творах антитеза – це узгодження контрастних або зовсім протилежних характеристик образів або понять, яке підсилює імпресію від прочитаного, робить текст яскравіше та цікавіше.

Метафора виступає засобом формування та розширення лексичного значення слів, а також як є основним способом пізнавально-мисленнєвої діяльності людини. Вона також має здатність бути своєрідною моделлю репрезентації людських знань у свідомості індивідуума, відображає та зберігає національно-культурну інформацію.

Метафору визначають як вид тропа, перенесення властивостей або ознак одного предмета на інший за принципом схожості. Подібними можуть бути колір, форма, характер руху, будь-які індивідуальні властивості предметів. При метафоричному перенесенні змінюється предмет, але саме уявлення чи поняття, раніше закріплене за іншим предметом, не змінюється цілком. У вивченні метафор головне значення приділяється основним лексичним значенням слова. Слід зазначити, що метафора існує в мові як реальна семантико-синтаксична одиниця [98, с. 75]. Метафора – це перенесення та вживання певної лексеми, що позначає клас предметів, явищ, для характеристики або найменування об'єкту, який належить до іншого класу предметів [79, с. 23]. А. С. Овсієнко стверджує, що метафора – це не тільки феномен мови, а й один з основних засобів мислення [40, с. 49]. Дослідники вважають, що метафора є «одним з основних способів обробки інформації та набуття знань» [38, с. 10], а також «мовноспецифічного варіювання процесів концептуалізації» [25, с. 30].

Метафора – це один із найпростіших інструментів збагачення мови, водночас це засіб концептуалізації дійсності та формування спільних поглядів [74, с. 143].

Метафора - це різновид вторинної лексичної номінації, що передбачає утворення значення на основі зіставлення двох предметів за загальною

ознакою, виникнення якої гарантоване єдністю усіх частин практико-перетворювальної діяльності людини, а отже, єдністю процесів, що відбуваються в її свідомості [133, с. 154]. Метафора виступає засобом формування та розширення лексичного значення слів, а також є основним способом пізнавально-мисленнєвої діяльності людини.

Художня метафора – це результат творчої думки, є витвором автора, що, в результаті, збагачує метафоричними парадигмами свій народ.

Концептуальна метафора викликає особливий інтерес у сучасних науковців та лінгвістів. Ця метафора характеризується стійкими відповідностями між вихідним доменом та цільовим доменом в мові певного народу.

Художня метафора здебільшого використовується у художніх творах. Вона, хоч і є витвором конкретного автора, але все ж таки є здобутком національної мови та культури, оскільки автор, незважаючи на індивідуальне сприйняття ситуації, обирає ті чи інші певні мовні засоби.

Категорія оцінки – це явище, в основі якого лежить спеціальний відбір засобів мови (мовлення) для найточнішого вираження деякого оцінного значення з урахуванням усіх чинників, які впливають на формування цього аксіологічного смислу [101, с. 2]. Вона є взірцем матеріальних і нематеріальних вимірів існування соціуму та містить у собі суб'єктивні реалії та вподобання. Також категорія оцінки – це складне лінгвокультурне явище, що демонструє риси загальнокультурного простору, і формується воно в результаті взаємодії вербальних та невербальних чинників. Категорія оцінки пов'язана з вираженням емоційного ставлення людини до об'єкту висловлювання. Виражаючи оцінку людина висловлює своє позитивне або негативне ставлення за будь-якою ознакою. Категорія оцінки пов'язана передусім з емотивним компонентом конотації, включаючи раціональну і емоційну оцінку. У мовознавстві оцінка сприймається як аксіологічний компонент лексичного значення.

Оцінність – це маркована ознака, що спричинена комунікативними інтенціями мовця і його соціальним статусом. О. М. Островська вважає, що оцінки часто мають ситуативний характер [103, с. 85]. Оцінка є ставленням носіїв мови до об'єкта, зумовлене визнанням чи невизнанням його цінності з погляду відповідності чи невідповідності його якостей певним ціннісним критеріям [111, с. 56].

Поняттєва категорія – це замкнута система значень деякої універсальної семантичної ознаки або окреме значення цієї ж ознаки, незважаючи на ступінь її граматикалізації і способу вираження у мові [801, с. 11]. Поняттєва категорія є частиною концептуальної картини світу будь-якого етносу, має універсальний характер та також може бути національно специфічною, культурно маркованою.

О. В. Бондарко вважає, що функційно-семантична категорія є системою різних мовних засобів, що здатні взаємодіяти для реалізації мети мовця [70, с.68]. Як функційно-семантична категорія оцінка функціонує з семантичною домінантою «схвалення/несхвалення» ситуацій, явищ, подій, осіб, предметів тощо. Крім того, у своїх працях О. Вольф поділив оцінку на емоційну та раціональну. Під емоційною оцінкою розуміється безпосередня реакція на об'єкт (вигуки, афективні слова, інвективна лексика), раціональна оцінка передбачає оцінне судження (аксіологічні предикати) [70, с. 70].

Категорія оцінки безпосередньо пов'язана з емоційно-оцінною функцією метафори, адже їхня спільна функція – це оцінність та емоційність. Метафора сама по собі викликає у будь-яких художньо-літературних творах емоційно-оцінну реакцію читача, оскільки образність є одним з найсильніших засобів впливу.

За своїм визначенням емоційно-оцінні метафори мають свою емоційну забарвленість. Окрім того, емоційна оцінка викликає образні асоціації, що виникають при певній інтенції мовця. Образність є одним із засобів для збудження емоційно-оцінного ставлення, тому й інтенція мовця викликає будь-яку оціночну реакцію.

У найбільш загальному вигляді конотація може розглядатися як деяка сукупність всіх елементів значення, які можуть бути додані до елементарного тлумачного (нейтрально-інформаційного) значення мовного знака [70, с. 100]. Формування конотативних смислів у процесі комунікації безпосередньо залежить від культурного та соціального рівня її учасників та їх культурних та аксіологічних поглядів.

Рациональна оцінність базується на інформації, що стосується властивостей, які притаманні об'єкту оцінки та здатні виражати відповідність їх деяким нормам. Таким чином, раціональну оцінність можна віднести до норми та визначити як нейтральну [70, с. 105].

Своєрідність оцінки може виявлятися в антропометричності, яка є порівнянням об'єкта оцінки та еталона, що містить властивості, які цьому еталону приписує людина [70, с. 120]. Також антропометричність за визначенням В. М. Телії представлена здатністю осмислити одну сутність так, начебто вона являла собою подобу іншої, тобто антропометричність допомагає виміряти дані сутності, враховуючи весь масштаб знань і уявлень людини, а також її систему національно-культурних цінностей та стереотипів.

Семантична двоплановість є інваріантом всіх створених теорій з метафори. Семантична двоплановість визначається гетерогенністю та гіпотетичністю різних об'єктів, виражених у метафорі за допомогою синтезу двох протилежних смислів: «схожий» і «не є».

Оцінність є компонентом структури метафоричного значення і в той же час виступає в ролі аксіологічного механізму комунікативної діяльності людини, який характеризується у двох аспектах: прагматичному та соціокультурному.

Актуалізація оцінної семи становить специфіку семантики метафори. Емоційність та оцінність є головними функціями метафори, що дозволяють людині давати свою власну оцінку явищам, предметам та подіям.

Висновки до розділу 1

В результаті аналізу теоретичної літератури з питань гендерної лінгвістики можна визначити, що гендер – це змодельована суспільством система цінностей, норм і характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі життя. На відміну від біологічної статі, гендер має фундаментальний характер, бо визначає психологічні, соціальні та культурні відмінності між чоловіками та жінками. У свою чергу термін «стать» характеризує прикметні фізичні ознаки людського тіла, а гендер передбачає соціальну, відповідну поведінку чоловіків та жінок. Гендерний аспект, який пов'язаний з природною статтю людини та її соціальним середовищем, характеризує її як особистість та протягом усього життя впливає на її усвідомлення своєї ідентичності.

Гендерна лінгвістика – це напрям лінгвістики, що вивчає мовні явища, взаємозв'язок мови як системи, мовної картини світу людини та її статі й гендера. Цей напрям лінгвістики має фундаментальний характер, бо визначає психологічні, соціальні та культурні відмінності між чоловіками та жінками.

Аналіз структури гендера допомагає отримати інформацію про його роль в тій чи іншій культурі, про зафіксовані норми поведінки чоловіків та жінок і про змінені уявлення гендерних норм. З біологічної точки зору «маскулінність» та «фемінність» – це сукупність природних рис, що відрізняють чоловіків та жінок та є стильовими особливостями, відносять переважно до жіночих або чоловічих, завдяки яким усвідомлюється мужність та жіночність в різних мовах і культурах, як гендерна приналежність допомагає засвоювати мови та визначити з якими фрагментами і тематичними сферами мовної картини світу вони пов'язані.

Маскулінність та фемінність є соціальними, а не біологічними категоріями. Вони є істотними характеристиками особистості, що визначають гендерні особливості особистості, вважаються ознаками мужності чи

жіночності. Ці поняття є також важливими категоріями, через які розкриваються змістові складові гендерної ідентичності людини.

Концепт «жінка» в мовознавстві зображується через численні описи зовнішності, психічного та емоційного станів жінки, її комунікації та ролі в суспільстві. Варто зазначити, що мовні засоби функціонують для того, щоб відобразити зовнішній та внутрішній портрети жінки.

Епітет – це один із найуживаніших художніх засобів для позначення образу жінки. Епітет – це будь-яке означення, що вирізняє предмет думки та називає ознаку постійною, що часто повторюється та відома мовцям, пов'язана з конкретним текстом, з індивідуальним авторським стилем. Епітет є одним із художніх засобів у мовознавстві. Епітет спочатку як атрибут, характеризує об'єкт, а потім уже зображує властивості об'єкта через призму емоційного бачення світу. Зазначається, що основною функцією епітета як художнього прийому є виявлення індивідуально-оцінного ставлення автора до об'єкта. Виділяють предикативну та атрибутивну функції епітетів, при цьому обидві функції доповнюють одна одну й через цю взаємодію цілком передають індивідуальне авторське розуміння дійсності та ставлення до неї. Епітети емоційно збагачують описи та характеристики об'єктів, які присутні у тексті, викликають у читача певні асоціації, а також містять акценти при створенні цілісного образу. Оціночні та конкретизуючі епітети вказують на ознаки об'єкта, надають додаткові смисли, індивідуальність, унікальність та атмосферу образу. Емоційно-експресивна функція епітетів реалізується через вираження настрою об'єкта, в особистому ставленні автора до описуваних ним предметів або явищ та є найпоширенішою серед усіх функцій. Варто також зазначити, що у епітета є також формальні функції, саме предикативна та атрибутивна, так і семантичні функції. Саме у цій семантичній функції спершу виступають експресивно-стилістичні особливості цього тропу.

У лінгвістиці порівняння є також популярним художнім засобом на позначення образу жінки. Порівняння — це троп, у якому один предмет, подія зіставляються з іншими, у яких ці особливості виявлені різко, яскраво.

Порівняння виконують зображальну і емоційно-оціночну роль, і як явище лежить в основі багатьох образних засобів мовлення. Воно виконує дві основні стилістичні функції — пізнання (когнітивну) та впливу (прагматичну). Цей художній засіб є одним із основних прийомів пізнання світу. Порівняння слугує зв'язком з картиною світу, його аналіз виявляє місце тих чи інших об'єктів у мовній картині світу.

Ще одним популярним художнім засобом, що використовують для позначення образу жінки є антитеза. Антитеза – це протиставлення двох слів або словосполучень, протилежних за своїм змістом. Ці складові з'єднані між собою загальним внутрішнім механізмом або змістом і не обов'язково будуть складатись із синонімів. Антитеза як стилістична фігура, що побудована на підкресленому протиставленні протилежних явищ, понять, думок, почуттів, образів, дає можливість створити надзвичайно виразний, об'ємний образ, сприяє змалюванню картин, у яких зіставляються прямі і переносні значення слів та контрастному протиставленню референтів і ритмічну організацію висловлювання.

Метафора посідає надзвичайно важливе місце в розумовому процесі та в мові. Вона є елементом відображення мовної картини світу всього народу або в художній літературі є елементом відображення семантичної структури художнього світу письменника. Метафора – це вид тропа, перенесення та вживання певної лексеми, що позначає клас предметів, явищ, для характеристики або найменування об'єкту, який належить до іншого класу предметів. Вона є також одним із основних засобів мислення, збагачення мови, засобом концептуалізації, дійсності та формування спільних поглядів.

Основна функція метафори полягає в тому, щоб відобразити, полатати або підтвердити звичні стереотипи, перепони між серйозним та іронічним. Емоційна виразність метафори створює уяву, за якої відкривається внутрішній простір.

Метафору класифікують за поширеністю в мові, структурою, тематичною належністю вихідного домену, цільовим доменом, ступенем змістової

віддаленості цільового доменів, загальністю вихідного та цільового доменів, ступенем внутрішньої цілісності, способами ускладнення вторинного значення слова, функціональною ознакою, за кількістю одиниць тобто носіїв метафоричного образу, за присутнім метавідмінком, подібністю предметів, явищ чи властивостей, за якими формуються метафори.

Виділяють такі основні функції метафори: номінативну, декоративну та оціночну.

Категорія оцінки – це явище, в основі якого лежить спеціальний відбір засобів мови (мовлення) для найточнішого вираження деякого оцінного значення з урахуванням усіх чинників, які впливають на формування цього аксіологічного смислу. Цінності сприймаються як норма, ідеал та є взірцем для наслідування й виховання, орієнтиром поведінки. Категорія оцінки – це еталон для матеріальних і нематеріальних вимірів буття соціуму та демонструє суб'єктивні реалії й вподобання. Згодом дослідження категорії оцінки почалося із введенням нового поняття «поняттєва категорія». Поняттєва категорія – це замкнута система значень деякої універсальної семантичної ознаки або окреме значення цієї ж ознаки, незважаючи на ступінь її граматикизації й способу вираження в мові. Категорія оцінки є універсальною, яка реалізується на різних мовних рівнях та в різних концепціях, бо вона є складним лінгвокультурним утворенням, що формується в результаті взаємодії багатьох чинників вербального й невербального характеру.

Категорія оцінки безпосередньо пов'язана з емоційно-оцінною функцією метафори, адже їхня спільна функція – це оцінність та емоційність. Метафора сама по собі викликає в будь-яких художньо-літературних творах емоційно-оцінну реакцію читача, оскільки образність є одним з найсильніших засобів впливу.

Окрім того, емоційна оцінка викликає образні асоціації, що виникають при певній інтенції мовця. Образність є одним із засобів для збудження емоційно-оцінного ставлення, тому інтенція мовця викликає будь-яку оціночну реакцію. В процесі усвідомленого сприйняття людина в будь-якому випадку

формує емоційне чи оцінне ставлення до реалій своєї пізнавальної, комунікативної чи практичної діяльності. Мова, як складна система знаків, що має не тільки денотативне, а й супутнє конотативне значення, може використовуватися не тільки для того, щоб давати назви різним емоціям, але й побічно вказувати на почуття, які переживає людина та її ставлення до навколишнього світу.

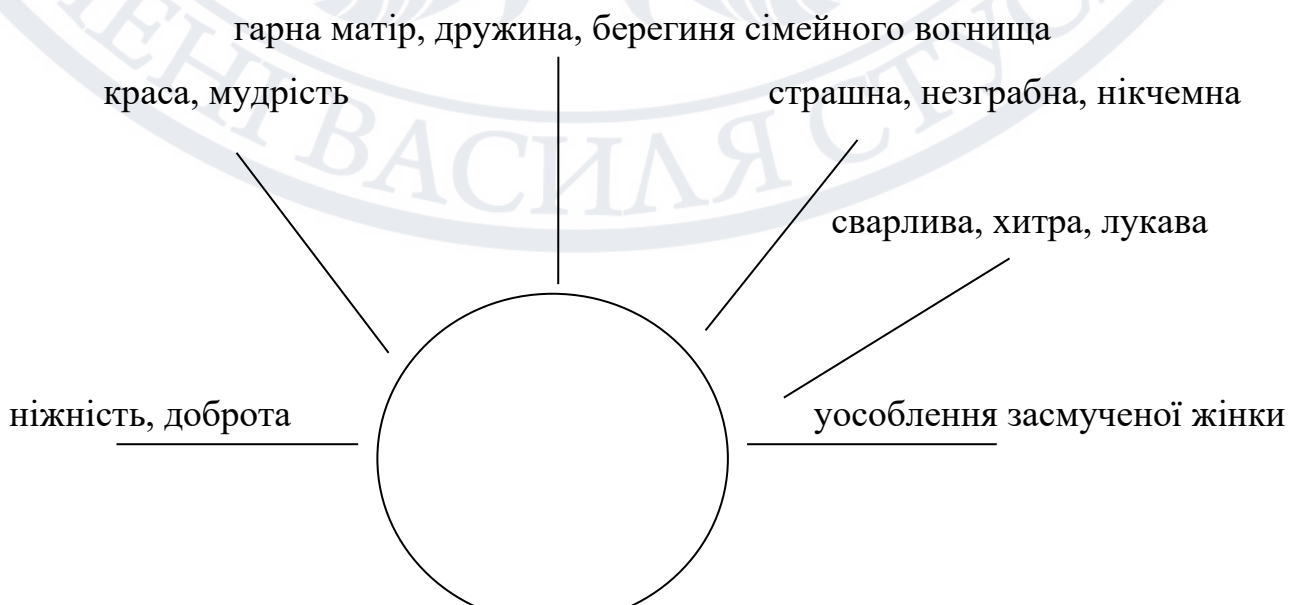

РОЗДІЛ 2 МЕТАФОРИЧНІ ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У 2 розділі проаналізовано метафоричні позначення образу жінки у сучасній німецькій та українській мовах з точки зору їхньої структури, семантики та конотації. У роботі було виділено 109 німецьких та 184 українських лексичних одиниць, які є метафоричним позначенням образу жінки. Вони характеризують образ жінки, її зовнішність, характер, соціальний статус та поведінку на матеріалі двох мов.

2.1 Характеристика образу жінки в німецькій та українській мовах

У першому підрозділі розглянуто метафоричні позначення образу жінки з точки зору функціональної характеристики. Образ жінки – це відображення стереотипів у сприйнятті жінки в культурі й аа мові. Образ жінки, насамперед, її зовнішність, є її особливістю, родзинкою та гордістю української культури. Такі зовнішні характеристики представлені природністю, витонченістю, привабливістю, натуральністю. Хоча зовнішні характеристики мають також негативний відтінок і жінка може характеризуватись незграбністю, непривабливістю. В українській мові та культурі характер жінки представлений такими рисами, як доброта, скромність, сміливість, рішучість, ніжність, жіночність, мудрість і в той же час може поєднувати у собі негативні характеристики, а саме сварливість, хитрість, лукавість. Українська жінка є берегинею домашнього вогнища, гарною дружиною та матір'ю. Але також може бути вдовою та нещасливою жінкою.

Образ жінки в українській мові славиться на весь світ своєю красою і привабливістю, українські жінки вважаються одними з найкрасивіших у світі. Вони виділяються своєю ніжністю та жіночністю. Вони люблять носити гарний і акуратний одяг та взуття на високих підборах. Довге та доглянуте волосся – їхня гордість. У них гарна фігура, ведуть активний спосіб життя, займаються спортом, дотримуються здорового харчування. Це все підкреслює їхню природність та витонченість. В українській мові природня краса українок представлена такими лексичними одиницями, напр.: *калина* ‘дівчина чорнява та рум’яна’, *вереснева айстра* ‘молода, приваблива дівчина’, *богиня* ‘красива, гарно вбрана дівчина’, *лань* ‘струнка, тендітна жінка’, *струна* ‘висока, витончена жінка’. Розглядаючи негативну характеристику зовнішності, варто зазначити, що жінка є негарною або страшною у похилому віці, або повною та незграбною, наприклад, *бирка* ‘нікчемна, погана жінка’, *каракатиця* ‘незграбна, кривонога жінка’, *почвара* ‘страшна жінка’, *шкапа* ‘немолода жінка’. Тому в загальному на позначення зовнішності було виділено 48 метафоричних одиниць, що становить 26,1 % від усієї кількості зазначених одиниць. Характер українських жінок також є сильною стороною. Вони – добрі, невибагливі, справжні, душевні, втілюють ніжність та скромність. Українки мислять позитивно та надіються на краще майбутнє. Вони – щирі, відкриті, ввічливі, емоційно стабільні та щасливі, адже зазвичай, виховуються в теплій і люблячій сім’ї. З раннього дитинства їх учать допомагати сім’ї, стояти міцно на ногах та бути сильними. Українки – природні та справжні, доброзичливі та

дружелюбні, бо для них внутрішній світ є важливішим, ніж зовнішній вигляд. Українські жінки – розумні, цивілізовані і тактовні. Мудрість – це головна їхня особливість, яка виділяє українську жінку серед інших, недарма кожна справжня українка мала в собі так звану «жіночу мудрість». Характерні риси – працьовитість та терплячість, тому більшість із них мають вищу освіту. Вони вважають за честь вчитися і збагачувати свої знання, тому що хочуть розвивати себе як особистість. Українська жінка досягає всього в житті, все «пробиває» на своєму шляху. Нерідко жінки, які вміють вирішити проблеми, можуть улестити когось і отримати все, що захочуть. Українки активні, жваві, прудкі, рухливі та енергійні. Адже можуть зробити багато справ за день, є швидкими, в них все в руках «горить», за щоб не взялися – все виходить. Українська жінка є сильною та мужньою, сміливою та рішучою, напр.: *бджілка* ‘дуже працьовита жінка’, *кішка* ‘любляча, віддана жінка’, *ластівка* ‘волелюбна жінка’, *риба (рибка)* ‘добра, спокійна, ніжна жінка’, *фея* ‘доброзичлива жінка’, *фіалка* ‘скромна жінка’. За характером українська жінка нестримна у своїх емоціях, є неспокійною та непосидючою. Дуже часто вона сварлива, та вередлива і може показати свої «кігті». Хитрість, жадібність та капостність також властиві образу українській жінці, напр.: *вертуха* ‘неспокійна, непосидюча, вертлява жінка’, *гаргара* ‘сварлива жінка’, *лисиця* ‘хитра, лукава жінка’, *пава* ‘горда, пихата жінка’, *кішка* ‘м’яка, але може показати свої кігті’, *злива* ‘стихійна, нестримна у вияві своїх емоцій жінка’. Для позначення характеру жінки було виділено 99 метафоричних одиниць, що становить 53,8 % від усієї кількості. Ще здавна жінка вважалась берегинею сімейного затишку. Вона була символом життя, родючості та добробуту. Образ жінки-матері – це невід’ємна частина української літератури, складова історія та культура нашого народу. Проте, українська жінка уособлює в собі не лише ніжність, красу та хазяйновитість, але й мужність та відвагу. Насамперед українська жінка – це дбайлива дружина та вправна господиня. Вона підтримує чоловіка у всіх його справах, є опорою та надією. Вона встигає виконувати багато домашніх справ, пітримувати чистоту та порядок в оселі, демонструє досконалу поведінку в соціумі. Але

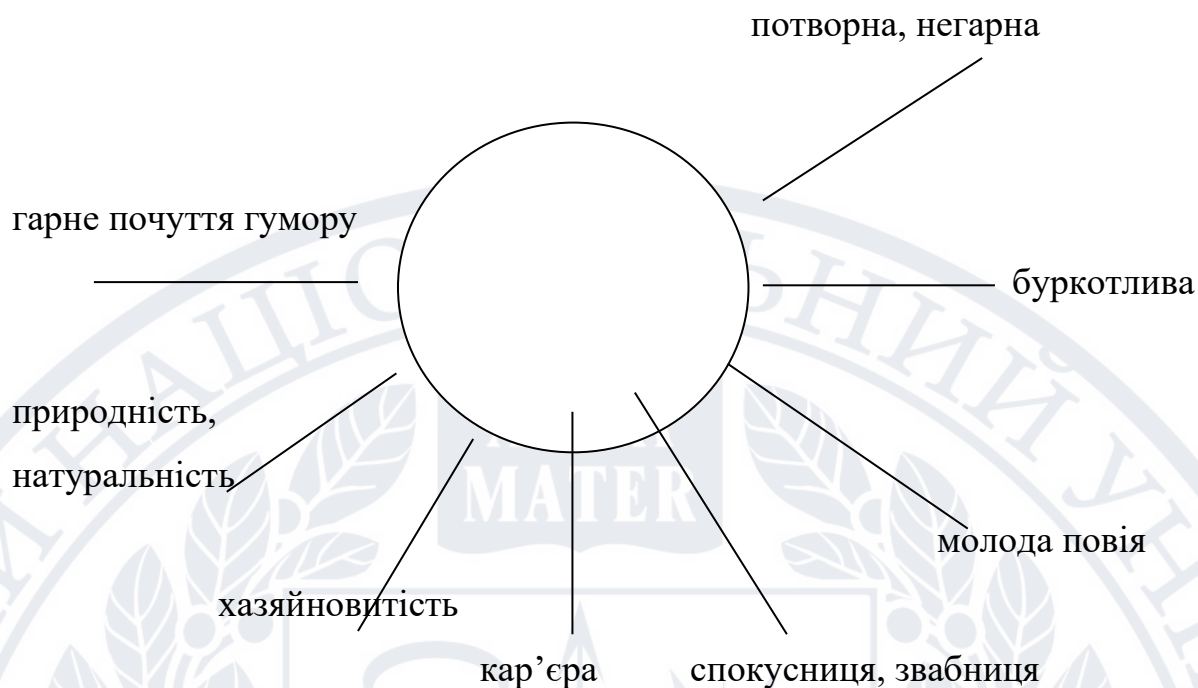
апофеозом існування української жінки є материнство. Дбайлива мати, яка все віддасть за життя своїх дітей, щоб подарувати їм щастя. У подружньому житті вони прикладають зусилля, щоб показати себе з кращої сторони по відношенню до чоловіків. Жінки виховані традиційно. У стосунках або шлюбі українка виконує роль жінки з коханням і відданістю. Релігія грає важливу роль в українській культурі. Жінок часто виховують з релігійними стандартами і цінностями, і вони поважають їх. Вона цінує повагу, кохання та підтримку з боку чоловіка й буде докладати всіх зусиль, щоб створити міцні та довготривалі стосунки. У чоловіків українська жінка є коханою, молодою та привабливою, до неї звертаються ласкаво, щиро та з любов'ю, вона є дружиною, господинею, матір'ю, напр.: *горлиця* 'ласкаве звертання до дівчат, жінок при розмові в родині', *кізочка* 'молода, приваблива дівчина (пестлива номінація)', *перлина* 'кохана чоловіком жінка', *квочка* 'прекрасна, розсудлива, мудра, ніжна та турботлива мати', *чайка* 'кохана жінка (пестливе звертання до жінки)'. У суспільстві українська жінка також може бути представлена з негативної точки зору. Так, як за всю історію України відбувалось багато воєн, битв та повстань, українська жінка залишалася вдовою й засмученою жінкою або через бідність жінкою, яка є залежною від інших, напр.: *верба* 'уособлення засмученої жінки, вдовства', *зозуля* 'вдова, нещаслива жінка', *іграшка* 'жінка залежна від когонебудь'. Загалом було виділено 30 метафоричних одиниць на позначення соціального статусу жінки, тобто 16,3 % та 7 лексичних одиниць на позначення соціальної поведінки жінки, тобто 3,8 % від загальної кількості зазначених одиниць.

Образ жінки в німецькій мові представлений такими рисами, як вродливість, привабливість, незалежність, доброта, амбіційність, цілеспрямованість, працьовитість, пунктуальність, гостинність, а також буркотливість, непривабливість, сварливість, стервозність і т.д.

незалежність

вродливість, привабливість

пампушка, нечепура

Існує поширена думка, що німецькі жінки не відрізняються красою, але, насправді, це стереотип. Німецькі жінки не менш вродливі та привабливі хоча не захоплюються макіяжем і манікюром, не вдягаються на вулицю як на подіум. Надають перевагу природності та зручності, тому замість суконь і каблуків – джинси, толстовки, кросівки. Зате завдяки спорту, натуральній їжі та здоровому способу життя, німкені довше зберігають стрункість і свіжість шкіри, напр.: *die Sahneschnitte* ‘мила, красунечка’, *der Sexmagnet* ‘дуже приваблива дівчина для чоловіків, як магніт’, *die Feuerbombe* ‘симпатична дівчина з рудим волоссям’, *die Fetzenkassette* ‘добре одягнена’, *eine schöne Rose* ‘квітка, красуня’. У німецькій культурі негативна характеристика також присутня жінці. В зовнішності німецькі жінки могли мати зайву вагу або навпаки бути дуже худорлявими, неохайними та непривабливими, напр.: *die Knödelfee* ‘пампушка’, *die Schlampe* ‘нечепура’, *das Schrapnell* ‘неприваблива літня жінка’, *die Sumpfnase* ‘потворна, негарна жінка, потвора’, *die Tonne* ‘товстуха’, *die Dampfwalze* ‘дуже товста жінка’. Для позначення зовнішності було виділено 33 метафоричні одиниці, 30,3 %, що становить від усіх проаналізованих одиниць. У свою чергу за характером німкені добрі, працьовиті, не байдужі до чужого болю. Вони люблять життя і цінують свій час, розумні та практичні. Порядок, пунктуальність, дисципліна, організованість,

відповідальність та поважне ставлення до часу – це характерні риси німецьких жінок. Вони вирізняються працьовитістю, педантичністю, зібраністю, точністю та міцною силою волі. Поряд із цим вони гостинні, люб'язні та мають гарне почуття гумору. Окрім цього вони менш емоційні та роздратовані. Для німкеней головне незалежність та можливість робити власний вибір, тому, у першу чергу, робота та кар'єра є для них важливими пріоритетами і головними цілями. Вони цінують свій власний простір та свободу, напр.: *die Biene* 'працьовита дівчина', *die Krampfhenn* 'активна жінка', *der Feger* 'темпераментна, легка на підйом жінка', *die Perle* '(«тямуца, розумна») хатня працівниця', *der Blaustrumpf* 'синя панчоха (інтелектуальна дівчина)', *die Hosenanhabe* 'вправна господиня'. Негативна характеристика характеру жінки також присутня в німецькій культурі. Вона може бути сварливою, злою жінкою, гримкою та навіть буркотухою. Їм також властива стервозність та скандальність, напр.: *die Ehedrache* 'сварлива жінка', *die Brummerin* 'буркотуха', *das Hauskreuz* 'фурія, сварлива жінка', *die Natter* 'змія, гадюка підколотна', *die Zankteufel* 'сварлива бабка, скандалістка', *die Ziege* 'карга'. Загалом було виділено 57 метафоричних одиниць на позначення характеру, тобто 52,3 % від усіх зазначених одиниць. У німецьких жінок уявлення про сім'ю дещо інше. Вони намагаються поєднувати роботу та кар'єру одночасно, але при цьому все ж ставлять роботу на перше місце роботи. Вони можуть заробляти не менше грошей ніж чоловіки і можуть бути навіть годувальницями. Німкені створюють сім'ю лише після того як досягнуть запланованих цілей. Зазвичай німецька жінка та чоловік рівноправні та виконують спільні обов'язки порівну. Німецька жінка дуже любить своїх дітей і намагається надати все найкраще заради їх щастя, але вже після їхнього повноліття надає їм свободу та вибір, напр.: *die Hosenanhabe* 'вправна господиня', *die Perle* '(«тямуца, розумна») хатня працівниця', *der Mutterarm* 'підключаюча материнська рука(мати)'. У суспільстві німецькій жінці також властиві певні негативні образи та статуси. Їхні соціальний статус та поведінка також не характеризує їх з позитивної точки зору, напр.: *die Nutte* 'молода повія (видра)', *die Rabenmutter* 'мати, яка не піклується про своїх дітей', *die Sirene*

‘спокусниця, звабниця’. Тому 8 одиниць було виділено на позначення соціального статусу, тобто 7,3 % та 11 метафоричних одиниць на позначення соціальної поведінки, тобто 10,1 %.

В роботі було виявлено 184 українських німецьких метафоричних позначень зовнішності, характеру, соціального статусу та поведінки: зовнішність – 99 одиниць, 53,8 %; характер – 48 одиниць, 26,1 %; позначення соціального статусу – 30 одиниць, 16,3 %, позначення соціальної поведінки 7 лексичних одиниць, 3,8 %. У свою чергу було досліджено 109 німецьких лексичних метафоричних позначень зовнішності, характеру, її соціального статусу та соціальної поведінки: зовнішність – 33 одиниць, 30,3%; характер – 57 одиниць, 52,3%, соціальний статус – 8 одиниць, 7,3% та соціальна поведінка – 11 одиниць, 10,1 %.

Узагальнюючі дані щодо функціональної характеристики лексичних одиниць в українській та німецькій мовах наведено у таблиці.

Таблиця 2.1

**Функціональні характеристики метафоричних позначень образу
жінки в німецькій та в українській мовах**

Тематичні групи	Німецька мова			Українська мова		
	Кількість		Приклади	Кількість		Приклади
	абс.	%		абс.	%	
Позначення характеру	57	52,3	<i>die Ehedrache</i> ‘сварлива жінка’, <i>die Biene</i> ‘працьовита дівчина’, <i>die Krampfhenn</i> ‘активна жінка’	99	53,8	<i>вертуха</i> ‘неспокійна, непосидюча, вертлява жінка’, <i>гаргара</i> ‘сварлива жінка’, <i>риба (рибка)</i> ‘добра, спокійна, ніжна жінка’, <i>фея</i> ‘доброзичлива жінка’
Позначення зовнішності	33	30,3	<i>die Knödelfee</i> ‘пампушка’, <i>die Schlampe</i> ‘нечепура’, <i>die Sahneschnitte</i> ‘мила, красунечка’	48	26,1	<i>бирка</i> ‘нікчемна, погана жінка’, <i>каракатиця</i> ‘незграбна, кривонога жінка’, <i>калина</i> ‘дівчина чорнява та рум’яна’, <i>вереснева айстра</i> ‘молода, приваблива дівчина’
Позначення соціального статусу	8	7,3	<i>die Nutte</i> ‘молода повія (видра)’, <i>die Perle</i> ‘(«тямуца,	30	16,3	<i>куниця</i> ‘наречена’, <i>міщанка</i> ‘заможна жінка’, <i>сільська панночка</i>

			розумна») хатня працівниця'			'неосвічена, неприваблива жінка в суспільстві'
Позначення соціальної поведінки	11	10,1	<i>die Hosenanhaben</i> 'вправна господиня', <i>die Rabenmutter</i> 'мати, яка не піклується про своїх дітей', <i>die Sirene</i> 'спокусниця, звабниця'	7	3,8	<i>Почвара</i> 'жінка з неприйнятною поведінкою серед людей', <i>квочка</i> 'прекрасна, розсудлива, мудра, ніжна та турботлива мати', <i>хижачка</i> 'активна жінка'
Разом	109	100		184	100	

Отже, в образі української та німецької жінки найбільша кількість одиниць міститься у групі «Позначення характеру». Адже культурно закладено те, що у характеристиці образу жінки величезну роль відіграє характер жінки, бо її риси характеру формують образ жінки в цілому. Працьовитість, цілеспрямованість, доброта, доброзичливість, щирість, чесність та справжність, сварливість, дратівливість, роздратованість є спільними рисами образу жінки у німецькій та українській лінгвокультурах. На другому місці можна спостерігати тематичну групу «позначення зовнішності». Ця група, в свою чергу, формує образ жінки з точку зору зовнішнього сприйняття. Краса, привабливість, юність, незграбність, потворність є спільними рисами в образі жінки в українській та німецькій мовах. Німецька жінка, хоч і не захоплюється макіяжем та манікюром, але є гарною та привабливою. Німкені є пунктуальними та організованими, наділені люб'язністю, гостинністю та гарним почуттям гумору. У соціальному статусі більше лексичних одиниць характерно для образу української жінки, бо в українському суспільстві історично склалось так, що соціальна думка та думка суспільства була важлива для людини. Традиційний образ української жінки – це берегиня, любляча матір та дружина та жінка. У Західній Європі, зокрема в Німеччині у вихованні дітей брали однакову участь як і чоловік, так і дружина, то в Україні дітей виховує мати. Цей факт має суттєві наслідки, тому що норми поведінки,

мораль, ідеали, життєві настанови українців залежні від норм та ієрархій цінностей, типових для жінки, для її свідомості. Чуттєве сприйняття навколишнього світу, яке є властивим українській жінці, і саме здатність до створення сімейного затишку та домашнього вогнища стає основою збереження роду і тієї головної ролі, яку відіграє саме жінка в українській родині. В українській культурі матір відіграє значну роль, адже в народному уявленні дружина – це дружина, підтримка, влада. В німецькій мові склалось навпаки. У свою чергу німецькі жінки намагаються працювати та будувати стосунки одночасно, але надають перевагу роботі. Вони мають можливість заробляти не менше грошей ніж чоловіки. Створення сім'ї відбувається лише після досягнення запланованих цілей. Німецька жінка та чоловік мають рівні права та виконують спільні обов'язки. Кожен живе своїм життям та соціальний статус не є важливим у німецькій культурі. Німкені за характером прагматичні, раціональні. У них переважає сухість та жорсткість, вони не є романтичними особами. Для німкенів незалежність та можливість робити власний вибір є головними, тому роботу та кар'єру вони ставлять вище. Такі бажання є для них важливими пріоритетами і головними цілями. Німецькі жінки поважають свій власний простір та свободу. Соціальна поведінка остаточно завершує образ жінки в порівнюваних лінгвокультурах. Спокусниця або звабниця, вправна господарка та любляча мати є характерними рисами в образі жінки в порівнюваних мовах.

2.2 Структурні особливості метафоричних позначень образу жінки

Багато досліджень було присвячено вивченню метафор. Лінгвісти намагались дослідити її природу і механізми, розглядаючи метафору під різними кутами зору. Це зумовило появу численних типологій.

Був проведений аналіз структурних особливостей досліджуваних німецьких та українських лексичних одиниць. Метафоричні позначення образу жінки за структурою та морфологічним принципом були розподілені на чотири групи:

- 1) Прості слова
- 2) Похідні слова
- 3) Складні слова
- 4) Залишкова група

1) У німецькій мові до простих належать метафори, фокус якої представлений одним простим непохідним іменником. До цієї групи належать 36 лексичних одиниць, що становлять 33% всієї вибірки, напр.: *die Kuh* ‘корова’, *die Biene* ‘працьовита жінка’, *die Nutte* ‘молода повія’, *die Ziege* ‘карга’, *die Hexe* ‘відьма’, *die Megäre* ‘фурія, сварлива жінка’, *die Barbie* ‘красуня’, *das Schaf* ‘дурна’, *das Bunny* ‘зайчик’, *das Aas* ‘стерва’, *die Natter* ‘змія, гадюка підколодна’, *die Elster* ‘балакуха, щебетуха, торохтійка’, *die Gans* ‘наївна, недосвідчена молода дівчина’.

В українській мові до простих слів увійшли метафори, які виражені простим непохідним іменником. 117 лексичних одиниць представляють цю групу, це 63,5 % від усієї вибірки, напр.: *венера* ‘кохана жінка чоловіком’, *гаргара* ‘сварлива жінка’, *калина* ‘дівчина чорнява та рум’яна’, *дримба* ‘худорлява жінка’, *кішка* ‘любляча, відання жінка’, *квітка* ‘вродлива жінка’, *кляча* ‘стара, хвороблива жінка’, *лань* ‘струнка, тендітна жінка’, *лисиця* ‘хитра, лукава жінка’, *метелик* ‘енергійна жінка’, *мавпа* ‘єхидна жінка’, *мімоза* ‘вразлива, недоторкана жінка’, *осінь* ‘мрійлива жінка’, *писанка* ‘вродлива дівчина, жінка’, *фіалка* ‘скромна дівчина’.

2) Похідні слова – це метафори, що утворюються від твірних метафор шляхом суфіксації чи префіксації. В німецькій мові до цієї групи увійшли 15 лексичних одиниць, близько 13, 8 % , що утворені суфіксальним способом.

2.1. Суфікс *-e*, де основа представлена прикметником та іменником: *die Alte* ‘стара (стара баба)’, *die Schwarze* ‘чорноволоса’, *die Schlampe* ‘нечепура’;

2.2. Суфікс *-er*: *der Dampfer* ‘гарненька, приваблива дівчина’;

2.3. Суфікс *-in*, який позначає жіночий рід: *die Keiferin* ‘буркотуха’, *die Dämonin* ‘дияволка, спокусниця’, *die Brummerin* ‘буркотуха’, *die Nörglerin* ‘буркотуха’, *die Muckerin* ‘буркотуха’, *die Törlin* ‘дурна жінка’;

2.4. Суфікс *-chen*, що утворює іменники зменшуваності та з відтінками пестливості: *das Bienchen* ‘бджілка, клопотуха’, *das Lämmchen* ‘маленька дівчинка’, *das Mütterchen* ‘стара жінка, бабка’, *das Entchen* ‘качєня’, *das Flittchen* ‘розпутна жінка’;

До похідних слів в українській мові увійшли 54 лексичні одиниці, близько 29,3 %, що утворені суфіксальним способом.

2.5. Суфікс *-к(a)*, де основа представлена іменником: *голуб* + *-к(a)* = *голубка* ‘лагідна, зразкова жінка’, *карамель* + *-к(a)* = *карамелька* ‘кохана жінка’, *береза* + *-к(a)* = *березка* ‘струнка, гарна дівчина’;

2.6. Суфікс *-ух(a)*: *вертіти* + *-ух(a)* = *вертуха* ‘неспокійна, непосидюча, вертлява жінка’;

2.7. Суфікс *-их(a)*: *заєць* + *-их(a)* = *зайчиха* ‘ніжна жінка’;

2.8. Суфікс *-ин(a)*: *капуста* + *-ин(a)* = *капустина* ‘працьовита жінка’, *берег/берегти* + *-ин(я)* = *берегиня* ‘лагідна, яка всіх обігріє, пожаліє кожного й приголубить, ніжна, скромна жінка’;

2.9. Суфікс *-ечк(a)*: *качка* + *-ечк(a)* = *качечка* ‘ласкаве звертання до дівчат, жінок при розмові в сім’ї’, *пампушка* + *ечк(a)* = *пампушечка* ‘товста, пухка жінка’;

3.0. Суфікс *-очк(a)*: *коза* + *-очк(a)* = *кізочка* ‘молода, приваблива дівчина (пестлива номінація дівчини)’, *ласка* + *-очк(a)* = *ласочка* ‘кохана дівчина в сім’ї (ласкаве називання дівчини)’, *панна* + *-очк(a)* = *панночка* ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’, *панна* + *-очк(a)* = *панночка* ‘неосвічена, неприваблива жінка в суспільстві’, *паска* + *-очк(a)* = *пасочка* ‘вродлива дівчина, жінка’, *яска/ясний* + *-очк(a)* = *ясочка* ‘молода, приваблива дівчина (пестлива номінація дівчини)’;

3.1. Суфікс *-ичк(a)*: *нава* + *-ичк(a)* = *навичка* ‘жінка, яка має привабливий зовнішній вигляд і гарне вбрання сіренька птаха - жінка, яка має непомітну

зовнішність і бідно вдягнена', *трава* + *-ичк(а)* = *травичка* 'скромна, непомітна дівчина', *синиця* + *-ичк(а)* = *синичка* 'невгамовна жінка';

3.2. Суфікс *-иц(а)*: *лев* + *-иц(я)* = *левиця* 'наполеглива, владна жінка, яка все хоче мати, все тягне в родину', *лоша* + *-иц(я)* = *лошиця* 'молода жінка', *орел* + *-иц(я)* = *орлиця* 'сильна, мужня жінка', *самка* + *-иц(я)* = *самиця* '– коли потрібно – ласкава жінка', *самка* + *-иц(я)* = *самиця* 'трохи хитра жінка', *соболь* + *-иц(я)* = *соболиця* 'кохана жінка (ласкаве називання дівчини)', *цар* + *-иц(я)* = *цариця* 'вродлива жінка', *ягня* + *-иц(я)* = *ягниця* 'молода, ніжна жінка';

3.3. Суфікс *-івн(а)*: *цар* + *-івн(а)* = *царівна* 'вродлива дівчина, гарно вбрана';

3.4. Суфікс *-еньк(а)*: *серце* + *-еньк(а)* = *серденько* 'ласкаве звертання чоловіка до жінки';

3.5. Суфікс *-н(а)*: *яблуко* + *-н(я)* = *яблуня* 'ласкаве звертання до дівчат, жінок при розмові в сім'ї';

3.6. Суфікс *-івк(а)*: *ласти(ласта)* + *-івк(а)* = *ластівка* 'ніжна, ласкава жінка', *ласти(ласта)* + *-івк(а)* = *ластівка* 'волелюбна жінка', *ласти(ласта)* + *-івк(а)* = *ластівка* 'добра жінка', *ласти(ласта)* + *-івк(а)* = *ластівка* 'швидка жінка', *ласти(ласта)* + *-івк(а)* = *ластівка* 'розкута жінка';

3.7. Суфікс *-инк(а)*: *очерет* + *-инк(а)* = *очеретинка* 'тонка дівчина, жінка', *торба* + *инк(а)* = *торбинка* 'трохи безладна жінка'.

Узагальнююча інформація щодо суфіксації при метафоричних позначеннях образу жінки наведено нижче у таблиці.

Таблиця 2.2

Суфіксація метафоричних позначень жінки

Німецька мова				Українська мова			
Суфікси	Кількість		Приклади	Суфікси	Кількість		Приклади
	Абс.	%			Абс.	%	
<i>-in</i>	6	5,5	<i>die Keiferin</i> 'буркотуха'	<i>-к(а)</i>	21	11,4	<i>голуб</i> + <i>-к(а)</i> = <i>голубка</i> 'лагідна, зразкова жінка', <i>карамель</i> + <i>-к(а)</i> = <i>карамелька</i> 'кохана жінка', <i>береза</i> + <i>-к(а)</i> =

							березка ‘струнка, гарна дівчина’
-chen	5	4,5	das Entchen ‘качєня’	-иц(а))	8	4,3	лев + иця = ловиця ‘наполеглива, владна жінка, яка все хоче мати, все тягне в родину’, лоша + -иц(я) = лошиця ‘молода жінка’, орел + - иц(я) = орлиця ‘сильна, мужня жінка’
-e	3	2,7	die Schlampe ‘нечепура’	-очк(а)	6	3,2	кізочка ‘молода, приваблива дівчина (пестлива номінація дівчини)’, ласка + -очк(а) = ласочка ‘кохана дівчина в сім’ї (ласкаве називання дівчини)’, панна + -очк(а) = панночка ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’
-er	1	1	der Dampfer ‘гарнєнька, приваблива дівчина’	-івк(а)	5	2,2	ласти(ласта) + -івк(а) = ластівка ‘ніжна, ласкава жінка’, ласти(ласта) + -івк(а) = ластівка ‘волелюбна жінка’, ласти(ласта) + -івк(а) = ластівка ‘добра жінка’
				-ичк(а)	3	1,6	пава + -ичк(а) = павичка ‘жінка, яка має привабливий зовнішній вигляд і гарне вбрання’, трава + -ичк(а) = травичка ‘скромна, непомітна дівчина’, синиця + -ичк(а) = синичка ‘невгамовна жінка’
				-ин(а/я)	2	1	капуста + -ин(а) = капустана ‘працьовита жінка’, берег/берегти + -ин(я) = берегиня ‘лагідна, яка всіх обігріє, пожаліє кожного й приголубить, ніжна, скромна жінка’
				-ечк(а)	2	1	качка + -ечк(а) = качечка ‘ласкаве звертання до дівчат, жінок при розмові в сім’ї’, пампушка + ечк(а) = пампушечка ‘товста, пухка жінка’

				-инк(а)	2	1	очерет + -инк(а) = очеретинка ‘тонка дівчина, жінка’, торба + инк(а) = торбинка ‘трохи безладна жінка’
				-івн(а)	1	0,5	цар + -івн(а) = царівна ‘вродлива дівчина, гарно вбрана’
				-еньк(а)	1	0,5	серце + -еньк(а) = серденько ‘ласкаве звертання чоловіка до жінки’;
				-н(а)	1	0,5	яблуко + -н(а) = яблуня ‘ласкаве звертання до дівчат, жінок при розмові в сім’ї’
				-ух(а)	1	0,5	вертіти + -ух(а) = вертуха ‘неспокійна, непосидюча, вертлява жінка’
				-их(а)	1	0,5	заєць + -их(а) = зайчиха ‘ніжна жінка’
Разом	15	13,7			54	29,3	

3) Складні слова – це слова, що утворились за рахунок з'єднання двох або більше слів. У проведеному нами дослідженні було виділено 47 німецьких лексичних одиниць, близько 43,1 %. В якості першого компонента в цій підгрупі можуть виступати основи іменників, прикметників та дієслів. Українських лексичних одиниць було виявлено лише 3, приблизно 1,6 % від усієї вибірки.

3.1. конструкція іменник + іменник налічує в собі 33 лексичні одиниці, що складають 30,2 % від усієї вибірки, напр.: *die Landpomeranze* ‘проста сільська дівчина’, *das Teufelsweib* ‘зла жінка’, *der Backfisch* ‘grimза’, *der Küchendragoner* ‘сварлива баба’, *das Klappergestell* ‘висока та худа жінка’, *das Aschenputtel* ‘Попелюшка’, *das Waffeleisen* ‘карга, відьма’, *das Mannweib* ‘мужичка (селянка, жінка грубої будови тіла і з грубими рисами обличчя)’, *die Giftspinne* ‘змія’;

3.2. прикметник + іменник: 2 лексичні одиниці, 1,8 % від вибірки, напр.: *der Blaustrumpf* ‘синя панчоха (інтелектуальна дівчина)’, *der Dickwanst* ‘товстушка’;

3.3 дієслово + іменник складає 12 лексичних одиниць, близько 11% від усієї вибірки, напр.: *die Beißzange* ‘сварлива жінка’, *der Zankteufel* ‘сварлива бабка, скандалістка’, *die Nörgelliese* ‘буркотуха, завжди чимось незадоволена’, *die Sumpfnase* ‘потворна, негарна жінка, потвора’, *der Kalkfelsen* ‘божа кульбабка’.

В українській мові - це дієслово + іменник, що представлені 2 одиницями й становлять 1, 1%, напр.: *вертиголовка* ‘вертлява жінка’, *вертигузка* ‘вертлява жінка’ та займенник + іменник, всього лише 1 одиниця, 0,5%, а саме *всесвіт* ‘жінка, яка досягає всього в житті, все «пробиває» на своєму шляху, є головою всьому’;

Часто при словоскладанні в німецькій мові використовується різні з'єднувальні елементи, наприклад:

- без з'єднувальних елементів: 39 лексичних одиниць, напр.: *die Landpomeranze* ‘проста сільська дівчина’, *der Backfisch* ‘grimза’, *das Waffeisen* ‘карга, відьма’, *das Mannweib* ‘мужичка (селянка, жінка грубої будови тіла і з грубими рисами обличчя)’, *die Giftspinne* ‘змія’, *die Krampfhenn* ‘активна жінка’, *die Rabenmutter* ‘мати, яка не піклується про своїх дітей’;

- (e)n: 8 лексичних одиниць, напр.: *das Frauenzimmer* ‘баба’, *das Aschenputtel* ‘Попелюшка’, *die Rabenmutter* ‘мати, яка не піклується про своїх дітей’, *die Nervensäge* ‘сварлива жінка’, *die Bauerngans* ‘сільська простачка, простушка’ *das Elefantentalb* ‘товста, незграбна дівчинка’, *der Löwenzahn* ‘пліткарка’, *die Hosenanhaben* ‘вправна господиня’;

- (e)s: 1 лексична одиниця, напр.: *das Teufelsweib* ‘зла жінка’;

В узагальнюючій таблиці наведено дані щодо основних моделей складних іменників.

Таблиця 2.3

Складні іменник на позначення жінки

Українська мова				Німецька мова			
Компоненти складного іменника	Кількість		Приклади	Компоненти складного іменника	Кількість		Приклади
	Абс.	%			Абс.	%	
Іменник + іменник	33	30,2	<i>die Giftspinne</i> ‘змія’	Дієслово + іменник	2	1,1	<i>вертиголовка</i> ‘вертлява жінка’, <i>вертигузка</i> ‘вертлява жінка’
Дієслово + іменник	12	11	<i>die Nörgelliese</i> ‘буркотуха’	Займенник + іменник	1	0,5	<i>всесвіт</i> ‘жінка, яка досягає всього в житті, все «пробиває» на своєму шляху, є головою всьому’
Прикметник + іменник	2	1,8	<i>der Dickwanst</i> ‘товстушка’				
Разом	47	43%		Разом	3		

4) Залишкова група включають в собі словосполучення, що не відносяться ні до однієї із запропонованих груп. Їх налічують близько 11 лексичних одиниць в німецькій мові, що становлять 10,1 % всієї вибірки, напр.: *eine falsche Katze* ‘обманщиця, ошуканка, дурисвітка’, *die alte Häsin* ‘досвідчена жінка’, *eine böse Sieben* ‘зла баба, справжня відьма’.

В українській мові до цієї групи входять 10 метафоричних позначень, приблизно 5,4 % від всієї вибірки, напр.: *біблійна голубка* ‘адже саме жінка втілює концепт доброти, францисканської любові, миру, саме вона має бути тим, хто принесе блага звістку про початок нової ери без воєн і марних смертей’, *вереснева айстра* ‘молода, приваблива жінка’, *горда орлиця* ‘сильна, горда емансипована жінка’, *напороті цвіт* ‘чародійна, вродлива дівчина’, *погожа літня днина* ‘жінка, що несе тепло’, *пузата міщанка* ‘обмежена жінка’,

сільська панночка ‘неосвічена, неприваблива жінка в суспільстві’, тигрова лілія ‘велична жінка’, травнева троянда ‘молода жінка’, чайна троянда ‘велична жінка’.

Нижче в узагальнюючій таблиці наведено дані щодо структурних особливостей метафор на позначення образу жінки.

Таблиця 2.4

Структурні особливості позначень жінки

Німецька мова				Українська мова			
Структурні групи	Кількість		Приклади	Структурні групи	Кількість		Приклади
	Абс.	%			Абс.	%	
Складні слова	47	43,1	<i>der Backfisch</i> ‘grimза’, <i>das Teufelsweib</i> ‘зла жінка’	Складні слова	3	1,6	<i>вертиголовка</i> ‘вертлява жінка’, <i>вертигузка</i> ‘вертлява жінка’, <i>всесвіт</i> ‘жінка, яка досягає всього в житті, все «пробиває» на своєму шляху, є головою всьому’
Прості слова	36	33	<i>die Kuh</i> ‘корова’, <i>die Ziege</i> ‘карга’	Прості слова	117	63,7	<i>кішка</i> ‘любляча, відання жінка’, <i>квітка</i> ‘вродлива жінка’, <i>кляча</i> ‘стара, хвороблива жінка’, <i>лань</i> ‘струнка, тендітна жінка’, <i>лисиця</i> ‘хитра, лукава жінка’, <i>метелик</i> ‘енергійна жінка’
Похідні слова	15	13,8	<i>die Schlampe</i> ‘нечепура’ <i>die Muckerin</i> ‘буркотуха’	Похідні слова	54	29,3	<i>цар</i> + <i>-івн(а)</i> = <i>царівна</i> ‘вродлива дівчина, гарно

							вбрана', <i>трава</i> + -ичк(а) = <i>травичка</i> 'скромна, непомітна дівчина', <i>синиця</i> + - <i>ичк(а)</i> = <i>синичка</i> 'невгамовна жінка'
Словосполучення	11	10,1	<i>die alte Häsin</i> 'досвідчена жінка', <i>eine falsche Katze</i> 'обманщиця, <i>eine böse Sieben</i> 'зла баба'	Словосполучення	10	5,4	<i>папороті цвіт</i> 'чародійна, вродлива дівчина', <i>погожа літня</i> <i>днина</i> 'жінка, що несе тепло', <i>пузата</i> <i>міщанка</i> 'обмежена жінка'
Разом	109	100		Разом	184	100	

Отже, основну та найбільшу групу в українській мові становлять прості слова, кількість лексичних одиниць в залишковій групі майже однакова в порівнюваних мовах. Різниця лише у похідних та складних словах, адже похідних слів, що утворені суфіксальним способом в українській мові більше, ніж в німецькій. Натомість складні слова в німецькій мові переважають та становлять найбільшу групу, а в українській становлять меншу кількість. Тому можна зробити висновок, що українська мова багата на суфікси, словотвір, а саме творення суфіксальним способом превалює та додає особливий відтінок словам.

2.3 Тематичні групи метафоричних одиниць на позначення образу жінки

Необхідно визначити тематичні групи обраних метафоричних лексем, які послужили надалі засобом перенесення. І саме ця класифікація за тематичними групами викликає певні труднощі, не тільки у моєму дослідженні, а в лінгвістів

загалом. Незважаючи на це, були виділені наступні тематичні блоки в німецькій мові:

1) Тваринний світ (зооморфізми), напр.: *die Kuh* ‘корова’, *die Biene* ‘працьовита жінка’, *die Nutte* ‘молода повія’, *die Ziege* ‘карга’, *der Backfisch* ‘гримза’, *die Brummerin* ‘буркотуха’, *die Sumpfnatter* ‘потвора’, *die Sumpfziege* ‘потвора’, *eine falsche Katze* ‘обманщиця, ошуканка, дурисвітка’;

2) Рослинний світ, напр.: *die Landpomeranze* ‘проста сільська дівчина’, *eine schöne Rose* ‘красуня’;

3) Фізіологія людини (частини тіла), напр.: *die Sumpfnase* ‘потворна, негарна жінка’, *der Mutterarm* ‘підлюючи мати’, *der Dickwanst* ‘товстушка’;

4) Діяльність людини, напр.: *die Küchendragoner* ‘сварлива баба’, *das Model* ‘модель’;

5) Предмет, напр.: *die Beißzange* ‘сварлива жінка’, *das Ehekreuz* ‘сварлива, зла жінка’, *die Ehedrache* ‘сварлива жінка’, *das Hauskreuz* ‘фурія, сварлива жінка’, *das Frauenzimmer* ‘баба’, *eine kesse Fassade* ‘приємний зовнішній вигляд’, *die Hosenanhaben* ‘вправна господиня’, *das Klappergestell* ‘худа жінка як скелет’, *das Ding* ‘молоденька дівчина’, *der Stück* ‘зухвала, зарозуміла дівчина, негідниця’;

6) Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини, напр.: *die Alte* ‘стара (стара баба)’, *die Keiferin* ‘буркотуха, сварлива жінка’, *die Nörgelliese* ‘буркотуха, завжди чимось незадоволена’, *die Nörglerin* ‘буркотуха’, *die Muckerin* ‘буркотуха’, *die Barbie* ‘красуня’. У цій тематичній групі є слова, які позначають зовсім протилежні образи і через це ця класифікація є досить спірною, але не менш цікавою;

7) Міфологічні/казкові істоти: *die Hexe* ‘відьма’, *die Henne* ‘відьма’, *die Xanthippe* ‘сварлива баба, фурія’, *der Zankteufel* ‘сварлива бабка, скандалістка’, *der Eheteufel* ‘сварлива, зла жінка’, *die Megäre* ‘фурія, сварлива жінка’, *das Aschenputtel* ‘Попелюшка’;

8) Їжа: *der Krapfen* ‘пампушка’, *die Knödelfee* ‘пампушка’, *die Rosine* ‘неприваблива жінка старшого віку (зморшкувата)’, *die Torte* ‘приваблива жінка’;

9) Колір: *die Schwarze* ‘чорноволоса’;

В українській мові у свою чергу були виділені наступні тематичні блоки:

1) Тваринний світ (зооморфізми), напр.: *вертигузка* ‘вертлява жінка’, *горлиця* ‘жінка, яка завжди наготові, постійно до чогось придивляється і щось вишукує, ставить перед собою мету й за будь-яких обставин досягає її’, *кішка* ‘ніжна, ласкава, турботлива жінка’, *римунда* ‘дурна жінка’, *коняка* ‘енергійна жінка’, *лисиця* ‘хитра, лукава жінка’, *жирафа* ‘висока жінка’, *курка* ‘метушлива жінка, яка нічого не знає наперед’, *канарейка* ‘співуча пташка’, *левиця* ‘наполеглива, владна жінка, яка все хоче мати, все тягне в родину’;

2) Предмет, напр.: *цяця* ‘поважна жінка’, *гличик* ‘жінка, яка має гарну фігуру’, *финтифлюшка* ‘норовлива, капризна жінка’, *вертиголовка* ‘вертлява жінка’, *писанка* ‘яскраво вбрана, гарна дівчина’, *калоша* ‘немолода жінка’, *дримба* ‘худорлява жінка’, *писанка* ‘кохана чоловіком жінка’, *пасочка* ‘вродлива дівчина, жінка’, *гума* ‘жінка, яку життя може м’яти, гнути, тиснути, тягти, але вона все витримує, здатна до відновлення, готова жити і боротися’, *мітла* ‘швидка, все в руках «горить», за що б не взялася – все виходить, спритна, моторна жінка’, *вертуха* ‘неспокійна, непосидюча, вертлява жінка’, *струна* ‘висока, витончена жінка’;

3) Рослинний світ, напр.: *квітка* ‘вродлива жінка’, *трава* ‘скромна, не помітна жінка’, *чайна троянда* ‘велична жінка’, *тигрова лілія* ‘велична жінка’, *вереснева айстра* ‘молода, приваблива жінка’, *калина* ‘дівчина чорнява рум’яна’, *яблуня* ‘ласкаве звертання до дівчат, жінок при розмові’, *фіалка* ‘скромна жінка’;

4) Міфологічні/казкові істоти, напр.: *ангел* ‘жінка, що втілює красу’, *богиня* ‘красива, гарно вбрана’, *мадонна* ‘жінка, яка демонструє досконалу поведінку в соціумі’, *берегиня* ‘лагідна, яка всіх обігріє, пожаліє кожного й приголубить, ніжна, скромна жінка’, *венера* ‘кохана жінка чоловіком’, *відьма*

‘зла, агресивна жінка, капосна від якої не жди добра’, *фея* ‘доброзичлива жінка’, *цариця* ‘вродлива жінка’, *міщанка* ‘заможна жінка’, *панночка* ‘неосвічена, неприваблива жінка в суспільстві’, *пузата міщанка* ‘обмежена жінка’;

5) Часове поняття, напр.: *літо* ‘тепла жінка’, *погожа літня днина* ‘жінка, що несе тепло’, *осінь* ‘мрійлива жінка’, *злива* ‘стихийна, нестримана у вияві своїх емоцій жінка’;

6) Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини: *почвара* ‘страшна жінка’, *хижачка* ‘активна жінка’, *гаргара* ‘сварлива жінка’, *почвара* ‘жінка з неприємною поведінкою серед людей’;

7) Абстрактні поняття: *доля* ‘ласкаве звертання до жінки’, *життя* ‘ласкаве звертання до жінки’, *щастя* ‘ласкаве звертання до жінки’;

8) Їжа, напр.: *карамелька* ‘кохана жінка’, *пампушка* ‘товста, пухка жінка’, *шоколадка* ‘кохана жінка (пестливе звертання до жінки)’;

9) Фізіологія людини (частини тіла): *серце(серденько)* ‘ласкаве звертання до жінки’, *душа* ‘доброї душі дівчина’;

Вочевидь, що різні тематичні групи в німецькій та українській мовах представлені по-різному.

Нижче в узагальнюючій таблиці наведено дані щодо тематичної класифікації метафоричних позначень рис характеру жінки.

Таблиця 2.5

Лексико-семантична класифікація позначень жінки в німецькій та українській мовах

Лексичний компонент	Німецька мова			Лексичний компонент	Українська мова		
	Абс.	%	Приклади		Абс.	%	Приклади
Предмет	34	31,2	<i>die Beißzange</i> ‘сварлива жінка’, <i>der Stück</i> ‘зухвала, зарозуміла дівчина’	Предмет	19	10,3	<i>цяця</i> ‘поважна жінка’, <i>вертиголовка</i> ‘вертлява жінка’
Тваринний світ	31	28,4	<i>die Kuh</i> ‘корова’, <i>das Schaf</i> ‘дурна’	Тваринний світ	105	57,1	<i>вертигузка</i> ‘вертлява жінка’, <i>жирафа</i> ‘висока

							жінка'
Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини	20	18,3	<i>die Keiferin</i> 'буркотуха', <i>die Muckerin</i> 'буркотуха'	Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини	6	3,3	<i>почвара</i> 'страшна жінка', <i>хижачка</i> 'активна жінка'
Міфологічні/казкові істоти	11	10,1	<i>die Hexe</i> 'відьма', <i>die Circe</i> 'спокусниця, звабниця', <i>das Aschenputtel</i> 'Попелюшка'	Міфологічні/казкові істоти	19	10,3	<i>ангел</i> 'жінка, що втілює красу', <i>богиня</i> 'красива, гарно вбрана'
Фізіологія людини (частини тіла)	4	3,7	<i>der Dickwanst</i> 'товстушка', <i>die Sumpfnase</i> 'потворна, негарна жінка'	Фізіологія людини (частини тіла)	2	1,1	<i>серце(серденько)</i> 'ласкаве звертання до жінки', <i>душа</i> 'доброї душі дівчина'
Їжа	4	3,7	<i>die Torte</i> 'приваблива жінка', <i>der Krapfen</i> 'пампушка'	Їжа	3	1,6	<i>Карамелька</i> 'кохана жінка', <i>пампушка</i> 'товста, пухка жінка', <i>шоколадка</i> 'кохана жінка'
Рослинний світ	2	1,8	<i>eine schöne Rose</i> 'красуня'	Рослинний світ	19	10,3	<i>квітка</i> 'вродлива жінка', <i>калина</i> 'дівчина чорнява та рум'яна'
Діяльність людини	2	1,8	<i>die Küchendragon</i> 'сварлива баба'	Часове поняття	7	3,8	<i>літо</i> 'тепла жінка', <i>погожа літня днина</i> 'жінка, що несе тепло', <i>осінь</i> 'мрійлива жінка'
Колір	1	0,9	<i>die Schwarze</i> 'чорноволоса'	Абстрактні поняття	4	2,2	<i>доля</i> 'ласкаве звертання до жінки', <i>життя</i> 'ласкаве звертання до жінки'
Разом	109	100		Разом	184	100	

Отже, найчисельнішою групою в німецькій мові є «Предмет», яка налічує 34 метафоричних позначень людини, що становить приблизно 31,1% всієї вибірки. Необхідно також виділити наступні групи: «Тваринний світ» – 31, близько 28,4%, «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини» – 20 одиниць, що складає 18,3%, «Міфологічні/казкові істоти» – 11, близько 10%, «Їжа» – 4

одиниць або 3,7 % всієї вибірки, «Фізіологія людини (частини тіла) – 4 одиниць, 3,7%». Менш численними виявилися групи «Діяльність людини» – 2 одиниці, близько 1.8%, Рослинний світ – 2 одиниці, 1,8 % та «Колір» – по 1 одиниці або 0,9%. Таким чином, можна визначити, що часто образ жінки асоціюється з певними предметами, тваринним світом та образами людей; менше з міфологічними або казковими істотами, фізіологією, їжею а також з рослинним світом, діяльністю людини, кольором та релігією, які є збірним поняттям для позначення образу жінки. Найбільшою групою в українській мові є «Тваринний світ», яка налічує 105 метафоричних позначень людини, що становить 57,1% всієї вибірки. Необхідно також виділити наступні групи: «Предмет» – 19 одиниць, близько 10,9 %, «Рослинний світ» – 19 одиниць, що складає 10,3%, «Міфологічні/казкові істоти» – 19, близько 10,3 %, «Часове поняття» – 7 одиниць, 3,8 % всієї вибірки. Менш численними виявилися групи «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини» – 6 одиниць, близько 3,3 % , «Абстрактні поняття» 4 одиниці або 2,2 %, «Їжа» - 3 одиниці, тобто 1,6 % та «Фізіологія людини (частини тіла)» по 2 одиниці, 1,1 %. Можна зробити висновок, що часто образ жінки асоціюється з тваринним світом, предметами та рослинним світом, міфологічними/казковими істотами; менше з часовими поняттями, людиною, абстрактними поняттями, а також з їжею та фізіологією людини, які відіграють роль збірних понять в позначенні образу жінки.

Таким чином, тематична класифікація метафоричних позначень образу жінки в українській мові дещо відрізняється від метафоричних одиниць в німецькій мові. Найчисельнішою групою позначення жінки в українській мові є «Тваринний світ», тому що осмислення світу людини в українській культурі відбувається через понятійну сферу тваринного світу та асоціацій з ними. Тваринний світ відіграє роль універсального культурного принципу метафоризації, що становить концептуальний каркас образу жінки. Звертаючи увагу на стереотипи та оцінку образу жінки , деякі зооніми функціонують як ключові слова культури, оцінюються неоднозначно та можуть мати різне значення. Наприклад, гадюка – це не тільки дуже зла жінка, яка постійно

чимось не задоволена – «шипить», але без якої не можна обійтись, але ще і мудра жінка. Образ кішки представлений не тільки жінкою, яка є люблячою та відданою, але і вередливою та жінкою, що є сама собі на розумі. Метафорична модель «людина – це тварина/звір», яка виконує роль регулярного, семантичного відношення в українській мові, розгортає та репрезентує жінку з усіх сторін, розкриває її образ в українській культурі та показує те, як її сприймають в суспільстві, родині. Наприклад, у свідомості українського народу існують уявлення про куницю з нареченою, про зозульку як про кохану чоловіком жінкою, зозуля – це вдова та нещаслива жінка, про квочку – як про жінку-домосідку. Далі жінка асоціюється з предметами, рослинним світом, міфологічними та казковими істотами, часовими поняттями, людиною і т.д. Тобто можна зробити висновок, що найбільший вплив на формування образу жінки відіграв тваринний світ, а інші групи та сфери мають менший вплив. У німецькій мові група «Предмет» є найчисельнішою, тобто побут в німецькій культурі відіграє велику роль, а особливо у формуванні образу жінки в цілому. Жінка порівнюється з предметами, бо виконувала більшу половину домашніх обов'язків та вела домашнє господарство, при цьому ще й частково приносила дохід. Потім жінка асоціюється з тваринним світом, людиною, міфологічними та казковими істотами, фізіологією людини, фізичними та розумовими ознаками, рослинним світом і т.д. У ментальному лексиконі метафоричні позначення служать для здійснення двох найважливіших функцій: репрезентації змісту та зберігання, накопичення і оперування тим же змістом в мозку людини під час мовленнєвої діяльності. Процес вербалізації концепту відбувається за допомогою метафоричних моделей, що використовуються представниками різних етнокультур. Ці метафоричні моделі та їх відображення в свідомості є різним, адже все залежить від менталітету та національності людей.

2.4 Оцінна характеристика образу жінки в німецькій та українській лінгвокультурах

У роботі розглянуті метафори, що позначають образ жінки у гендерній лінгвістиці. Цю тематичну групу можна розділити на семантичні підгрупи з позитивним, негативним значеннями:

1) До одиниць з позитивним значенням належать ті, які характеризують образ жінки, її характер, зовнішність, образ, роль у сім'ї з позитивної точки зору, тобто емоційно емотивні слова, слова значення яких містять високі моральні якості та чудову характеристику, схвалення. В обох мовах таку характеристику мають метафоричні лексеми, що виражено певними тематичними групами, а саме тваринним та міфологічним світом, предметами побуту, роллю в суспільстві.

Німецькі одиниці з позитивним значенням, напр.: *die Susanna* 'скромна, порядна дівчина', *die Biene* 'працьовита дівчина', *das Aschenputtel* 'Попелюшка', *die Perle* '(«тямуца, розумна») хатня працівниця', *die Torte* 'приваблива жінка', *der Maikäfer* 'гарна дівчина', *eine heiße Bluse* 'юна, життєрадісна дівчина'.

Українські одиниці з позитивним значенням, напр.: що складають більшу групу напр.: *ангел* 'жінка, що втілює красу, доброту, ніжність', *бджілка* 'дуже працьовита жінка', *весна* 'жінка, що несе в собі щось нове: надію, радість, бажання', *кішка* 'любляча, віддана жінка', *ластівка* 'ніжна, ласкава жінка', *орлиця* 'сильна, мудра жінка', *струна* 'висока, витончена жінка', *калина* 'дівчина чорнява та рум'яна', *богиня* 'жінка дівчина надзвичайної вроди', *ласочка* 'кохана дівчина в сім'ї (ласкаве називання дівчини)', *лебідь* 'кохана жінка (пестливе звертання до жінки)', *серце (серденько)* 'ласкаве звертання чоловіка до жінки'.

2) До одиниць з негативним значенням належать ті, які характеризують образ жінки, її характер, зовнішність, образ, роль в сім'ї з негативної точки зору, тобто емоційно-осудливі слова, слова значення яких не

викликають схвалення та позитивного ставлення, наділені поганими рисами та властивостями. В обох мовах таку характеристику мають метафоричні лексеми, що також характеризуються певними тематичними групами, а саме тваринним та міфологічним світом, предметами побуту, роллю в суспільстві.

Німецькі одиниці з негативним (пейоративність) значенням, складають більшу групу, напр.: *das Teufelsweib* ‘зла жінка’, *die Ziege* ‘карга’, *die Henne* ‘відьма’, *die Xanthippe* ‘сварлива баба, фурія’, *die Beißzange* ‘сварлива жінка’, *der Backfisch* ‘тримза’, *eine böse Sieben* ‘зла баба, справжня відьма’, *die Dämonin* ‘дияволка, спокусниця’, *die Brummerin* ‘буркотуха’, *eine falsche Katze* ‘обманщиця, ошуканка, дури світка’, *die Natter* ‘змія, гадюка підколодна’, *die Rabenmutter* ‘мати, яка не піклується про своїх дітей’, *die Hausdrache* ‘зла дружина, хазяйка’.

Українські одиниці з негативним значенням, наприклад: *бирка* ‘зла жінка’, *гаргара* ‘сварлива жінка’, *пава* ‘горда, пихата жінка’, *курка* ‘жінка, яка спочатку щось робить, а потім думає, нерозумна, необдарована’, *кобра* ‘жінка, яка може ужалити, непостійна у своїх поглядах, безпечна, але може і вкусити’, *римунда* ‘дурна жінка’, *сорока* ‘пліткарка’, *сучка* ‘підла, нікчемна жінка’, *видра* ‘надмірно худорлява жінка’, *свинина* ‘неохайна, непорядна жінка’, *хабета* ‘стара, хвороблива жінка’, *верба* ‘уособлення вдівства, засмученої жінки’, *мацьора* ‘стара повія’, *пузата міщанка* ‘обмежена жінка’.

Узагальнюючі дані щодо характеру оцінювання метафоричних одиниць рис характеру людини наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінні характеристики метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Характер оцінювання	Німецька мова			Українська мова		
	Кількість		Приклади	Кількість		Приклади
	Абс.	%		Абс.	%	
Негативне значення	75	68,8	<i>die Xanthippe</i> ‘сварлива баба, фурія’, <i>eine falsche Katze</i>	70	38	<i>бирка</i> ‘зла жінка’, <i>гаргара</i> ‘сварлива жінка’, <i>сучка</i> ‘підла, нікчемна

			‘обманщиця, ошуканка, дурисвітка’, <i>die Natter</i> ‘змія, гадюка підколодна’			жінка’
Позитивне значення	34	31,2	<i>der Maikäfer</i> ‘гарна дівчина’ <i>die Torte</i> ‘приваблива жінка’, <i>die Susanna</i> ‘скромна, порядна дівчина’	114	62	<i>бджілка</i> ‘дуже працьовита жінка’, <i>ластівка</i> ‘ніжна, ласкава дівчина’, <i>калина</i> ‘дівчина чорнява та рум’яна’
Разом	109	100		184	100	

Як видно з наведеної вище таблиці, найбільшим блоком є група слів з негативною конотацією в німецькій мові. Це пов'язано з тим, що людина спочатку звертає увагу на негативні якості характеру і при цьому вважає, що позитивні якості вже менш важливі. Такі лексичні одиниці мають експресивний відтінок. Найменшою групою є блок слів з позитивним характером. Слід зазначити, що у деяких словах кордон між позитивним і негативним значенням не завжди чітко помітний. Як видно з зазначеної таблиці, найбільшим блоком в українській мові є група слів з позитивною конотацією. Це пов'язано з тим, образ жінки асоціюється з берегинею, турботливою матір'ю, весною, богинею, перлиною. Такі лексичні одиниці мають пестливе значення, позначають красу, ніжність, лагідність, терплячість, любов та силу української жінки. Найменшою групою є блок слів з негативним характером. Слід підкреслити, що у деяких словах кордон між позитивним і негативним значенням є не завжди чітким.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що образ жінки – це відображення гендерних стереотипів у сприйнятті жінки в культурі та мові. Ці стереотипи проявляються у всіх сферах життя людини: самосвідомості, в міжособистісному спілкуванні, міжгруповій взаємодії. Окрім цього ці стереотипи проносяться через усю історію країни, її культуру, традиції та звичаї. У роботі розглядаються метафори, які характеризують жінку на матеріалі німецької та української мовах. У роботі було виділено 109 лексичних німецьких одиниць та 184 українських лексичних одиниць, які мають

відношення до метафоричного позначення рис образу жінки в українській та німецькій лінгвокультурах, що характеризують її зовнішність, характер, соціальний статус та поведінку.

Отже, в образі української та німецької жінки найбільша кількість одиниць міститься у групі «Позначення характеру». Адже культурно закладено те, що у характеристиці образу жінки величезну роль відіграє характер жінки, бо її риси характеру формують образ жінки в цілому. Працьовитість, цілеспрямованість, доброта, доброзичливість, щирість, чесність та справжність, сварливість, дратівливість, роздратованість є спільними рисами образу жінки у німецькій та українській лінгвокультурах. На другому місці можна спостерігати тематичну групу «позначення зовнішності». Ця група, в свою чергу, формує образ жінки з точки зору зовнішнього сприйняття. Краса, привабливість, юність, незграбність, потворність є спільними рисами в образі жінки в українській та німецькій мовах. У соціальному статусі більше лексичних одиниць характерно для образу української жінки, бо в українському суспільстві історично склалось так, що соціальна думка та думка суспільства була важлива для людини. В німецькій мові склалось навпаки. Кожен живе своїм життям та соціальний статус не є важливим у німецькій культурі. Соціальна поведінка остаточно завершує образ жінки в порівнюваних лінгвокультурах. Спокусниця або звабниця, вправна господарка та любляча мати є характерними рисами в образі жінки.

Метафоричні позначення образу в німецькій культурі жінки за структурно-морфологічним принципом були розподілені на чотири групи: прості слова, похідні слова, що утворені суфіксальним способом, складні слова за рахунок з'єднання двох або більше слів та залишкова група, а саме слова, що не відносяться ні до жодної з інших груп. В українській культурі слова також було поділено на 4 категорії, а саме, прості слова, похідні слова, які утворені суфіксальним способом, складні слова, основа яких складається з 2 частин мови і залишкова група. Основна та найбільша група в німецькій та в українських мовах становлять прості слова, а кількість лексичних одиниць в залишковій

групі майже однакова. Різниця лише у похідних та складних словах, бо похідні слова, що утворені суфіксальним способом в українській мові переважають більше, ніж в німецькій. Натомість складних слів в німецькій мові більше, а в українській становлять меншу кількість. Отже, українська мова багата на суфікси, словотвір та творення суфіксальним способом превалює та наповнюють слова особливим відтінком.

На основі проведеного аналізу можна виділити тематичні блоки, за якими розподіляються одиниці метафоричного позначення образу жінки у німецькій мові та в українській мові. Найчисленнішими групами в німецькій мові є ті, які пов'язані з тваринним світом, фізіологією та діяльністю людини. Найчисельніші тематичні групи «Предмет», «Тваринний світ» та «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини». Таким чином, можна визначити, що часто образ німецької жінки асоціюється з певними предметами, адже у німецькій мові група «Предмет» є найчисельнішою, тобто побут в німецькій культурі відіграє велику роль, а особливо у формуванні образу жінки в цілому. Жінка порівнюється з предметами, бо виконувала більшу половину домашніх обов'язків та вела домашнє господарство. Потім жінка асоціюється з тваринним світом та образами людей, менше з міфологічними та казковими істотами, фізіологією людини, рослинним світом, діяльністю людини, кольором та релігію, які є збірними поняттями для позначення образу жінки. В українській лінгвокультурі образ жінки порівнюється з групами «Тваринний світ», «Предмет», «Рослинний світ», «Міфологічні/казкові істоти». Найбільший вплив на формування образу жінки відіграв тваринний світ, адже осмислення світу людини в українській культурі відбувається через понятійну сферу тваринного світу та асоціацій з ними, а інші групи та сфери мають менший вплив. Тому образ жінки асоціюється з тваринним світом, предметами та рослинним світом, міфологічними/казковими істотами; менше з часовими поняттями, людиною, абстрактними поняттями, а також з їжею та фізіологією людини.

Метафоричні позначення є невід'ємною частиною мовної картини світу, оскільки називають, характеризують та оцінюють об'єкт. Метафора – це

своєрідний спосіб світопізнання. Цінність метафори саме в тому, що вона відображає національно-культурну своєрідність сприйняття того або іншого явища в національних культурах. Було доведено, що метафора має позитивну та негативну конотацію. Дані зробленого аналізу дають можливість зробити висновок, що метафори у німецькій мові з позитивною оцінкою використовуються рідше ніж з негативною характеристикою. Це пов'язано з тим, що в німецькому суспільстві людина спочатку звертає увагу на негативні якості характеру і при цьому вважає, що позитивні якості вже менш важливі. В українському суспільстві навпаки люди здебільшого оцінюють спочатку позитивно і помічають менше негативних якостей. Такі лексичні одиниці в двох мовах мають експресивний відтінок. Слід зазначити, що розподіл лексичних одиниць за категоріями оцінювання, може бути спірним, тому що у деяких словах кордон між позитивним і негативним значенням не завжди чітко помітний.

Найбільшим блоком в українській мові є група слів з позитивною конотацією. Це пов'язано з тим, образ жінки асоціюється з берегинею, турботливою матір'ю, весною, богинею, перлиною. Такі лексичні одиниці мають пестливе значення, позначають красу, ніжність, лагідність, терплячість, любов та силу української жінки. Найменшою групою є блок слів з негативним характером. Слід підкреслити, що у деяких словах кордон між позитивним і негативним значенням є не завжди чітким. Найбільшим блоком є група слів з негативною конотацією в німецькій мові. Це пов'язано з тим, що увагу людини спочатку привертають увагу негативні якості характеру, а згодом вже позитивні. Такі лексичні одиниці мають експресивний відтінок. Найменшою групою є блок слів з позитивним характером.

РОЗДІЛ 3 МЕТАФОРИЧНІ ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У 3 розділі охарактеризовано та проаналізовано метафоричні одиниці на позначення образу жінки у сучасній українській та німецькій мовах на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос з позиції їхньої структури, семантики та конотації. У роботі було виділено 30 німецьких та 96 українських метафоричних одиниць, які розкривають образ жінки. Вони характеризують образ жінки, її зовнішність, характер, соціальний статус та соціальну поведінку на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос.

3.1 Структурні особливості метафоричних позначень образу жінки

Був проведений аналіз структурних особливостей досліджуваних німецьких та українських лексичних одиниць на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос. Метафоричні позначення образу жінки за структурою та морфологічним принципом були розподілені на чотири групи:

- 1) Прості слова
- 2) Похідні слова
- 3) Складні слова
- 4) Залишкова група

1) У німецькій мові до простих належать метафори, фокус якої представлений одним простим непохідним іменником. До цієї групи належать 5 лексичних одиниць, що становлять 16,7 % всієї вибірки, напр.: *wo ist denn unsere **Deern**?* (junges Mädchen) - де вона, **наша молодка?** [205, с. 82], *und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, **eine Nymphe*** (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, **німфа**’ [203, с. 12], *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des **Idols*** (ein Beispiel zur Nachahmung) *anzubieten* ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**’ [203, с. 142], *von mir aus, **Süße*** (liebes Mädchen), *können wir fahren* ‘як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**’ [206, с. 210], *du weißt doch wohl, daß sie ein **Sonderling*** (eine Frau, die keine Angst hat,

sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) war, sagt Mareth, und daß sie sich *sonderbar verhielt* ‘але ж ти знаєш, вона була **великим оригіналом**, — каже Марет, — і дозволяла собі бути дивачкою’ [205, с. 176];

В українській мові до простих слів увійшли метафори, які виражені простим непохідним іменником. 16 лексичних одиниць представляють цю групу, це 16,8 % від усієї вибірки, напр.: *ніби кавун* ‘товста, повна’ [85, с. 134], *така якась чудна та дивна, і така похотіла на оту мару* ‘примара, страшна жінка’ [89, с. 95], *справжня тичка: висока, худа, в грудях плеската й мізерна* ‘висока, худа’ [87, с. 243], *бабинка легонька, як тріска* ‘худя жінка’ [88, с. 114], *дивиться на неї, як на якусь фойду* ‘жінка легкої поведінки, повія’ [88, с. 12], *якась лярва вчепилася* ‘повія’ [88, с. 49], *дівчинка — як шило вертілася на подвір’ї* ‘вертка, швидка’ [87, с. 29], *сестрою-жалібницею* ‘любляча, співчутлива жінка’ [86, с. 40], *мицька* ‘любляча, ніжна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’ [86, с. 80], *ти мудра як Соломон* ‘мудра, розсудлива жінка’ [88, с. 77], *може, як павук лізти догори* ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’ [88 с. 33];

2) Похідні слова – це метафори, що утворюються від твірних метафор шляхом суфіксації чи префіксації. В німецькій мові до цієї групи увійшли 7 лексичних одиниць, близько 23, 3 % , що утворені суфіксальним способом.

2.1. Суфікс *-in*, який позначає жіночий рід: *Tröster+in = Tröstlerin: Tröstlerin* (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) *in der Zeit der Verblendung* ‘**утішницею** в часи оману’ [205, с. 53], *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Zauber+in= Zauberin: Schwester Zauberin* (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: “Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово”. Одного разу він назвав її **сестрою-чарівницею**’ [205, с. 60], *Kundschafter+in=Kundschafterin: denn sie war ja die jüngere Schwester, die Kundschafterin* (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), *wie die Alte sie genannt hatte* ‘бо вона була молодшою сестрою, **розвідницею**, як її називала стара’ [205, с. 80], *König+in=Königin : muß ich mich doch wohl fragen, welch*

*einen Grund du hast, hier so erhaben zu tun und die **Königin** (hochnäsiger, arrogant) zu spielen* ‘то й питаю себе мимоволі: а яке право ти маєш розігравати тут панські манери і вести себе як **цариця**? [205, с. 60]’, **Ries+in=Riesin**: *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die **Riesin** (eine große, starke Frau) schüttelt den Kopf* ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’, [203, с. 82] **Begleiter+in= Begleiterin**: *Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: **Begleiterin** (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) in einer Zeit des Aufbruchs*, ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час’ [205, с. 82];

2.2. Суфікс *–chen*, що утворює іменники зменшуваності та з відтінками пестливості: **Eichhorn** + *chen* = **Eichhörnchen**: *offenbar hatte er Stella **Eichhörnchen** (liebes Mädchen) genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’ [207, с.45];

До похідних слів в українській мові увійшли 37 лексичних одиниць, близько 38,5 %, що утворені суфіксальним способом.

2.3. Суфікс *–иц(а/я)*: **чорт** + *иц(я)* = **чортиця**: **Чортиця** ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’ [86, с. 10];

2.4. Суфікс *–к(а)*: **зłodий**+*к(а)*=**зłodійка**: **Варвара** —**зłodійка** ‘пліткарка’ [89, с. 4];

2.5. Суфікс *–н(а)*:**князь**+*н(а)*=**княжна**: *пливла поруч з Іваном, як **княжна*** ‘поважна, граційна жінка’ [89. с. 160];

2.6. Суфікс *–чк(а)*: **одинак**+*чк*=**одиначка**: *свої **одиначки*** ‘єдина у родині’ [89. с. 160];

2.7. Суфікс *–очк(а)*: **панна**+*очк*=**панночка**: *так несподівано побачити тут **панночку*** ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’ [86. с. 87];

2.8. Суфікс *–их(а)*: **голова** + *их(а)* = **головиха**: **головиха** *земля їй пухом* ‘головна, поважна’ [89. с. 165];

2.9. Суфікс *–ищ(а)*: **дівчина**+*ищ(е)* = **дівчинище**: *оте **дівчинище**, — худеньке, як дерево без кори* ‘молода дівчина’ [88. с. 35];

3.0. Суфікс *-от(a)*: *гризти* + *ота* = *гризота*: *його жінка — його гризота* ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’ [89. с. 25];

3.1. Суфікс *-ованк(a)*: *сміх* + *онк(a)* = *сміхованка*: *сміхованка на всю Панську Долину* ‘смішна дівчина’ [88. с. 30];

3.2. Суфікс *-ючен(я)*: *гадюка* + *ючен* = *гадючення*: *невинне таке гадючення* ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’ [85. с. 15];

3.3. Суфікс *-ик(o)*: *біда* + *ик* = *бідашко/солод+ик(o)* = *солодашко*: *бідашко—солодашко / слабонька бідашка* ‘бідолашна жінка, що зазнала біди та є близькою й дорогою серцю’ [89. с. 51];

3.4. Суфікс *-нк(a)*: *біда+нк(a)* = *біданка*: *Аниця —біданка / біданка Аниця* ‘бідна дівчина з важкою долею’ [89. с. 18];

3.5. Суфікс *инк(a)*: *баба+инк* = *бабинка*: *відумре бабинка* ‘баба’ (звертання) [88. с. 57];

3.6. Суфікс *-ятк(a)*: *кіт+ятк(o)* = *котятко*: *стодоли стоїть його котятко* ‘любляча, ніжна дівчина’ [86. с. 11].

Узагальнююча інформація щодо суфіксації при метафоричних позначеннях образу жінки наведено нижче у таблиці.

Таблиця 3.1

Суфіксація метафоричних позначень образу жінки

Німецька мова				Українська мова			
Суфікси	Кількість		Приклади	Суфікс	Кількість		Приклади
	Абс.	%			Абс.	%	
<i>-in</i>	6	85,7	<i>Trrösterin</i> (eine Frau, die berührt und unterstürzt) in der Zeit der Verblendung ‘утішницею в часи оману’, <i>er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall</i>	<i>-иц(a/я)</i>	13	35,2	<i>Чортиця</i> ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’, <i>розірвати самицю на шмаття</i> ‘хтива, сластолюбна’, як <i>ласиця</i> ‘хитра, спритна жінка’, <i>байстриця</i> ‘позашлюбна’, <i>онде кум Полотнюк — і той їй каже "моска-лиця"</i>

			<p>zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester Zauberin (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) hatte er sie einmal genannt 'він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-чарівницею', denn sie war ja die jüngere Schwester, die Kundschafterin (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), wie die Alte sie genannt hatte 'бо вона була молодшою сестрою, розвідницею, як її називала стара'</p>				<p>'схожа на москаля', зведениця 'дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину', вдовиця 'жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге'</p>
-chen	1	14,3	<p>offenbar hatte er Stella Eichhörnchen (liebes Mädchen) genannt 'він називав Стеллу білочкою'</p>	—к	8	21,6	<p>Варвара — зłodійка 'пліткарка', Северинка 'строга, сувора, міцна жінка', Мольфарка 'жінка, що наділена надприродними магічними здібностями', <i>твоя мама-небіжка</i> дуже мене жалувала 'покійниця', душко / кумко—душко</p>

							‘прекрасна, мила’
				–н	3	8,1	пливла поруч з Іваном, як княжна ‘поважна, граційна жінка’, бо до шлюбу вона — княжна », — відповів тато ‘незаміжня дівчина’, але по неї прийде не Жінка — Панна ‘цнотлива жінка -смерть’
				–чк	2	5,4	позаочі русачкою ‘росіянка’, своєї одиначки ‘єдина у родині’
				–очк	2	5,4	тоненьке, як цівочка ‘тоненька, струнка жінка’, так несподівано побачити тут панночку ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’
				–их	1	2,7	голови́ха земля їй пухом ‘головна, поважна’
				–иц	1	2,7	оте дівчини́ще , — худеньке, як дерево без кори ‘молода дівчина’
				–от	1	2,7	його жінка — його гризота ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’
				–ованк	1	2,7	сміхованка на всю Панську Долину ‘смішна дівчина’
				–ючен	1	2,7	невинне таке гадючення ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
				–ашк	1	2,7	бідашко—солодашко / слабонька бідашка ‘бідолашна жінка, що зазнала біди та є близькою й дорогою серцю’

				—нк	1	2,7	<i>Анниця —біданка / біданка Анниця</i> ‘бідна дівчина з важкою долею’
				инк(а)	1	2,7	<i>відумре бабинка</i> ‘баба’ (звертання)
				-ятк	1	2,7	<i>стодоли стоїть його котятко</i> ‘любляча, ніжна дівчина’
Разом	7	100			37	100	

3) Складні слова – це слова, що утворились за рахунок з'єднання двох або більше слів. У проведеному нами дослідженні було виділено 6 німецьких лексичних одиниць, близько 20 %. В якості першого компонента в цій підгрупі можуть виступати основи іменників та дієслів. Українських лексичних одиниць було виявлено лише 2, приблизно 1 %.

3.1. Конструкція «іменник + іменник» налічує в собі 2 лексичні одиниці, що складають 33,3 % від усієї вибірки, напр.: *dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbenen Innereien der Uhr gerichtet, sitzt eine lebensgroße Zelluloid-Puppe* (eine schöne, attractive Frau) ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить **целулоїдна лялька** в натуральну величину’ [205. с. 55], ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає незадоволене опудало в під’їзді’, *Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - die Schildkröte* (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) *nannten* ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її **черепахою** і здається мені, дуже доречно’ [206. с. 201];

3.2. дієслово + іменник: 2 лексичні одиниці, 33,3 % від вибірки, напр.: *Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie Dobrica, die wir von klein auf Streichhölzchen*

(schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie andere) nannten 'буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали **сірничкою**' *Streichhölzchen* [206. с. 172];, *Fliegengewicht* (dünnnes Mädchen), *in einem abgetragenen Mantel* 'худенька наче муха, в поношеному пальті' [206, с. 169],

3.3. іменник + дієслово складає 2 лексичних одиниць, близько 33,3 % від усієї вибірки, напр.: *wirst sehen, Jesper, daß ich noch als Eiszapf* (kalte, gefrorene Frau) *ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen* – 'як **бурулька**, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану бурулькою, коли наші запаси деревини так будуть витрачатись' [206. с. 130], *begegnet im Eingang ausgerechnet der mißmutigen Vogelscheuche* (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) 'стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає незадоволене **опудало** в під'їзді' [206, с. 49].

В українській мові - це прислівник + іменник, що представлені 1 одиницею і становлять 50%, напр.: *Малокрівниця* вона якась, а не відьма 'бліда жінка з хворобливим виразом обличчя' [89, с. 19] та іменник + іменник, що представлені 1 одиницею, 50 %, напр.: *зустрілася Маринька-богодуха* 'набожна жінка' [86, с. 16]

В німецькій мові лексичні одиниці в групі «Складні слова» утворені без з'єднувальних елементів.

В узагальнюючій таблиці наведено дані щодо основних моделей складних іменників.

Таблиця 3.2

Складні іменники на позначення образу жінки

Українська мова				Німецька мова			
Компоненти складного іменника	Кількість		Приклади	Компоненти складного іменника	Кількість		Приклади
	Абс	%			Абс	%	
Іменник + дієслово	2	33,3	<i>wirst sehen, Jesper, daß ich noch als Eiszapf</i> (kalte, gefrorene	Прислівник + іменник	1	50	<i>Малокрівниця</i> вона якась, а не відьма

			<p>Frau) <i>ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen</i> — ‘як бурулька, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану бурулькою, коли наші запаси деревини так будуть витратись’, <i>begegnet im Eingang ausgerechnet der mißmutigen Vogelscheuche</i> (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає незадоволене опудало в під’їзді’</p>				‘бліда жінка з хворобливи м виразом обличчя’
Дієслово + іменник	2	33,3	<p><i>Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie Dobrica, die wir von klein auf Streichhölzchen (schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie andere) nannten</i> ‘буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали</p>				

			<p>сірничкою', <i>Fliegengewicht</i> (dünnes Mädchen), <i>in einem abgetragenen Mantel</i> ‘худенька наче муха, в поношеному пальті’</p>				
Іменник + іменник	2	33,3	<p><i>dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbene Innereien der Uhr gerichtet, sitzt eine lebensgroße Zelluloid-Puppe</i> (eine schöne, attractive Frau) ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить целулоїдна лялька в натуральну величину’, <i>Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - die Schildkröte</i> (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) <i>nanneten</i> ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її черепахою і здається мені, дуже доречно’</p>		1	50	<p>зустрілася Маринька-богодуха ‘набожна жінка’</p>
Разом	6	100%		Разом	2	100	

4) Залишкова група включають в собі словосполучення, що не відносяться ні до однієї із запропонованих груп. Їх налічують близько 12 лексичних одиниць в німецькій мові, що становлять 40 % всієї вибірки, напр.: *die Samojuden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr schönster Ofen* (eine warmherzige, freundliche Frau) ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**’ [207, с. 24], *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin* (eine stolze und böse Frau) ‘своєю ходою вона нагадала мені **горду, злу королеву**’ [205, с. 399], *aber dann erweise es sich, daß auch diese Mutter zum Typ der deutschen Lesebuch Mutter gehöre, eine gütige Kummernuß* (freundlich, aber gleichzeitig derjenige, der sich ständig beschwert) ‘далі, однак, виявляється, що і ця мати відноситься до розряду німецьких хрестоматійних матерів, **така добросердечна нюня**’ [203, 132], *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein Holsteiner Brauereipferd* (kategorisch, arrogant) ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче **коняга з голинтинської пивоварні**’ [203, с.176].

В українській мові до цієї групи входять 41 метафоричних позначень, приблизно 43,2 % від всієї вибірки, напр.: *вона — равлик у своїй хатці* ‘потайна жінка, що ховається від чужих очей’ [87, с. 50], *малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’ [86, с. 43], *зів'яла, як опалий лист* ‘слабка, квола жінка’ [86, с. 33], *вона скидалася на перелякану пташку* ‘перелякана жінка, що тремтить від страху’ [86, с. 40], *стелеться перед ним, як кошена трава під косою?!* ‘послужлива жінка, жінка, що догоджає’ [86, с. 29], *вилася перед його очима ота тоненька червона гадючка* ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’ [85, с. 25], *піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові, як виноградна лозина* ‘гнучка, піддатлива жінка’ [88, с. 76], *несміле, як пес у чужих сливах* ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’ [88, с. 28], *Даруся розслабається, як розсохла груша на її городі* ‘слабка, безсила жінка’ [89, с. 18], *бути живою мумією* ‘хвороблива, квола жінка, яка ледве ходить’ [89, с. 25].

Похідні слова	7	23,3	<p>Trrösterin (eine Frau, die beruhigt und unterstürzt) <i>in der Zeit der Verblendung</i> ‘утішницею в часи оману’, <i>er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar.</i></p> <p>Schwester Zauberin (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) <i>hatte er sie einmal genannt</i> ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-чарівницею’, <i>denn sie war ja die jüngere Schwester, die</i></p> <p>Kundschafterin (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), <i>wie die Alte sie genannt hatte</i> ‘бо вона була молодшою сестрою, розвідницею, як її називала стара’, <i>offenbar hatte er Stella</i> Eichhörnchen (liebes Mädchen) <i>genannt</i> ‘він називав Стеллу білочкою’</p>	Похідні слова	37	38,5	<p>як ласиця ‘хитра, спритна жінка’, байстриця ‘позашлюбна’, <i>онде кум Полотнюк — і той їй каже "моска-лиця"</i> ‘схожа на москаля’, зведениця ‘дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину’, вдовиця ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’, Маринька-черниця ‘жінка, що веде аскетичне життя’</p>
Складні слова	6	20	<p>Fliegengewicht (dünnnes Mädchen), <i>in einem abgetragenen Mantel</i> ‘худенька наче муха, в поношеному пальті’, <i>wirst sehen, Jesper, daß ich noch als</i> Eiszapf (kalte, gefrorene Frau) <i>ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen</i> – ‘як бурулька, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану бурулькою, коли наші запаси деревини так будуть витратись’, <i>dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbenen Innereien der Uhr gerichtet, sitzt eine lebensgroße</i> Zelluloid-Puppe (eine schöne, attractive Frau) ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить целуїднна лялька в</p>	Складні слова	2	2,1	<p>Малокрівниця <i>вона якась, а не відьма</i> ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’, <i>зустрілася</i> Маринька-богодуха ‘набожна жінка’</p>

			натуральну величину'				
Прості слова	5	16,7	<p><i>wo ist denn unsere Deern?</i> (junges Mädchen) - де вона, наша молодка?, <i>und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, eine Nymphe</i> (junge, schöne Frau) 'дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, німфа', <i>andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des Idols (ein Beispiel zur Nachahmung) anzubieten</i> 'він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі кумира'</p>	Прості слова	16	16,7	<p><i>ніби кавун</i> 'товста, повна', <i>така якась чудна та дивна, і така похожа на оту мару</i> 'примара, страшна жінка', <i>справжня тичка:</i> <i>висока, худа, в грудях плеската й мізерна 'висока, худа', бабинка легонька, як тріска</i> 'худа жінка', <i>дивиться на неї, як на якусь фойду</i> 'жінка легкої поведінки, повія', <i>якась лярва вчепилася 'повія', дівчинка — як шило вертілася на подвір'ї 'вертка, швидка', сестрою- жалібницею 'любляча, співчутлива жінка'</i></p>
Разом	30	100		Разом	96	100	

Отже, основну та найбільшу групу в одиницях в порівнюваних мов становлять словосполучення та похідні слова. Різниця лише у простих словах, які в українській мові становлять більшу кількість ніж в німецькій мові. Складні слова в українській мові становлять найменшу кількість. Тому можна зробити висновок, що одиниці з творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца багаті на словосполучення та суфікси, які додають особливий відтінок словам.

3.2 Тематичні групи метафоричних одиниць на позначення образу жінки

Необхідно зазначити тематичні групи обраних метафоричних одиниць у творчості Зіґфрида Ленца, які послужили надалі засобом перенесення. Були виділені наступні лексико-семантичні компоненти в німецькій мові:

1) Міфологічні/казкові істоти, історичні особи, напр.: *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin* (eine stolze und böse Frau) ‘своєю ходою вона нагадала мені горду, злу королеву’, *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester Zauberin* (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-чарівницею’, *das Aussehen einer strengen holsteinischen Dorfprophetin* (sieht respektvoll, mysteriös aus) *verlieh* ‘у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи сувору голиптейнську сільську віщунку’, *eine Schülerin, langhaarig, eine aschblonde Undine* (eine Frau mit schönen langen Haaren, überirdisch) ‘школярка, з довгим, світлим волоссям, русалка’;

2) Професія, рід діяльності та поведінка, напр.: *dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese erhitzte Quecksilberkugel* (erhitze, zappelige Frau) ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, кипуча непосида’, *denn sie war ja die jüngere Schwester, die Kundschafterin* (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), *wie die Alte sie genannt hatte* ‘бо вона була молодшою сестрою, розвідницею, як її називала стара’, *schließlich drohte er ihr freundlich und murmelte: Kleine Erpresserin* (eine Frau, die immer alles verlangt) ‘нарешті він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: Маленька шантажистка’;

3) Предмет, напр.: *wirst sehen, Jesper, daß ich noch als Eiszapf* (kalte, gefrorene Frau) *ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen* – ‘як бурулька, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану бурулькою, коли наші запаси деревини так будуть витрачатись’, *Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie*

*Dobrica, die wir von klein auf **Streichhölzchen** (schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie andere) nannten* ‘буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали **сірничкою**’, *begegnet im Eingang ausgerechnet der mißmutigen **Vogelscheuche** (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає незадоволене **опудало** в під’їзді’;*

4) Тваринний світ, напр.: *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein **Holsteiner Brauereipferd** (kategorisch, arrogant) ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче **коняга з голинтинської пивоварні**’, Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - die **Schildkröte** (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) nannten* ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її **черепахою** і здається мені, дуже доречно’;

5) Абстрактні поняття, напр.: *sie war eine **freundliche Erscheinung** (wohlwollend) ‘вона була такою **доброзичливою**’, in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, ein **mageres, verledertes Wunder an Unbeugsamkeit** (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine standhafte Frau) ‘і лише тут – була така жінка – самі кістки та шкіра, **взірець непохитності**’, du weißt doch wohl, daß sie ein **Sonderling** (eine Frau, die keine Angst hat, sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) war, sagt Mareth, und daß sie sich sonderbar verhielt* ‘але ж ти знаєш, вона була **великим оригіналом**, — каже Марет, — і дозволяла собі бути дивачкою’;

6) Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини, напр.: *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des **Idols** (ein Beispiel zur Nachahmung) anzubieten* ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**’, *von mir aus, **Süße** (liebes Mädchen), können wir fahren* ‘як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**’;

7) Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини: *eine Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, **selbst ein vergnügtes Kartoffelgesicht** (volles, rundes Gesicht), kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten* ‘жінка з повним мішком картоплі, сама наче як задоволене **картопляне обличчя**, більше не може

стримувати сміх', *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen*, **die Riesin** (eine große, starke Frau) *schüttelt den Kopf* 'які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою';

8) Бік: *wo ist denn unsere Deern?* (junges Mädchen) - де вона, *наша молодка?*;

9) Природа: *die bläulichen Lippen halb geöffnet. War das das biologische Wunder* (seltsames, ungewöhnliches Aussehen) *von Bollerup?* 'синюваті уста напіврозтулені. То це і є боллерунське **диво природи?**;

В українській лінгвокультурі у свою чергу були виділені наступні тематичні блоки:

1) Тваринний світ (зооморфізми), напр.: *вона скидалася на перелякану пташку* 'перелякана жінка, що тремтить від страху', *розірвати самицю на шмаття* 'хтива, сластолюбна', *вилася перед його очима ота тоненька червона гадючка* 'молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)', *Як ласиця* 'хитра, спритна жінка', *несміле, як пес у чужих сливах* 'боязка, несмілива, невпевнена дівчина', *крутилася між піччю й столом квола, як отруєна миша в коморі* 'слабка, квола', *призвішувалися Кривою Качкою* 'кивонога жінка, саме та, що шкатульгає', *бабинка легонька, як тріска* 'худа жінка', *була красива, як олениця* 'вродлива, струнка, видна дівчина', *Зозулько моя, не бійся* 'кохана дівчина (зменшено-пестливе звертання)';

2) Міфологічні/казкові істоти, історичні особи, напр.: *Мольфарка* 'жінка, що наділена надприродними магічними здібностями', *жінка щезла, як річкова нявка* 'загадкова, казкова жінка', *пливла поруч з Іваном, як княжна* 'поважна, граційна жінка', *ти мудра як Соломон* 'мудра, розсудлива жінка', *моя цісарівна* 'вродлива, поважна дівчина (зменшено-пестливе звертання)', *а усміхнена й посмутніла водночас Біла Панна* 'цнотлива жінка - смерть', *великомучениця Катерина* 'жінка, що продовжує жити незважаючи на тяжкі муки', *вона Діва* 'непорочна' *фібрами душі чинить опір Жінці в Білому* 'привид смерті';

3) Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини, напр.: *байстриця* ‘позашлюбна’, *зведениця* ‘дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину’, *вдовиця* ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’, *своїї одиначки* ‘єдина у родині’, *жалісливим очам доньки-відданиці* ‘дівчина шлюбного віку’;

4) Рослинний світ, напр.: *зів'яла, як опалий лист* ‘слабка, квола жінка’, *стелеться перед ним, як кошена трава* під косою?! ‘послужлива жінка, жінка, що догоджає’, *піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові, як виноградна лозина* ‘гнучка, піддатлива жінка’, *вона трісне навпіл, ніби кавун* ‘товста, повна’, *невинна, як цвіт яблуневий у травні* ‘ніжна, ще зовсім юна дівчина’, *радіє своїй запашиї квіти* ‘дуже вродлива жінка’;

5) Предмет, напр.: *порожня, як діряве відро* ‘бездітна жінка’, *справжня тичка*: *висока, худа, в грудях плеската й мізерна* ‘висока, худа’, *вигулькнула Естер. Як тоненька свічечка* ‘струнка, худа жінка’, *дівчинка — як шило вертілася на подвір'ї* ‘вертка, швидка’, *вона здорова — як цвях* ‘здорова, міцна, сильна жінка’, *тоненьке, як цівочка* ‘тоненька, струнка жінка’;

6) Професія, рід діяльності, поведінка, напр.: *Маринька-черниця* ‘жінка, що веде аскетичне життя’, *дивиться на неї, як на якусь фойду* ‘жінка легкої поведінки, повія’, *відумре рятівниця* ‘сильна, жінка, що здатна на подвиг’;

7) Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини, напр.: *сплескувала в долоні дівчинка, як стара баба* ‘емоційна жінка’, *вона, малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’, *Малокрівниця* *вона якась, а не відьма* ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’;

8) Національність, расова приналежність: *Онде кум Полотнюк — і той їй каже "моска-лиця"* ‘схожа на москаля’, *позаочі русачкою* ‘росіянка’, *циганка* ‘чорноброва, чорноволоса’;

9) Абстрактні поняття, напр.: *його гризота* ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’, *сміхованка на всю Панську Долину* ‘смішна дівчина’;

10) Вік: **бабинка** ‘баба (звертання), Даруся навіть малою була степенна, розважлива, неначе **стара жінка** ‘поважна, розважлива’, чому ця **богодуха стара діва** ‘набожна стара незаміжня жінка’;

11) Залишкова група, напр.: **Северинка** ‘строга, сувора, міцна жінка’, *твоя мама-небіжка* дуже мене жалувала ‘покійниця’;

12) Природа: *білу* — як **ранній туман** ‘молода, білолиця жінка’, *неторкану* — як **опівнічна вода** ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’;

13) Їжа, напр.: *біла*, як **збирране звечора молоко Естер** ‘жінка зі світлим кольором обличчя’, *свіжу* — як **молода гусянка** ‘свіжа, юна’

Вочевидь, що різні тематичні групи в німецькій та українській мовах представлені по-різному.

В узагальнюючій таблиці наведена інформація щодо тематичної класифікації метафоричних одиниць на позначення образу жінки на матеріалі творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца.

Таблиця 3.4

Лексико-семантична класифікація позначень жінки в німецькій та українській мовах

Лексичний компонент	Німецька мова			Лексичний компонент	Українська мова		
	Абс.	%	Приклади		Абс.	%	Приклади
Міфологічні/казкові істоти, історичні особи	6	20	<i>das Aussehen einer strengen holsteinischen Dorfprophetin</i> (sieht respektvoll, mysteriös aus) <i>verlieh</i> ‘у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи сувору голіптейнську сільську віщунку ’, <i>eine Nymphe</i> (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита	Міфологічні/казкові істоти, історичні особи	17	17,7	Мольфарка ‘жінка, що наділена надприродними магічними здібностями’, <i>жінка щезла, як річкова нявка</i> ‘загадкова, казкова жінка’, <i>пливла поруч з Іваном, як княжна</i> ‘поважна, граційна жінка’, <i>ти мудра як Соломон</i> ‘мудра, розсудлива жінка’

			Аретуза, німфа <i>dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese erhitzte Quecksilberkugel</i> (erhitze, zappelige Frau) ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, кипуча непосида , Trösterin (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) <i>in der Zeit der Verblendung</i> ‘утішницею в часи оману’, Kleine Erpresserin (eine Frau, die immer alles verlangt) ‘нарешті він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: Маленька шантажистка ’				
Професія, рід діяльності, поведінка	6	20		Професія, рід діяльності, поведінка	6	6,3	Маринька-черниця ‘жінка, що веде аскетичне життя’, <i>дивиться на неї, як на якусь фойду</i> ‘жінка легкої поведінки, повія’, Варвара — злодійка ‘пліткарка’, та, що за неї казали
Предмет	5	16,7	<i>begegnet im Eingang ausgerechnet der mißmutigen Vogelscheuche</i> (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) ‘стрибас вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає незадоволене опудало в під’їзді , <i>die</i>	Предмет	10	10,4	була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку» ‘темпераментна, нетерпляча жінка’, <i>порожня, як діряве відро</i> ‘бездітна жінка’, <i>справжня тичка</i> : висока, худа, в грудях плеската й мізерна ‘висока, худа’, вигулькнула Естер . Як тоненька

			<i>Samojeden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr schönster Ofen</i> (eine warmherzige, freundliche Frau) ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них найкрасивіша пічка ’				свічечка ‘струнка, худа жінка’, дівчинка — як шило вертілася на подвір’ї ‘вертка, швидка’
Тваринний світ	4	13,3	<i>Fliegengewicht</i> (dünnnes Mädchen), in einem abgetragenen Mantel ‘худенька наче муха , в поношеному пальті’, <i>offenbar hatte er Stella Eichhörnchen</i> (liebes Mädchen) genannt ‘він називав Стеллу білочкою ’	Тваринний світ	18	18,7	<i>Як ласиця</i> ‘хитра, спритна жінка’, <i>несміле, як пес у чужих сливах</i> ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’, <i>крутилася між пічкою й столом квола, як отруєна миша в коморі</i> ‘слабка, квола’, <i>призвішувалися Кривою Качкою</i> ‘кривонога жінка, саме та, що шкатульгає’, <i>бабинка легонька, як тріска</i> ‘худа жінка’, <i>стала ще й гадючою мамою</i> ‘жінка, що пов’язана з дияволом’
Абстрактні поняття	3	10	<i>sie war eine freundliche Erscheinung</i> (wohlwollend) ‘вона була такою доброзичливою ’, <i>in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, ein mageres, verledertes Wunder an</i>	Абстрактні поняття	4	4,2	<i>його гризота</i> ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’, <i>сміхованка на всю Панську Долину</i> ‘смішна дівчина’, <i>Анниця — біданка / біданка Анниця</i> ‘бідна дівчина з

			<i>Unbeugsamkeit</i> (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine standhafte Frau)‘і лише тут – була така жінка – самі кістки та шкіра, взірець непохитності’				важкою долею’
Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини	2	6,7	<i>andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des Idols</i> (ein Beispiel zur Nachahmung) <i>anzubieten</i> ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі кумира’ , <i>von mir aus, Süße</i> (liebes Mädchen), <i>können wir fahren</i> ‘як на мене, ми можемо їхати, крихітко’	Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини	11	11,5	вдовиця ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’, своїї одиначки ‘єдина у родині’, <i>жальливим очам доньки-відданиці</i> ‘дівчина шлюбного віку’, <i>а та головоха</i> земля їй пухом ‘головна, поважна’, <i>то ви так довго збираєтеся тут бути, що ще й любку</i> ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’ <i>хочете собі знайти</i>
Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини	2	6,7	<i>eine Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, selbst ein vergnühtes Kartoffelgesicht</i> (volles, rundes Gesicht), <i>kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten</i> ‘жінка з повним мішком картоплі, сама наче як задоволене картопляне	Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини	6	6,2	<i>сплескувала в долоні дівчинка, як стара баба</i> ‘емоційна жінка’ , <i>вона, малолітня</i> нерозумниця ‘нерозумна дівчина’, <i>Малокрівниця вона якась, а не</i> відьма ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’

			<p>обличчя, більше не може стримувати сміх', <i>welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die Riesin (eine große, starke Frau) schüttelt den Kopf</i> 'які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, велетка хитає головою'</p>				
Вік	1	3,3	<p><i>wo ist denn unsere Deern? (junges Mädchen)</i> - де вона, наша молодка?</p>	Вік	3	3,1	<p>бабинка 'баба (звертання), Даруся навіть малою була степенна, розважлива, неначе стара жінка 'поважна, розважлива', чому ця богодуха стара діва 'набожна стара незаміжня жінка'</p>
Природа	1	3,3	<p><i>die bläulichen Lippen halb geöffnet. War das das biologische Wunder (seltsames, ungewöhnliches Aussehen) von Bollerup?</i> 'синюваті вуста напіврозтулені. То це і є боллерунське диво природи?</p>	Природа	2	2,1	<p>білу — як ранній туман 'молода, білолиця жінка', неторкану — як опівнічна вода 'цнотлива, недоторкана, непорочна'</p>
				Рослинний світ	10	10,4	<p><i>піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові,</i></p>

							<p><i>як виноградна лозина ‘гнучка, піддатлива жінка’, вона трісне навпіль, ніби кавун ‘товста, повна’,</i></p> <p><i>Даруся розслабається, як розсохла груша на її городі ‘слабка, безсила жінка’, оте дівчинице худеньке, як дерево без кори ‘молода дівчина’, невинна, як цвіт яблуневий у травні ‘ніжна, ще зовсім юна дівчина’, радіє своїй запашиній квітиці ‘дуже вродлива жінка’</i></p>
				Національн ість, расова приналежні сть	5	5,2	<p><i>Онде кум Полотнюк — і той їй каже "моска-лиця" ‘схожа на москаля’, позаочі русачкою ‘росіянка, чорним негром є вона сама у своїй білій країні ‘відчужена, сама по собі’</i></p>
				Залишкова група	2	2,1	<p><i>Северинка ‘строга, сувора, міцна жінка’, твоя мама-небіжка дуже мене жалувала ‘покійниця’</i></p>
				Їжа	2	2,1	<p><i>біла, як збиране звечора молоко Естер ‘жінка зі світлим кольором обличчя’, свіжю — як молода гусянка ‘свіжа, юна’</i></p>

Разом	30	100		Разом	96	100	
-------	----	-----	--	-------	----	-----	--

Отже, найчисельнішими групами в німецькій мові є «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи», яка налічує 6 метафоричних позначень, що становить приблизно 20 % всієї вибірки та «Професія, рід діяльності, поведінка – 6 одиниць, приблизно 20 %. Необхідно також виділити наступні групи: «Предмет» – 5, близько 16,7 %, «Тваринний світ» – 4 одиниці, що складають 13,3 %, «Абстрактні поняття» – 3, близько 10 %. Менш численними виявилися групи «Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини» – 2 одиниці, близько 6,7 %, «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини», 2 одиниці, 6,7 % та «Вік» – по 1 одиниці або 3,3 %, «Природа» – по 1 одиниці або 3,3 %. Тому можна визначити, що образ жінки у творах Зіґфрида Ленца асоціюється з міфологічним/казковим світом та історичними особами, з професією та родом діяльності, поведінкою, предметом, тваринним світом та абстрактними поняттями, менше з сімейним станом, соціальним статусом, соціальними відносинами, фізичними, розумовими ознаками, фізіологією людини, віком та природою. Ці всі групи позначають збірне поняття для позначення образу жінки в творчості Зіґфрида Ленца. Найбільшою групою в українській мові є «Тваринний світ», яка налічує 18 метафоричних позначень, що становить 18,7% всієї вибірки. Необхідно також виділити наступні численні групи: «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи» – 17 од, близько 17,7 %, «Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини» – 11 метафоричних одиниць, що складає 11,5 %, «Предмет» – 10, близько 10,4 %, «Рослинний світ» – 10 одиниць, 10,4 % всієї вибірки, «Професія, рід діяльності, поведінка» 6 метафоричних одиниць, 6,3 %, «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини», 6 одиниць, 6,2%, «Національність, расова приналежність» 5 метафоричних одиниць, близько 5,2%, «Абстрактні поняття, 4 метафоричні одиниці, що становить 4,2%. Менш численними виявилися групи «Вік» – 3 метафоричні одиниці, близько 3,1%, «Предмет» по 2 одиниці або 2,1 %,

«Залишкова група» – 2 одиниці, тобто 2,1 % та «Їжа» – 2 одиниці, 2,1 %. Можна зробити висновок, що часто образ жінки у творчості Зігфрида Ленца та Марії Матіос асоціюється з міфологічними/казковими істотами, історичними особами, професіями, родом діяльності, предметами, тваринним світом, абстрактними поняттями, менше з віком, природою, які є збірними поняттями в позначенні образу жінки. В німецькій мові відсутні такі групи «Рослинний світ», «Національність, расова приналежність», «Залишкова група» та «Їжа», тому що здебільшого Зігфрид Ленц асоціював жінку з міфологічними/казковими істотами, історичними особами, професіями, родом діяльності, тваринами та предметами, а Марія Матіос часто порівнювала жінку не тільки з тваринами та міфологічними істотами, а й з рослинним світом.

Отже, лексико-семантична класифікація метафоричних позначень образу жінки в творчості Марії Матіос дещо відрізняється від лексико-семантичної класифікації одиниць в творчості Зігфрида Ленца. Найчисельнішою групою позначення жінки в українській мові є «Тваринний світ», тому що людина сприймає та осмислює світ за допомогою образів, уявлень, предметів, тому осмислення світу людини в українській культурі відбувається через асоціації з сферу тваринного світу. Тваринний світ відіграє роль універсального культурного принципу, що становить характерний образ жінки. Деякі зооніми, оцінюються неоднозначно та можуть мати різне значення, адже є одиницями історії та культури. Метафорична модель «людина – це тварина / звір» розкриває образ жінки та показує те, як жінку сприймають в суспільстві, родині у творчості Марії Матіос. Тобто можна зробити висновок, що найбільший вплив на формування образу жінки відіграв тваринний світ, а інші групи та сфери мають значно менший вплив. У німецькій мові групи «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи» та «Професія, рід діяльності, поведінка» є найчисельнішими, бо жінка у творчості Зігфрида Ленца є загадковою, казковою жінкою, чарівницею, при цьому має свою професію та кар'єру. Метафоричні позначення у творчості обох письменників слугують для здійснення двох найважливіших функцій: репрезентації змісту та зберігання,

накопичення усіх характерних рис в образі жінки. Процес вербалізації концепту відбувається за допомогою метафоричних моделей, що використані Марією Матіос та Зігфридом Ленцом. Ці метафоричні моделі та їх відображення в творчості письменників є різними, адже все залежить від менталітету, національності та думок, звичаїв і традицій.

3.3 Оцінна характеристика образу жінки в німецькій та українській лінгвокультурах

У першому підрозділі розглянуто метафоричні позначення образу жінки з точки зору функціональної характеристики у творах Зігфрида Ленца та Марії Матіос. Образ жінки – це відображення стереотипів у сприйнятті жінки в культурі та мові. Це відображення стереотипів було зображено у творах Зігфрида Ленца та Марії Матіос. Образ жінки в українській мові у творах Марії Матіос представлений такими рисами як тендітність, юність, вродливість, емоційність, розсудливість, мудрість, загадковість, неординарність, поважність та набожність, водночас і негативними рисами як повнота, кволість, слабкість, агресивність, нетерплячість, тривожність, неспокійність, злість, хитрість, цнотливість, незаміжність, недоторканість та непорочність.

У творах Марії Матіос зовнішність української жінки представлена 33 лексичними одиницями, тобто 33,4 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *справжня тичка*: висока, худа, в грудях плеската й мізерна ‘висока, худа’, *радіє своїй запашній квітці* ‘дуже вродлива жінка’, *тоненьке, як цівочка* ‘тоненька, струнка жінка’, *Даруся розслабається, як розсохла груша на її городі* ‘слабка, безсила жінка’, *така якась чудна та дивна, і така похожа на оту мару* ‘примара, страшна жінка’, *зів'яла, як опалий лист* ‘слабка, квола жінка’. Вона не є взірцем ідеальності, як її зображено в українській культурі. Вона може бути слабкою, страшною та безсилою, хворобливою, і з іншого боку гарною, стрункою, тендітною жінкою. Характер українських жінок в творчості Марії Матіос по особливому розкриває образ жінки. Вона є сильною та вольовою жінкою та здатною на подвиги, незважаючи на те, що зломлена бідною

та тяжкою долею. І незважаючи на цей факт вона залишається неординарною жінкою, яка сповідує свої принципи, є люблячою та ніжною, лагідною, співчутливою, мудрою та розсудливою. Вона може пристосуватись до будь-яких обставин та умов в житті. Але водночас з цими рисами для української жінки характерні агресивність, злість, капостність, пліткарство та нетерплячість, емоційність та сластолюбність. Усі вище перераховані риси представлені 34 лексичними одиницями, тобто 35,4 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *жінка щезла, як річкова нявка* ‘загадкова, казкова жінка’, *ти мудра як Соломон* ‘мудра, розсудлива жінка’, *може, як павук лізти догори* ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’, *Варвара — злодійка* ‘пліткарка’, *була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку»* ‘темпераментна, нетерпляча жінка’, *якась двонога чортиця* *колись позаздрила їхнім сином* ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’. Для позначення соціального статусу було виділено 16 лексичних одиниць, тобто 16,7 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *твоя мама-небіжка* *дуже мене жалувала* ‘покійниця’, *вдовиця* ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’, *своєї одиначки* ‘єдина у родині’, *то ви так довго збираєтеся тут бути, що ще й любку* ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’ *хочете собі знайти, чому ця богодуха стара діва* ‘набожна стара незаміжня жінка’. Тобто у соціальному статусі Марія Матіос виділяє, що жінка зазвичай після смерті чоловіка не одружується вдруге, є одиначкою та набожною старою жінкою. Але у шлюбі для чоловіка вона є коханою та люблячою жінкою. У соціальній поведінці зазначається, що жінка є відчуженою та наділеною надприродними магічними здібностями, може вести аскетичне життя, а дівчина бути цнотливою та непорочною, напр.: *чорним негром* *є вона сама у своїй білій країні* ‘відчужена, сама по собі’, *Мольфарка* ‘жінка, що наділена надприродними магічними здібностями’, *Маринька-черниця* ‘жінка, що веде аскетичне життя’, *неторкану* — *як опівнічна вода* ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’.

Німецька жінка в творчості Зіґфрида Ленца виступає юною, привабливою дівчиною, худенькою, з довгим волоссям та незвичайною зовнішністю, є дружелюбною та з відкритим серцем, доброзичливою, яка підтримує та допомагає. Певною мірою вона є ідеальним взірцем та супутницею, люблячою жінкою для чоловіка. З іншого боку німкеня може бути повною, з повним лицем, виглядати містично та бути достатньо високою та міцною, сором'язливою, дивною, незадоволеною, пихатою, зарозумілою.

Так у німецькій мові зовнішність німецької жінки представлена 10 лексичними одиницями, тобто 33, 3% від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *das Aussehen einer strengen holsteinischen Dorfprophetin* (sieht respektvoll, mysteriös aus) *verlieh* 'у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи сувору голиптейнську сільську **віщунку**', *wo ist denn unsere Deern?* (junges Mädchen) - де вона, **наша молодка?**, *eine Schülerin, langhaarig, eine aschblonde Undine* (eine Frau mit schönen langen Haaren, überirdisch) 'школярка, з довгим, світлим волоссям, русалка', *eine Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, selbst ein vergnügtes Kartoffelgesicht* (volles, rundes Gesicht), *kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten* 'жінка з повним мішком картоплі, сама наче як задоволене **картопляне обличчя**, більше не може стримувати сміх'. Тобто у зовнішній характеристиці Зіґфрида Ленца німецька жінка є юною, довговолосою, але водночас може бути повною, з повним лицем, виглядати містично та загадково.

Характер німецької жінки представлений 14 лексичними одиницями, що становлять 46,7 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *die Samojeden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr schönster Ofen* (eine warmherzige, freundliche Frau) 'наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**', *Trösterin* (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) *in der Zeit der Verblendung* 'утішницею в часи оману', *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin* (eine stolze und böse Frau) 'своєю ходою вона нагадала мені **горду, злу королеву**', *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein Holsteiner Brauereipferd* (kategorisch, arrogant) 'Рита Зюссфельд у сумніві похитує

головою, наче **коняга з голинтинської пивоварні**'. Тобто можна стверджувати, що в творчості Зіґфрида Ленца характер німецької жінки представлений такими рисами як добродушність, відкритість, вона є підтримкою в важкі часи, але разом з тим може бути гордою, злою, категоричною та зарозумілою.

На позначення соціального статусу було виділено 4 одиниці, тобто 13,3 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des Idols* (ein Beispiel zur Nachahmung) *anzubieten* 'він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**', *von mir aus, Süße* (liebes Mädchen), *können wir fahren* 'як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**', *offenbar hatte er Stella Eichhörnchen* (liebes Mädchen) *genannt* 'він називав Стеллу **білочкою**'. Тому можна зазначити, що жінка є кумиром для інших, взірцем непохитності, коханою жінкою для чоловіка.

На позначення соціальної поведінки було зазначено 2 одиниці, тобто 6,7 % від загальної кількості проаналізованих одиниць, напр.: *Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: Begleiter* (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) *in einer Zeit des Aufbruchs*, 'звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час', *du weißt doch wohl, daß sie ein Sonderling* (eine Frau, die keine Angst hat, sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) *war, sagt Mareth, und daß sie sich sonderbar verhielt* 'але ж ти знаєш, вона була **великим оригіналом**, — каже Марет, — і дозволяла собі бути дивачкою'. Тобто це жінка, яка завжди підтримує та супроводжує та не боїться поводити себе відкрито на публіці.

**Функціональні характеристики метафоричних позначень жінки в
німецькій та в українській мовах**

Тематичні групи	Німецька мова			Українська мова		
	Кількість		Приклади	Кількість		Приклади
	абс.	%		абс.	%	
Позначення характеру	14	46,7	<i>Trösterin</i> (eine Frau, die berührt und unterstützt) <i>in der Zeit der Verblendung</i> ‘утішницею в часи оману’, <i>ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin</i> (eine stolze und böse Frau) ‘своєю ходою вона нагадала мені горду, злу королеву’	34	35,4	була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку» ‘темпераментна, нетерпляча жінка’, його жінка — його гризота ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’, ти мудра як Соломон ‘мудра, розсудлива жінка’
Позначення зовнішності	10	33,3	<i>Fliegengewicht</i> (dünnes Mädchen), <i>in einem abgetragenen Mantel</i> ‘худенька наче муха, в поношеному пальті’, <i>und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, eine Nymphe</i> (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, німфа’	33	33,4	радіє своїй запашній квітці ‘дуже вродлива жінка’, вона здорова — як цвях ‘здорова, міцна, сильна жінка’, моя цесарівна ‘вродлива, поважна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’, зів’яла, як опалий лист ‘слабка, квола жінка’
Позначення соціального статусу	4	13,3	<i>andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des Idols</i> (ein Beispiel zur Nachahmung) <i>anzubieten</i> ‘він виділив у цьому оповіданні	16	16,7	свої одиначки ‘єдина у родині’, то ви так довго збираєтеся тут бути, що ще й любку ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’, хочете собі знайти, чому ця богодуха стара діва ‘набожна стара незаміжня жінка’

			щасливу нагоду показати жінку в ролі кумира ’, <i>von mir aus, Süße</i> (liebes Mädchen), <i>können wir fahren</i> ‘як на мене, ми можемо їхати, крихітко ’			
Позначення соціальної поведінки	2	6,7	<i>Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: Begleiter</i> (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) <i>in einer Zeit des Aufbruchs</i> , ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: супутницею в переломний час’	13	13,5	чорним негром є вона сама у своїй білій країні ‘відчужена, сама по собі’, Маринька-черниця ‘жінка, що веде аскетичне життя’, неторкану — як опівнічна вода ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’
Разом	30	100		96	100	

У проаналізованих творах Марії Матіос було виявлено 96 метафоричних одиниць зовнішності, характеру, соціального статусу та поведінки: зовнішність – 33 одиниць, 33,4 % від усієї вибірки; характер – 34 одиниць, 35,4 %; соціальний статус – 16 одиниць, 16,7%; соціальна поведінка – 13 одиниць, 13,5 %. У проаналізованих творах Зігфрида Ленца було виділено 30 метафоричних одиниць на позначення зовнішності, характеру, соціального статусу та поведінки: зовнішність – 10 одиниць, 33,3 % від усієї вибірки; характер – 14 одиниць, 46,7 %; соціальний статус – 4 одиниць, 13,3%; соціальна поведінка – 2 метафоричні одиниці, 6,7 % від усієї вибірки.

Отже, кількість метафоричних одиниць на позначення образу жінки переважає у тематичній групі «Позначення зовнішності» в обох мовах. Це можна пояснити тим, що письменники розкривають образ жінки через її характер. Характер найкращим чином характеризує образ жінки, адже

внутрішній світ та особисті якості є найголовнішими. В характері можна виділити такі спільні риси в обох мовах як юність, привабливість, злість та агресивність. У соціальній поведінці та статусі можна виділити відмінні риси, а саме українська жінка є може вести аскетичне життя, а німецька жінка є супутницею та підтримує у важкі часи. Хоча в цих групах спільною рисою є те, що і українська і німецька жінка є люблячою жінкою для чоловіка.

Далі у розвідці розглянуті метафоричні одиниці, що позначають образ жінки з точки зору оцінної характеристики. Цю тематичну групу можна розділити на семантичні підгрупи з позитивним, негативним значеннями:

1) Німецькі одиниці з позитивним значенням, напр.: *die Samoeden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr schönster Ofen* (eine warmherzige, freundliche Frau) ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**’, *Trösterin* (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) *in der Zeit der Verblendung* ‘**утішницею** в часи оману’, *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester Zauberin* (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-**чарівницею**’, *sie war eine freundliche Erscheinung* (wohlwollend) ‘вона була такою **доброзичливою**’, *und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, eine Nymphe* (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, **німфа**’, *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die Riesin* (eine große, starke Frau) *schüttelt den Kopf* ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’, *in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, ein mageres, verledertes Wunder an Unbeugsamkeit* (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine standhafte Frau) ‘і лише тут – була така жінка – самі кістки та шкіра, **взірець непохитності**’, *offenbar hatte er Stella Eichhörnchen* (liebes Mädchen) *genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’.

Українські одиниці з позитивним значенням, що складають меншу групу, напр.: *жінка щезла, як річкова нявка* ‘загадкова, казкова жінка’, *сидить перед*

порогом його **рятівниця** ‘сильна, жінка, що здатна на подвиг’, *стодоли стоїть* його **котятко** ‘любляча, ніжна дівчина’, невинна, як **цвіт яблуневий у травні** ‘ніжна, ще зовсім юна дівчина’, *ти мудра як Соломон* ‘мудра, розсудлива жінка’, *може, як павук лізти догори* ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’, *пливла поруч з Іваном, як княжна* ‘поважна, граційна жінка’, білу — як **ранній туман** ‘молода, білолиця жінка’, *свіжу* — як **молода гусянка** ‘свіжа, юна’, *то ви так довго збираєтеся тут бути, що ще й любку* ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’ *хочете собі знайти, ніби вся вона була з осикового листу* ‘тендітна, струнка, тремтлива’.

2) Німецькі одиниці з негативним (пейоративність) значенням, складають більшу групу. Наприклад: *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin (eine stolze und böse Frau)* ‘свою ходою вона нагадала мені **горду, злу королеву**’, *dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese erhitzte Quecksilberkugel (erhitze, zappelige Frau)* ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, **кунуча непосида**’, *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein Holsteiner Brauereipferd (kategorisch, arrogant)* ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче **коняга з голинтинської пивоварні**’, *schließlich drohte er ihr freundlich und murmelte: Kleine Erpresserin (eine Frau, die immer alles verlangt)* ‘нарешті він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: **Маленька шантажистка**’.

Українські одиниці з негативним значенням, наприклад: *Барвара* — **злодійка** ‘пліткарка’, *була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку»* ‘темпераментна, нетерпляча жінка’, *його жінка* — його **гризота** ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’, *вона* — **равлик у своїй хатці** ‘потайна жінка, що ховається від чужих очей’, *якась двонога чортиця* *колись позаздрила їхнім синам* ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’, **Чортиця** ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’, *вона, малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’, *зів'яла, як опалий лист* ‘слабка, квола жінка’, *вона скидалася на перелякану пташку* ‘перелякана жінка, що тремтить від страху’, *розірвати самицю* на шмаття

‘хтива, сластолюбна’, *несміле, як пес у чужих сливах* ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’, *вона трісне навіл, ніби кавун* ‘товста, повна’, *така якась чудна та дивна, і така похожа на оту мару* ‘примара, страшна жінка’, *Даруся розслабається, як розсохла груша на її городі* ‘слабка, безсила жінка’, *чорним негром* є вона сама у своїй білій країні ‘відчужена, сама по собі’, *стала ще й гадючою мамою* ‘жінка, що пов'язана з дияволом’, *вила, як ранена вовчиця* ‘сильна, вольова жінка, яка зломлена бідую’.

Узагальнюючі дані щодо характеру оцінювання метафоричних одиниць наведено нижче у таблиці.

Таблиця 3.6

Оцінні характеристики метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Характер оцінювання	Німецька мова			Українська мова		
	Кількість		Приклади	Кількість		Приклади
	Абс.	%		Абс.	%	
Позитивне значення	20	66,7	<i>Trösterin</i> (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) <i>in der Zeit der Verblendung</i> ‘утішницею в часи оману’, <i>er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester Zauberin</i> (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) <i>hatte er sie einmal genannt</i> ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-чарівницею’, <i>sie war eine freundliche Erscheinung</i> (wohlwollend) ‘вона була такою	46	48	<i>ти мудра як Соломон</i> ‘мудра, розсудлива жінка’, <i>може, як павук лізти догори</i> ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’, <i>пливла поруч з Іваном, як княжна</i> ‘поважна, граційна жінка’, <i>Доцька — та, мов крілиця</i> ‘плодовита жінка’, <i>радіє своїй запашиї квітці</i> ‘дуже вродлива жінка’, <i>вона здорова — як цвях</i> ‘здорова, міцна, сильна жінка’, <i>моя цісарівна</i> ‘вродлива, поважна дівчина

			<i>доброзичливою</i> ’, <i>von mir aus, Süße</i> (liebes Mädchen), <i>können wir fahren</i> ‘як на мене, ми можемо їхати, крихітко ’			(зменшено-пестливе звертання)’, <i>тоненьке, як цівочка</i> ‘тоненька, струнка жінка’
Негативне значення	10	33,3	<i>ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin</i> (eine stolze und böse Frau) ‘своєю походою вона нагадала мені горду, злу королеву ’, <i>dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese erhitzte Quecksilberkugel</i> (erhitze, zappelige Frau) ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, кипуча непосида ’	50	52	<i>вона — равлик у своїй хатці</i> ‘потайна жінка, що ховається від чужих очей’, <i>якась двонога чортиця</i> <i>колись позаздрила їхнім синам</i> ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’, <i>зів’яла, як опалий лист</i> ‘слабка, квола жінка’, <i>вона скидалася на перелякану пташку</i> ‘перелякана жінка, що тремтить від страху’, <i>розірвати самицю на шмаття</i> ‘хтивна, сластолюбна’
Разом	30	100		90	100	

Як видно з наведеної вище таблиці, в творчості Зігфрида Ленца переважають метафоричні одиниці позитивною конотацією, тому що жінка для нього є тою, яка допоможе та підтримає у будь-якій ситуації, є опорою та підтримкою. Вона доброзичлива та щира, певною мірою, вона для нього є чарівницею, бо може все зробити. Формування уявлень письменника з позитивним відтінком про зовнішність та характер німецької жінки відбувається під впливом реалій навколишнього світу, характерних для німецької території та культури. Тому для Зігфрида Ленца жінка є сильною особистістю, яка може подолати все звернути гори. Така риса пов’язана з історичними подіями, що відбувались в Німеччині. Після Другої світової війни

жінці довелось стати самотійною та незалежною, вирішувати багато проблем, які впали на її тендітні плечі. З того моменту і формувалась її амбіційність та самотійність, прагнення до незалежності. Меншою групою є метафоричні одиниці з негативним значенням. Зігфريد Ленц порівнює жінку зі злою та гордою королевою, яка показує свої манери, є непосидючою та деколи агресивною. Саме ці метафоричні одиниці вживаються з певним експресивним відтінком. Як видно з зазначеної таблиці, найбільшим блоком в українській мові є група слів з негативною конотацією, тому що в Марія Матіос в своїх творах розкриває жінку як жінку-страдницю, жінку-матір та жінку-вигнанку, бо в українській культурі образ жінки є трагічним, адже жінка зазнає багато страждань та бід протягом усієї історії. Протягом життя українська жінка зазнавала багато стресу та болі. Вона намагалась якось протистояти різним трагічним історичним подіям, боротися за своє існування та права. Потім коли у неї з'являються діти, то вона мусить захищати та любити своїх дітей до останнього. Але нерідко через те, що жінка є зовсім іншою, не схожою на тогочасне суспільство, вона стає вигнанкою у суспільстві і тоді мусить боротись за своє існування та виживати самотійно, без ніякої допомоги. Меншою групою є група з позитивним значенням. Для Марії Матіос жінка є ідеалом української жіночої краси, юності, ніжності та мудрості.

Висновки до розділу 3

На основі проведеного аналізу творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца можна зробити висновок, що образ жінки – це відображення усіх культурних та соціальних стереотипів у сприйнятті жінки в культурі, мові та суспільстві. Ці стереотипи проявляються у самосвідомості, в спілкуванні між людьми, міжгруповій взаємодії. Окрім цього ці стереотипи передавались із покоління в покоління, через усю історію країн, їх культуру, традиції та звичаї. У роботі розглядаються метафори, які характеризують жінку на матеріалі творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца. У роботі було виділено 30 лексичних німецьких одиниць та 96 українських лексичних одиниць із творів Марії Матіос та

Зігфрида Ленца на позначення образу жінки в українській та німецькій лінгвокультурах. Ці одиниці характеризують її зовнішність, характер, соціальний статус та соціальну поведінку.

Отже, словосполучення та похідні слова – це основні та найбільші групи в одиницях порівнюваних мов. В українській мові група простих слів налічує в собі більше лексичних одиниць ніж в німецькій. Складні слова в українській мові становлять найменшу кількість. Тому можна зробити висновок, що метафоричні одиниці з творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца багаті на словосполучення та суфікси.

Найчисельнішими тематичними групами в німецькій мові є «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи та «Професія, рід діяльності, поведінка, тому що жінка у творчості Зігфрида Ленца є загадковою, таємничою жінкою, чарівницею, якій підвладно бути не тільки привабливою, а й при цьому здобувати професію, будувати кар'єру та досягати великих успіхів в ній. Далі групи «Предмет», «Тваринний світ» та «Абстрактні поняття» становлять трохи меншу кількість, менш численними виявилися групи «Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини», «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини», «Вік» та «Природа». Тому можна зробити висновок, що образ жінки у творах Зігфрида Ленца асоціюється з міфологічним/казковим світом та історичними особами, з професією та родом діяльності, поведінкою, предметом, тваринним світом та абстрактними поняттями, менше з сімейним станом, соціальним статусом, соціальними відносинами, фізичними, розумовими ознаками, фізіологією людини, віком та природою. Найбільшою групою в українській мові є «Тваринний світ. Це можна пояснити тим, що осмислення світу людини в українській культурі відбувається через асоціації з сферу тваринного світу. Необхідно також виділити наступні численні групи, що становлять трохи меншу кількість: «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи», «Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини», «Предмет», «Рослинний світ», «Професія, рід діяльності, поведінка», «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини», «Національність, расова приналежність»,

«Абстрактні поняття. Менш численними виявилися групи «Вік», «Предмет», «Залишкова група» та «Їжа». На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що часто образ жінки у творчості Зігфрида Ленца та Марії Матіос асоціюється з міфологічними/казковими істотами, історичними особами, професіями, родом діяльності, предметами, тваринним світом, абстрактними поняттями, менше з віком, природою, які є збірними поняттями в позначенні образу жінки. Важливо підкреслити те, що в німецькій мові відсутні такі групи як «Рослинний світ», «Національність, расова приналежність», «Залишкова група» та «Їжа». Це можна пояснити тим, що образ жінки у Зігфрида Ленца асоціювався з міфологічними/казковими істотами, історичними особами, професіями, родом діяльності, тваринами та предметами, а у Марії Матіос жінка асоціюється з тваринами, міфологічними істотами та рослинним світом, бо в українській культурі жінку часто порівнювали з рослиною та твариною.

У оцінній характеристиці кількість метафоричних одиниць на позначення образу жінки переважає у тематичній групі «Позначення характеру» в обох мовах, тому що письменники приділяють велику увагу характеру жінці, саме через цей аспект розкривають її образ, тобто для письменників важливі її почуття, риси характеру, психологічний стан та внутрішній світ. Характер найкращим чином розкриває образ жінки. В характері можна виділити такі спільні риси в обох мовах як юність, привабливість, одночасно злість та агресивність. У соціальній поведінці та статусі можна виділити відмінні риси, а саме українська жінка може вести аскетичне життя бути віддаленою від всіх, а німецька жінка є супутницею та підтримує в непрості періоди. Варто зазначити, що в цих групах спільною рисою є те, що і українська і німецька жінка є люблячою жінкою для чоловіка.

В творчості Зігфрида Ленца переважають метафоричні одиниці з позитивною конотацією, тому що жінка для письменника є рятівницею чарівницею та супер жінкою, яка може вміти все та робити багато речей, вона допоможе та підтримає у будь-якій ситуації. Вона є емоційною опорою для

чоловіка. Формування уявлень письменника з позитивним відтінком про зовнішність та характер німецької жінки відбувається через реалії тогочасного часу, характерних для Німеччини та її культури. Після Другої світової війни жінка мусила ставати самостійною та незалежною, вирішувати багато проблем, незважаючи на те чи під силу їй таке вирішити чи ні. З того моменту і формувалась її амбіційність та самостійність, прагнення до незалежності, що і можна простежити зараз в поведінці та образу життя сучасної німецької жінки. Меншою групою є метафоричні одиниці з негативним значенням. Для Зігфріда Ленц жінка – це зла та горда королева, яка може показувати свій характер, бути деколи агресивною та запальною. Найбільшим блоком в українській мові є група слів з негативною конотацією, тому що для Марії Матіос українська жінка в першу чергу є жінкою-страдницею, жінкою-матір'ю та жінкою-вигнанкою, бо в українській культурі образ жінки є здебільшого трагічним і в художній літературі часто його зображували саме таким. Це склалось через те, що українська жінка зазнала багато страждань та бід протягом усієї історії. Протягом життя українська жінка відчувала менше позитивних емоцій, зазнавала багато стресу та болі. Вона намагалась якимось чином протистояти різним трагічним історичним подіям, боротися за своє існування та права, хоча часто це не вдавалось і їй просто не вистачало ні фізичних ні емоційних сил. Потім коли у неї з'являються діти, то вона мусить захищати та любити своїх дітей до останнього. Але нерідко через те, що жінка є не схожою на інших та на тогочасне суспільство, вона стає вигнанкою у суспільстві і тоді у неї не залишається вибору. Вона має боротись за своє існування та виживати самостійно, без ніякої допомоги. Меншою групою є група з позитивним значенням. Для Марії Матіос жінка є ідеалом української жіночої краси, юності, ніжності та мудрості, матері та господарки. Для Марії Матіос українська жінка – це взірць мудрості і вона порівнює її навіть з Соломоном, а її красу з квітами. Для письменниці вона є захисницею своїх ідеалів, яка буде боротись за них до кінця свого життя.

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу теоретичної літератури з питань гендерної лінгвістики можна визначити, що гендер – це змодельована суспільством система цінностей, норм і характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі життя. Маскулінність та фемінність є соціальними, а не біологічними категоріями. Вони є істотними характеристиками особистості, що визначають гендерні особистості, вважаються ознаками мужності жіночності.

Концепт «жінка» в мовознавстві зображується через численні описи зовнішності, психічного та емоційного станів жінки, її комунікації та ролі в суспільстві. Варто зазначити, що мовні засоби функціонують для того, щоб відобразити зовнішній та внутрішній портрети жінки. Епітети, порівняння, антитеза – це одні із найуживаніших художніх засобів для позначення образу жінки. Метафора є елементом відображення мовної картини світу всього народу або в художній літературі є елементом відображення семантичної структури художнього світу письменника. Виділяють такі основні функції метафори: номінативну, декоративну та оціночну.

Категорія оцінки – це явище, в основі якого лежить спеціальний відбір засобів мови (мовлення) для найточнішого вираження деякого оцінного значення з урахуванням усіх чинників, які впливають на формування цього аксіологічного смислу. Цінності сприймаються як норма, ідеал та є взірцем для наслідування й виховання, орієнтиром поведінки. Окрім того, емоційна оцінка викликає образні асоціації, що виникають при певній інтенції мовця. Образність є одним із засобів для збудження емоційно-оцінного ставлення, тому й інтенція мовця викликає будь-яку оціночну реакцію.

У роботі розглядаються метафори, які характеризують жінку на матеріалі німецької та української мовах. У роботі було виділено 109 лексичних німецьких одиниць та 184 українських лексичних одиниць, які мають

відношення до метафоричного позначення рис образу жінки в українській та німецькій лінгвокультурах, що характеризують її зовнішність, характер, соціальний статус та поведінку.

В образі української та німецької жінки найбільша кількість одиниць міститься у групі «Позначення характеру». Адже культурно закладено те, що у характеристиці образу жінки величезну роль відіграє характер жінки, бо її риси характеру формують образ жінки в цілому. На другому місці можна спостерігати тематичну групу «позначення зовнішності». Ця група, в свою чергу, формує образ жінки з точки зору зовнішнього сприйняття. У соціальному статусі більше лексичних одиниць характерно для образу української жінки, бо в українському суспільстві історично склалось так, що соціальна думка та думка суспільства була важлива для людини. В німецькій мові склалось навпаки. Соціальна поведінка остаточно завершує образ жінки в порівнюваних лінгвокультурах.

Метафоричні позначення образу в німецькій культурі жінки за структурно-морфологічним принципом були розподілені на чотири групи: прості слова, похідні слова, що утворені суфіксальним способом, складні слова за рахунок з'єднання двох або більше слів та залишкова група, а саме слова, що не відносяться ні до жодної з інших груп. В українській культурі слова також було поділено на 4 категорії, а саме, прості слова, похідні слова, які утворені суфіксальним способом, складні слова, основа яких складається з 2 частин мови і залишкова група. Основна та найбільша група в німецькій та в українських мовах становлять прості слова, а кількість лексичних одиниць в залишковій групі майже однакова. Різниця лише у похідних та складних словах, бо похідні слова, що утворені суфіксальним способом в українській мові переважають більше, ніж у німецькій. Натомість складних слів у німецькій мові більше, а в українській становлять меншу кількість.

Найчисленнішими тематичними групами в німецькій мові є ті, які пов'язані з тваринним світом, фізіологією та діяльністю людини. Найчисельніші тематичні групи «Предмет», «Тваринний світ» та «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія

людини». Таким чином, можна визначити, що часто образ німецької жінки асоціюється з певними предметами, адже у німецькій мові група «Предмет» є найчисельнішою, тобто побут в німецькій культурі відіграє велику роль, а особливо у формуванні образу жінки в цілому. Жінка порівнюється з предметами, бо виконувала більшу половину домашніх обов'язків та вела домашнє господарство. В українській лінгвокультурі образ жінки порівнюється з групами «Тваринний світ», «Предмет», «Рослинний світ», «Міфологічні/казкові істоти». Найбільший вплив на формування образу жінки відіграв тваринний світ, адже осмислення світу людини в українській культурі відбувається через понятійну сферу тваринного світу та асоціацій з ними, а інші групи та сфери мають менший вплив. В оцінній характеристиці метафори у німецькій мові з позитивною оцінкою використовуються рідше ніж з негативною характеристикою. Це пов'язано з тим, що в німецькому суспільстві людина спочатку звертає увагу на негативні якості характеру і при цьому вважає, що позитивні якості вже менш важливі. В українському суспільстві навпаки люди здебільшого оцінюють спочатку позитивно і помічають менше негативних якостей.

Найбільшим блоком в українській мові є група слів з позитивною конотацією. Це пов'язано з тим, образ жінки асоціюється з берегинею, турботливою матір'ю, весною, богинею, перлиною. Найменшою групою є блок слів з негативним характером. Найбільшим блоком є група слів з негативною конотацією в німецькій мові. Це пов'язано з тим, що людина спочатку звертає увагу на негативні якості характеру і при цьому вважає, що позитивні якості вже менш важливі. Найменшою групою є блок слів з позитивним характером.

Далі у роботі було виділено 30 лексичних німецьких одиниць та 96 українських лексичних одиниць із творів Марії Матіос та Зігфрида Ленца на позначення образу жінки в українській та німецькій лінгвокультурах. Менша кількість одиниць була знайдена у німецькій літературі, тому що Зігфрид Ленц описує жінку більш реально, її зовнішність, риси обличчя, здебільшого обличчя та рухи. Зігфрид Ленц описує жінку і при цьому використовує багато епітетів, а не

метафор та менше порівнянь. Зігфрид Ленц здебільшого спирається на факти та події. В українській мові навпаки ж, мова більш емоційна та жива, багата на різні художні засоби. Марія Матіос робить акцент на внутрішні якості жінки, її психологічний та емоційний стани. Її мова багата на метафори, епітети та порівняння. Тому можна зробити висновок, що така різниця пов'язана з власним сприйняттям авторів, культурними відмінностями, історичними особливостями порівнюваних мов. Одиниці, що були обрані на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос характеризують зовнішність, характер, соціальний статус та соціальну поведінку образу жінки.

Була здійснена структурний поділ вибраних метафоричних одиниць. Словосполучення та похідні слова – це основні та найбільші групи в одиницях порівнюваних мов. В українській мові група простих слів налічує в собі більше лексичних одиниць ніж в німецькій. Складні слова в українській мові становлять найменшу кількість. Найчисельнішими тематичними групами в німецькій мові є «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи та «Професія, рід діяльності, поведінка, тому що жінка у творчості Зігфрида Ленца є загадковою, таємничою жінкою, чарівницею, якій підвладно бути не тільки привабливою, а й при цьому здобувати професію, будувати кар'єру та досягати великих успіхів в ній. Далі групи «Предмет», «Тваринний світ» та «Абстрактні поняття» становлять трохи меншу кількість, менш численними виявилися групи «Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини», «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини», «Вік» та «Природа». Тому можна зробити висновок, що образ жінки у творах Зігфрида Ленца асоціюється з міфологічним/казковим світом та історичними особами, з професією та родом діяльності, поведінкою, предметом, тваринним світом та абстрактними поняттями, менше з сімейним станом, соціальним статусом, соціальними відносинами, фізичними, розумовими ознаками, фізіологією людини, віком та природою. Найбільшою групою в українській мові є «Тваринний світ. Це можна пояснити тим, що осмислення світу людини в українській культурі відбувається через асоціації з сферу тваринного світу. Необхідно також

виділити наступні численні групи, що становлять трохи меншу кількість: «Міфологічні/казкові істоти, історичні особи», «Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини», «Предмет», «Рослинний світ», «Професія, рід діяльності, поведінка», «Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини», «Національність, расова приналежність», «Абстрактні поняття. Менш численними виявилися групи «Вік», «Предмет», «Залишкова група» та «Їжа». На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що часто образ жінки у творчості Зіґфрида Ленца та Марії Матіос асоціюється з міфологічними/казковими істотами, історичними особами, професіями, родом діяльності, предметами, тваринним світом, абстрактними поняттями, менше з віком, природою, які є збірними поняттями в позначенні образу жінки. Важливо підкреслити те, що в німецькій мові відсутні такі групи як «Рослинний світ», «Національність, расова приналежність», «Залишкова група» та «Їжа». Це можна пояснити тим, що образ жінки у Зіґфрида Ленца асоціювався з міфологічними/казковими істотами, історичними особами, професіями, родом діяльності, тваринами та предметами, а в Марії Матіос жінка асоціюється з тваринами, міфологічними істотами та рослинним світом, бо в українській культурі жінку часто порівнювали з рослиною та твариною.

У оцінній характеристиці кількість метафоричних одиниць на позначення образу жінки переважає в тематичній групі «Позначення зовнішності» в обох мовах, тому що письменники приділяють велику увагу характеру жінці й саме через цей аспект розкривають її образ, тобто для письменників важливі її почуття, риси характеру, психологічний стан та внутрішній світ. Характер найкращим чином розкриває образ жінки. У соціальній поведінці та статусі можна виділити відмінні риси, а саме українська жінка може вести аскетичне життя бути віддаленою від всіх, а німецька жінка є супутницею та підтримує в непрості періоди. Варто зазначити, що в цих групах спільною рисою є те, що і українська і німецька жінка є люблячою жінкою для чоловіка.

У творчості Зіґфрида Ленца переважають метафоричні одиниці з позитивною конотацією, тому що жінка для письменника є рятівницею чарівницею та супер

жінкою. яка може вміти все та робити багато речей, вона допоможе та підтримає у будь-якій ситуації. Вона є емоційною опорою для чоловіка. Формування уявлень письменника з позитивним відтінком про зовнішність та характер німецької жінки відбувається через реалії тогочасного часу, характерних для Німеччини та її культури. Після Другої світової війни жінка мусила ставати самостійною та незалежною, вирішувати багато проблем, незважаючи на те чи під силу їй таке вирішити чи ні. З того моменту і формувалась її амбіційність та самостійність, прагнення до незалежності, що і можна простежити зараз в поведінці та образу життя сучасної німецької жінки. Меншою групою є метафоричні одиниці з негативним значенням. Для Зіґфрида Ленца жінка – це зла та горда королева, яка може показувати свій характер, бути деколи агресивною та запальною. Найбільшим блоком в українській мові є група слів з негативною конотацією, тому що для Марії Матіос українська жінка в першу чергу є жінкою-страдницею, жінкою-матір'ю та жінкою-вигнанкою, бо в українській культурі образ жінки є здебільшого трагічним і в художній літературі часто його зображували саме таким. Це склалось через те, що українська жінка зазнала багато страждань та бід протягом усієї історії. Протягом життя українська жінка відчувала менше позитивних емоцій, зазнавала багато стресу та болі. Вона намагалась якимось чином протистояти різним трагічним історичним подіям, боротися за своє існування та права, хоча часто це не вдавалось і їй просто не вистачало ні фізичних ні емоційних сил. Потім коли у неї з'являються діти, то вона мусить захищати та любити своїх дітей до останнього. Але нерідко через те, що жінка є не схожою на інших та на тогочасне суспільство, вона стає вигнанкою в суспільстві і тоді у неї не залишається вибору. Вона має боротись за своє існування та виживати самостійно, без ніякої допомоги. Меншою групою є група з позитивним значенням. Для Марії Матіос жінка є ідеалом української жіночої краси, юності, ніжності та мудрості, матері та господарки, мудрості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. Філософія жіночого існування : Бовуар С. де. Друга стаття. К. : Основи, 1994. Т. 1. 10– 14С.
2. Антонівська М.О. Головні особливості функціонування та перекладу метафор у сфері публіцистичного дискурсу. Молодий вчений. № 4. 19-23 С.
3. Антонова О. В. Лінгвокогнітивний механізм метафори. Нова філологія. 2007. № 2. 134–140 С.
4. Антонюк М.О. Метафора та її роль у мовній картині світу. Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. К., 2002. № 7. 15-19 с.
5. Арешенков Ю. А. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Кривий Ріг: КДПУ, 2006. 112 С.
6. Барвіна Н.О. Концепт жінка в українській фразеології: культурні стереотипи. Л., 2013. 1–7С.
7. Басиров, Ш. Метафоричні моделі у сфері дієслів розуміння германських і слов'янських мов. Одеський лінгвістичний вісник, (2003). № 2, 3-9с.
8. Бенвеніст Е. Загальна лінгвістика . М., 1974. 198 С.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики . К. : Видавничий центр "Академія", 2004. 344-348 С.
10. Бахтин М. М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках . Антологія світової літературнокритичної думки ХХ ст. Львів: Літопис, 1996. – С. 318.
11. Бернадська Н. І. Вступ до літературознавства: навчальний посібник. К.: Либідь, 1995. С. 256
12. Бойко Ю. І. Метафора як лінгвокогнітивний феномен та її роль в функціонуванні політичного дискурсу. Режим доступу: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/filologia/boiko9.htm>.

- 13.Бондаренко І.В. Що лежить в основі концептуальних метафор. Когнітивнокомунікативні аспекти філологічних і методичних досліджень. Київ, 2012. С. 19-21.
- 14.Боровий В. Червоне сонце касркана . К.: Сучасність. 1992. – 153с.
15. Булозьорова Ю.С. Когнітивно-дискурсивна концептуалізація часу в сучасній німецькій мові: дис. канд. філол. наук. Запоріжжя, 2004. № 123. С.229.
- 16.Васенко Л., Кримець О. Термінологічна метафоризація як репрезентація нового наукового знання. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2006 С. № 559. С. 57–60.
17. Варикаша М. Гендерний дискурс: семіотичні аспекти. Слово і час. Київ. 2008. № 7. С. 83–89.
- 18.Винничук Ю. Танго смерті. Весняні ігри в осінніх садах: роман Харків : Фоліо, 2015. – 379 с.
- 19.Вишивана Н.В. Прикметники оцінки у сучасній німецькій мові: Автореферат дис. канд. філ. наук:10.02.04. Київ, 2000. С. 19
- 20.Войтович В.М. Українська міфологія. К.: Либідь, 2002. С.664
21. Воловенко І. О. Метафора в педагогічному дискурсі як показник високопрофесійності педагога. Професійний розвиток педагога в світлі євроінтеграційних процесів. Київ, 1993. С. 231-247.
- 22.Вороний М.К. У сляві мрій: Поезії. Переклади / Передм. М. Москаленко.— К.: Київська правда, - 60 с.
- 23.Вулф В. Місіс Делловей. – К.: Клубук, 2014. - 208 с.
24. Гаврилін А. Вивчення особливостей мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок кінця XX- початку XXI століття. 2006. №2. С. 55.
25. Гаврилюк А.П. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. 2013. 29 – 32С.
26. Гаврилюк А.П. Метафора, її природа та роль у мові та мовленні. Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Серія : Філологія. Педагогіка, 2013. Вип. 2. С. 29-33.

27. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К., 128 С.
28. Гайдученко Г. Порівняння як мовно-образний засіб творів Ірен Роздобудько . Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. Сер. : Лінгвістика. 2013. Вип. 17. С. 118—120.
29. Дашвар Л. Биті. Гоцик . Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля, 2012. – 272 с.
30. Дереш Л. Трохи п'їтьми, або На краю світу . Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2008. – 288 с.
31. Доруш Т. А., Карпенко Н. А., Т. Ф. Осіпова. Гендерна лінгвістика в Україні : історія, теоретичні засади, дискурсивна практика : [колект. моногр.] Х.: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич : Коло. 2014. 472 с.
32. Гендерні студії в літературознавстві: навчальний посібник. За ред. Погребної В. Л., Запоріжжя: ЗНУ. 2008. 222 с.
33. Голі-Оглу Т. Мова у національно-культурному аспекті (В. Фон Гумбольдт, О. Потебня, Е. Сепір). Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. 2001. Вип. 8. – Донецьк: Дон ДУ, с. 217-221.
34. Основи теорії гендеру. Навчальний посібник. К.: “К.І.С.”, 2004. 536 с.
35. Горбач О. Арго в Україні. Львів, 2006. 686 с.
36. Горностай П. П. Основи теорії тендеру : Навчальний посібник. К. : “К.І.С.”, 2004. 236-238 с.
37. Горностай П.П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності . Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. За ред. В.П. Агеєва. — К.: К.І.С., 2004. 132 — 156с.
38. Грабовська З. П. Багатогранність мовної метафори : навчальний посібник. К.: Вища школа, 1997. 8-17 с.
39. Грабійчук М.В. Поняття «гендер» у сучасній науковій парадигмі. Молодий вчений. 2020. № 6. С. 369-372.
40. Гуцуляк Т.Є. Художня метафора як джерело формування синонімічних засобів української мови. Наук. зап. Ніжинського. нац. ун. ім. Миколи Гоголя. 2013 с. 45-50.

41. Даниленко В. П. Семантична структура спеціального слова та її лексикографічний опис: навчальний посібник. Д.: Східний видавничий дім, 1991. 155-167 с.
42. Деркач-Степанова Т. В. Питання метафори у сучасній українській літературній критиці: навчальний посібник. П.: Ранок, 2002. 215-217 с.
43. Дуденко О., Жирохова Ю. Вербалізація концепту 'жінка' в повісті «дівчатка» О. Забужко. – У.: 2018. 1-5 с.
44. Дороніна Т. Гендерний напрямок літературознавстві. Гендерний розвиток у суспільстві (Конспекти лекцій): посібник. Відповід. ред. К. М. Лемківський. К.: ПЦ «Фоліант». 2005. 351 с.
45. Должикова Т. Світ жінки у її мові (про лінгвостилістику сучасної фемінної прози). Культура слова. К., 2011. № 75. С. 73—78.
46. Енциклопедія. К.: Укр. енцикл., 2000. С. 318.
47. Ємець О. Роль концептуальних метафор у створенні авторської картини світу. 2001. С. 45—49.
48. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями і методи дослідження. Мовознавство. 2005. 3-4. С.112—125.
49. Єщенко Т. А. Метафора в українській поезії 90-х років ХХ століття : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2001. 337 с.
50. Єщенко Т. Семантико-стилістичні типи метафор: теоретичний аспект. Дон. вісн. НТШ. 2010. с. 24 – 230.
51. Єщенко Т. А. Метафора: від структурного аналізу до функціонально-когнітивного. *Лінгвістичні студії: зб. наук.* Вип. 5. Донецьк: ДонДУ, 1999. С. 276 – 278.
52. Жовтянська В. Психологічний механізм функціонування метафори. Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/122407>.
53. Забужко О. Дівчатка : Повість. К.: Факт, 2.- 240с.
54. Завгородня Л.В. Природа стереотипу та стереотипні інновації у публіцистиці. Семантика мови і тексту. Зб. статей VI Міжнародної конференції. Івано-Франківськ, 2000. 197-201с.

55. Іванов В.Ф. Соціології масової комунікації : Навчальний посібник. Черкаси: -во ЧДУ, 2003. 312-313 с.
56. Ігнатович О.Г. (2016). Використання метафоричних моделей педагогічного дискурсу у процесі викладання педагогічних дисциплін в університеті. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, № 6. с. 31-39.
57. Ільченко О.А. Метафоричні словосполучення в мові української преси ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. Українська мова , 10.02.01. 20 с.
58. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.), Львів. 2012. 287 с.
59. Кіс Т.Є. Еволюція художньої метафори : лінгвокультурний аспект : Автореф. дис. ... канд. філол. наук: Київ, 2001. 19 с.
60. Кіс Т.Є. Формування метафоричної парадигми у процесі еволюції базової метафори. Мовознавство. 2000. – № 4–5. 52–60с.
61. Кобиленко Н. К. Метафора в міфологічному дискурсі. Лінгвістика, 2012. № 3(2), с. 18-24.
62. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник . К.: КНУ ім. Шевченка, 2001. 290 с.
63. Ковалик І.І., Мацько Л.І., Плющ М.Я. Методика лінгвістичного аналізу художнього тексту. К.: Вища школа, 1984. 120с.
64. Корнева Л. Гендерний аспект комунікації. 2013. №13. 106–113с.
65. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого. К.: А-БА-БАГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
66. Клещова О. Є. Мовлення чоловіків і жінок у соціолінгвістичному аспекті. Лінгвістика: зб. наук. Праць ЛНУ ім. Тараса Шевченка. № 3. Ч.2. Луганськ, 2011. 232с.
67. Книш І. Іван Франко та рівноправність жінки. Вінніпег : Новий шлях, 1956. – 154 с.
68. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. – Вінниця: Нова книга, 2008. 512с.

69. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу. (аспектний переклад). В.: Нова книга, 2017. 448 с.
70. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2000. 305 с.
71. Кочан М. І. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник. 2-е вид., перероб і доп. К.: Знання, 2008. 423 с.
72. Кравець Л. Ю. Метафора як лінгвоментальний феномен: навчальний посібник для студентів. К.: Мистецтво, 2014. 39–42 с.
73. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. : моногр. К. : Академія, 2012. 416 с.
74. Кравець Л. Семантико-граматична структура метафори (на матеріалі поетичної творчості М. Зерова: дис. ... канд. філол. наук, спец. 10.02.01 «Українська мова». К., 1997. – 186 с
75. Кульчицький С. В., Богачевська-Хом'як М.С. Білим по білому. УІЖ. 1997. № 2.-34-37с.
76. Крупа М. Критерії відбору художньої словесності для лінгвоаналізу. Теорія і практика лінгвістичного аналізу художнього тексту. Тернопіль: Лілея, 1997. С.6-24.
77. Левченко Е. Гендерний аспект компаративних фразеологічних одиниць. Мовна картина світу слов'ян і культура. Т. 1. Матеріали міжнародної наукової конференції. Люблін Рівне, 2010. С. 44–49..
78. Лисенко О. М. Метафора як об'єкт наукових студій. Лінгвістичні дослідження, 2017. с. 22 – 29.
Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2017/918-1498552615>.
79. Мазепова О.В. Метафора як засіб створення мовної картини світу. Мовні і концептуальні картини світу : Збірник наукових праць. Київ, 2004. Книга 2, № 12. 21–27с.
80. Маккалоу К. ті,що співають у терні: роман. Колін Маккалоу: пер. з англ. В. Горбаська.- Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля».2011. – 688с.

81. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. -К.: ВЦ "Академія", 2012. 289-290 с.
82. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі. Харків: Константа, 2004. 290- 292 с.7
83. Маслова Ю. В. Чоловічі та жіночі особливості мовленнєвої діяльності у сучасному дискурсі. Українське мовознавство: Міжвідомчий науковий збірник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. К., 2010. 176-179с.
84. Маслова Ю. П. Моделювання гендерних стереотипів сучасної жінки та сучасного чоловіка на сторінках друкованих ЗМІ. Наукові записки. Серія "Філологічна". Острог : Вид-во НаУ "Острозька академія", 2010. Вип. 17. С. 275–285.
85. Матіос М. Армагедон уже відбувся. Львів: ЛА "Піраміда", 2011. 262 с.
86. Матіос М. Майже ніколи не навпаки. Львів: ЛА "Піраміда", 2007. 250с.
87. Матіос М. Москалиця: Вид. 2-ге. Львів: ЛА "Піраміда", 2011. 243с.
88. Матіос М. Нація. Львів: ЛА "Піраміда", 2011. 356 с.
89. Матіос М. Солодка Даруся. Львів: ЛА "Піраміда", 2005. 276 с.
90. Мацько В. Механізм дешифрування м7етафори та її стилістичні функції (на прикладі української діаспорної прози), Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. 2011.С. 1-23.
91. Мельникова Н.В. Метафора в педагогічному дискурсі: автореф. дис. ступ. канд. філол. наук., 2007.19 с.
92. Мельник Ю.П. Об'єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 45. Філологічні науки. С. 110-114.
93. Метафора та її семіотичний контекст : матеріали науково-практичного семінару.: тези доповідей. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ,2017. с. 82.
94. Миронова Н. Гендер у лінгвістиці. Чоловіча і жіноча мова. Актуальні проблеми слов'янської філології. К.: Знання України, 2004. с. 50-56.

95. Мітчел М. Звіяні вітром: роман. Маргарет Мітчел: пер. з англ. Р.Доценка. – К.: Дніпро 1992. – 1013с.
96. Науменко А.М. Теорія лінгвопоетики. Наукові праці. Філологія. Літературознавство. Т. 70. Вип. 57. Миколаїв: ЧДУ ім. П.Могили, 2007.С. 5–13.
97. Німенко, О. А. Метафора у лінгвістичному аспекті. Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. К.: НТУУ „КПІ”, 2014. с. 55 – 57.
98. Овсієнко А. С. Класифікації метафори в сучасному мовознавстві . Соціум. Документ. Комунікація. Серія : Філологічні науки. 2018. Вип. 5. С. 70-84.
99. Овчаренко Н. І. Метафора як когнітивний механізм категоризації фахових знань. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. Київ, 2013. Вип. 10. 111–114 с.
100. Огуй О. Д. Лексикологія німецької мови : навч. пос. для студ. вищих навч. закл. Вінниця : Нова книга, 2003. – 416 с
101. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження: Автореф. канд. філол. наук. – Д., 2005. – 19 с.
102. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 536 с.
103. Островська О. М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки: дис. канд. філол. наук: спец.10.02.04 «Германські мови». Львів, 2001. 176 с.
104. Павличко С. Фемінізм. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 322 с.
105. Павлюк Л. Гендерні стереотипи і гендерна чутливість комунікації. Медіакритика. 2008. 2 с.
106. Пемпусь Т.С. Метафора : теоретико-літературний аспект. 2006. 57 с.

107. Пірог І.І. Метафора у складі аргументації німецького медіа дискурсу. Закарпатські філологічні студії. 2018. Вип. 8. Том 2. С. 31–35.
URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/8/part_1/8.pdf (дата звернення 14.06.2022).
108. Подвойська О. В. Гендерні особливості мови політиків на матеріалі німецькомовних текстів інтерв'ю. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. С. 180–186.
109. Плаксина Ю.І. Когнітивна теорія метафори. Гуманітарні науки, 2013. № 2-3. С. 56
110. Потебня О. А. Естетика і поетика : навчальний посібник . К.: Мистецтво, 1976. 614-620 с.
111. Проскуркіна С., Василькова 7Н. Репрезентация оцінки в мікро-тексті. Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. пр. – Вип.10. Херсон: Айлант, 2001. С. 55–58.
112. Пузиренко Я. До проблеми номінації осіб жіночої статі (гендерний аспект). Наукові записки НаКМА. Т.18. К., 2001. С. 36-42.
113. Пустовіт Л. О. Засоби вираження метафори. Культура слова. 1977. Вип. 11. С. 34-42.
114. Рожило Л. П. Загальні основи лінгвістичного аналізу художнього твору. Українська мова та література в школі, 1978. №2. С. 20-28.
115. Роздобудько І. Гудзик. – К.: Нора-Друк, – 296с.
116. Романюха М. Підходи до дослідження метафори у лінгвістиці. Дніпродзержинськ, 2015. С. 1-5.
117. Семашко Т. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2010. № 3. С. 166–169.
118. Селіванова О. О. Метафора в лінгвістичній термінології : когнітивний аспект. Українська термінологія і сучасність. Київ, 2013. Вип. IX. 58–65с.
119. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми. П. : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

120. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія
Полтава : Довкілля Київ, 2006. 716 с.
121. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля- К, 2011.
– 844 с.
122. Селіванова О. Концептуальний аналіз: проблеми та принципи. Науковий
вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб.
наук. праць. Вип. 4. – Херсон: Вид - во ХДУ, 2006. С. 194-197.
123. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія.
Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
124. Соколовська Ю. Функціонування метафоричних конструкцій у прозі.
Філологічні трактати. — 2017. Т. 6, № 3. С. 95—99.
125. Сосюр Фердинан де. Курс загальної лінгвістики: навчальний посібник.
К.: Основи, 1998. 10-34 с.
126. Скорик М. М. Основи теорії гендеру : навчальний посібник. К. : «К.І.С»,
2004. 536 с.
127. Ставицька Л.О. Мова і стать. Критика. 2003. № 6. С. 29–34.
128. Ставицька Л. О. слова в українській поезії 10-30 рр . ХХ ст. : К. : Правда
Ярославичів, 2000. – 156 с.
129. Ставицька, Л.О. Актуальні проблеми сучасної української гендерної
лінгвістики. Доповідь на Київському міському семінарі з гендерної
лінгвістики. С. 8.
Режим доступу: <http://linguistics.kava.kiev.ua/seminar>
130. Ставицька Л. О. Сучасний стан лінгвогендерологічних досліджень в
Україні. Мовознавство. 2008. № 2–3. С. 236–246
131. Ставицька Л.О. Гендерна лінгвістика: українська перспектива Українська
мова. 2004. № 3. С. 58–66.
132. Стретович. Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. Науковий
часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
Київ, 2017. 232 – 239с.

133. Строганова Г. Вживання прецедентних метафор в німецькому економічному дискурсі (на матеріалі німецьких економічних статей). Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. Київ, 2012. № 26. С. 149–157.
134. Сукаленко Т. М. "Гендер" як соціолінгвістичне поняття. Лінгвістичні дослідження. - 2013. - Вип. 36. - С. 248-254.
135. Сукаленко Т. М. Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові. - Київ : Дмитро Бураго, 2010. 240 с.
136. Таран Л. Гендерні проблеми і засоби масової інформації. Гендер і культура : зб. ст. упоряд. 7В. Агеєва, С. Оксамитна. К. : Факт, 2001. С. 151–160.
137. Тараненко О. О. Місце метафори в словотворчих процесах. Мовознавство. – 1986. № 3. С.11 – 16.
138. Тараненко О. О. Метафора. Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2004. – С. 307–309.
139. Тимошенко Ю. Феномен метафори: проблема давня і сьогочасна. Слово і час, 2001. №5. с. 29-35.
140. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1976–1986.-89с.
141. Чуєшкова О. В. Термінологія гендерної лінгвістики як система. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології. 2018. №890. 81-84с.
142. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності). Львів : Місіонер, 2000. 300 с. 53.
143. Федоренко С.В. Метафора в Науково – технічній літературі. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Філологічна . 2012. – Вип.29. 376-377 с.
144. Шапран Д. П. Функціонально-когнітивні аспекти метафори. Інтелект, особистість, цивілізація. Кривий Ріг, 2016. Вип. 12. 65–73с.
145. Шиманович Г. М. Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу. 2007. № 107. С. 35–38.

146. Шишкова А.Д. Метафізичні універсалії як об'єкт літературознавчих досліджень. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2008. Вип. 25. 189-193с.
147. Шурма С. Г. Адекватний переклад метафор українською мовою. Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. «Філологічні науки». 2011. № 9, ч. II. 185-192 с.
148. Ясинецька О. А. Переклад метафори як мовна репрезентація концептуальних картин світу . Філологічні трактати. 2010. № 1. 96-100 с.
149. Agricola E. Einführung in die Probleme der Redewendungen. Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1992. 818 s.
150. Büchmann G. Geflügelte Worte. Der Citatenschatz des deutschen Volkes. Haude und Spener. Berlin, 1864. – 220 S.
151. Burger H. Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin, 1998. – 224 s
152. Burger H. Phraseologie, Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. überarb. Aufl. – Berlin, 2001. – 120 S.
153. Burger H. Phraseologie – Berlin : Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., 1998. – 224 S.
154. Burger, Harald. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co; Auflage: überarbeitete Auflage. 2003 – 224 S.
155. Cameron D. Performing Gender Identity: Young Men's Talk and the Construction of Heterosexual Masculinity. Language and Masculinity. Edited by Johnson S. and Meinhof U.H. - Blackwell Publishers. 1997. P. 45- 63.
156. Cameron L. Identifying and describing metaphor in spoken discourse data. Researching and Applying Metaphor. - Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 105-132 p.
157. Cameron, L. J. & Low, G. (Eds.). Researching and Applying Metaphor. Cambridge: Cambridge University Press. 1999. 122-130 pp.

158. Cameron, L. J., Maslen, R., Todd, Z., Maule, J., Stratton, P. & Stanley, N. The discourse dynamics approach to metaphor and metaphor-led discourse analysis. *Metaphor and Symbol*. 2009. 24 (2), 63–89 pp.
159. Coates J. *Women, Men and Language*. 3rd ed. Harlow: Longman. 2004. 245 p. 79.
160. Cienki, A. (2008). Why Study Metaphor and Gesture. In A. Cienki & C. Müller (Eds.), *Metaphor and Gesture*. 2008. 5–25 pp.
161. Cienki, A. & Müller, C. (Eds.). *Metaphor and Gesture*. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins. 2008a. 4–27 pp.
162. Cienki, A. & Müller, C. (2008b). Metaphor, gesture and thought. In R. W. Gibbs, Jr. (Ed.), *The Cambridge handbook of metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 484–501 pp.
163. Clark, H. H. *Using language*. Cambridge: Cambridge University Press. 1996. 11–15 pp.
164. Dettmer H. *Fachbegriffe der Küche*. Stuttgart : Josenhans Verlag, 2002. – 127 S.
165. Dobrovol'skij D. *Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie Leipzig, 1988. – 264 S.
166. Donalies E. Das Kakaopulver im Moralkorsett des Ministerfreundes. Gibt es Substantivkomposita mit umgekehrtem Determinationsverhältnis? *Zeitschrift für germanistische Linguistik : deutsche Sprache in Gegenwart und Geschichte*. 1999, №27. – S. 322–343
167. D. Dobrovol'skij, P. Kuhn, N. R. Norrick. Berlin : Walter de Gruyter, 2007. – 2. Halbband. – 1183 S.
168. Drewer, Petra: *Die kognitive Metapher als Werkzeug des Denkens. Zur Rolle der Analogie bei der Gewinnung und Vermittlung wissenschaftlicher Erkenntnisse*. Tübingen: Narr, 2003. 422 S.
169. Eckert R. *Satzwertige Phraseologismen im Russischen und Deutschen*. *Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte* 145. – Güstrow, 1986. S. 35–42.

170. Eismann W. Phraseologie. Handbuch der sprachwissenschaftlichen Russistik und ihrer Grenzdisziplinen. Wiesbaden, 1999. – S. 321–366.
171. Fleischer W. Das Zusammenwirken von Wortbildung und Phraseologisierung in der Entwicklung des Wortschatzes. Tübingen, 1997. S. 9–24.
172. Fleischer W., Helbig G., Lerchner G., Kleine Enzyklopädie – Deutsche Sprache. Frankfurt am Main Europäischer Verlag für Wissenschaften, 2001. 845 S.
173. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. – 2. Aufl – Tübingen : Max Niemeyer, 1997. 299 s.
174. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982. – 250 S.
175. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache: 2 durchgelesene und ergänzte Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1997. 299 S.
176. Földes Cs. 7Anthroponyme als Strukturkomponenten deutscher Phraseologismen. Zeitschrift für germanistische Linguistik. Hrsg. Von H. Henne. Berlin, New-York: Walter de Gruyter, 1987. – S. 1-19.
177. Földes Cs. Eigennahmen in deutschen phraseologischen Redewendungen. Eine etymologische und semantisch-stilistische Analyse. Muttersprache 95. – Heidelberg, 1985. – S. 3-4.
178. Frank N. Wörter des Jahres 2013. Der Sprachdienst. 2014. Heft 1. Jahrgang 58. S. 1–16.
179. Frank N. Lichtgrenze einen Kick vor dem WM-Titel. Wörter des Jahres 2014. Der Sprachdienst. 2015. Heft 1. Jahrgang 59. S. 1–12.
180. Hauzel A., Lutz Kuntzsch L. Heißzeit, Funklochrepublik, Ankerzentren. Die Wörter des Jahres 2018. Der Sprachdienst. 2019. Heft 1. Jahrgang 63. S. 1–19.
181. Kuntzsch L. Flüchtlinge, Je suis Charlie, Grexit. Wörter des Jahres 2015. Der Sprachdienst. 2016. Heft 1. Jahrgang 60. S. 1–15.
182. Kurz G. Metapher, Allegorie, Symbol. 5. durchgesehene Aufl. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2004. 112 S.

183. Geflügelte Worte: Zitate, Sentenzen und Begriffe in ihrem geschichtlichen Zusammenhang/ zusammengestellt und kommentiert von K. Böttcher, K.H. Berger, K. Krol7op, Ch. Zimmermann. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1984. 780 S.
184. Gibbs, R. W., Jr. & Cameron, L. J. The social cognitive dynamics of metaphor performance. *Cognitive Systems Research*, 2008. 64-75. S.
185. Gibbs, R. W., Jr. (1999). Taking metaphor out of our heads and putting it into the cultural world. In Gibbs, R. & Steen, G. J. (Eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics* . Amsterdam: John Benjamins. pp. 145–166.
186. Goschler, J. Metaphern für das Gehirn. Eine kognitiv-linguistische Untersuchung. Berlin: Frank und Timme. 2008.150 S
187. Goodwin, C. *Conversational Organization: Interaction Between Speakers and Hearers*. New York: Academic Press. 1981. 100 S
188. Gruber W. Unglaublich einfach. Einfach unglaublich. Salzburg : Ecwin Verlag, 2006. 7– 280 S.
189. Grady J. Conceptual Blending and Metaphor. *Metaphor in Cognitive Linguistics*. ed. R. Gibbs, G. Steen. - Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 1999. P. 101–124.
190. Günthner S. Von fremden Stimmen. Weibliches und männliches Sprechen im Kulturvergleich. Ein Überblick. Von fremden Stimmen. Weibliches und männliches Sprechen im Kulturvergleich. – Frankfurt a. Main: Surkampff, 1991. – S. 1-55.
191. Hagen R. Linguistische Pragmatik : Eine Übersicht [Electronic resource]. Freie Universität Berlin. Electronic data. Berlin, 2005. – Mode of access : <http://userpage.fu-berlin.de/~hagen66/01/ling-pragma.htm> (viewed on November 21, 2015. – Title from the screen.
192. Kappelhoff, H. & Müller, C. (in prep.). Multimodal metaphor and expressional movement. A model of dynamic orientation of affect in spoken discourse, TV-coverage, TV series and fictional films. *Metaphor in the Social World*.

193. Kövečses Z. Metaphor and emotion. Language, culture, and body in humanfeeling. Cambridge, 2000. 223 p.
194. Klappenbach R. Probleme der Phraseologie. Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx Universität Leipzig. Gesellschafts-und Sprachw. Leipzig, 1968. – №6. – 316 s.7
195. Kraas F. Idiome und Schriftsprache im Widerstreit. Sprache als Symbol überkommener Enge und Ausdruck ethnolinguistischen Selbstbewusstseins bei den Rätoromanen Graubündens. Sprache, Symbole und Symbolverwendungen in Ethnologie, Kulturanthropologie, Religion und Recht. Berlin, 1993. S. 479.
196. Kudina E. Untersuchungen zu Fraseologismen mit Eigennamen im Deutschen im Vergleich mit dem Ukrainischen . Wissenschaftliche Zeitschrift der Pädagogischen Karl Libknecht – Hochschule. Postdam, 1978. – S. 187- 192.
197. Kühn P. Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF. Fremdsprachen Lehren und Lernen : Zur Theorie und Praxis des Sprachunterrichts an Hochschulen 21. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1992. S. 169–189.
198. Kuhn T.S. Metaphor in science. Ortony A. Metaphor and thought. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 409–419 p.
199. Lakoff, G. The Contemporary Theory of Metaphor. In: A. Ortony (Ed.). Metaphor and Thought. Cambridge: CUP, 1993.pp. 202–251.
200. Lakoff G. Metaphors we live by. Chicago: The University of Chicago press, 1988.
201. Lapinskas S. Zu ausgewählten theoretischen Problemen der deutschen Phraseologie. Ein Lehrbuch für Studierende der Germanistik. Universität Vilnius, 2013. 277 s.
202. Langacker, R. W. (2008). Metaphoric Gesture and Cognitive Linguistics. In A. Cienki & C. Müller (Eds.), Metaphor and Gesture (pp. 249–251). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
203. Lenz S. Das Vorbild . Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1968.- S. 536

204. Lenz S. Der Mann im Strom. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1968.- S. 232
205. Lenz S. Deutschstunde. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1968.-S. 398.
206. Lenz S. Einstein überquert die Elbe bei Hamburg. Erzählungen (Das Examen, Wie bei der Gogol, Die Glücksfamilie des Monats, Die Bewerbung, Ihre Schwester, Liebesgeschichte, Der Denkwort, Die älteste Einwohnerin im Orte) 1987 / S. Lenz. München: dtv, 1989. -S.200-400.
207. Lenz S. Ludmilla. Erzählungen (Ludmilla, der Redenschreiber). München: dtv, 1998. - S.167-196.
208. Lippmann W. Public Opinion. - NY : Harcourt, 1992. - 237 .
209. Mittelberg, I. (2008). Peircean Semiotics Meets Conceptual Metaphor: Analyses of Gestural Representations of Grammar. In A. Cienki & C. Müller (Eds.), Metaphor and Gesture . Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. pp. 145–184.
210. Mittelberg, I. & Waugh, L. R. (2009). Metonymy first, metaphor second: A cognitive-semiotic approach to multimodal figures of speech in co-speech gesture. In C. Forceville & E. UriosAparisi (Eds.), Multimodal Metaphor (pp. 322–356). Berlin/New York: Mouton de Gruyter. Müller, C. (1998a). Redebegleitende Gesten. Kulturgeschichte – Theorie – Sprachvergleich. Berlin: Berlin-Verlag.
211. Müller, C. Redebegleitende Gesten. Kulturgeschichte. Theorie Sprachvergleich. Berlin: Berlin-Verlag. 1998.
212. Müller, C. (2008b). What gestures reveal about the nature of metaphor. In A. Cienki & C. Müller (Eds.), Metaphor and Gesture pp. 219–245. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins.
213. Müller, C. Wie Gesten bedeuten. In I. Mittelberg (Ed.), Sprache und Geste. Sprache und Literatur 2010 .105 (1), 37-68.
214. Müller, C. Mimesis und Gestik. In G. Koch, C. Voss & M. Vöhler (Eds.), Die Mimesis und ihre Künste. München: Fink, 2010 149–187.
215. Musolff A. Metaphor and Political Discourse. Analogical Reasoning in Debates about Europe. Basingstoke, 2004. 224 p.

216. Özyurek, A. Do speakers design their co-speech gestures for their addressees? The effects of addressee location on representational gestures. *Journal of Memory and Language*, 20002. 46 (4), 688–704 p.
217. Pragglejaz Group MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 2007. 22, 1–39.
218. Ritchie D. Common Ground in Metaphor Theory: Continuing the Conversation. *Metaphor and Symbol* . 2004. Vol. 19. № 3. 233–244 p.
219. Rolf E. Metaphertheorien. Typologie. Darstellung . Bibliographie. de Gruyter, Berlin. New York, 2005. 313 S.
220. Semino E. Metaphor in discourse. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 5 p.
221. Schmidt W. Deutsche Sprachkunde. Berlin: Volk und Wissen VEB, 1968. 365 S.
222. Schuttleworth M. Studying Scientific Mataphor in Translation. An inquiry into cross-lingual translation practices. - Abingdon: Routledge. 2017. 6 S
223. Stibbe, A. Metaphor and alternative conceptions of illness. Unpublished Ph.D. thesis. Lancaster University. 1996. 11S.
224. Steen, G. J. The Paradox of Metaphor: Why We Need a Three-Dimensional Model of Metaphor. *Metaphor and Symbol*, 2008. 23 (4), 213–241. S.
225. Steen, G. J. Deliberate Metaphor Theory: Basic assumptions, main tenets, urgent issues 2008. 21 S.
226. Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, J. B., Kaal, A. A., Krennmayr, T. & Pasma, T. A method for linguistic metaphor identification: From MIP to MIPVU. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins. 2010. S. 5
227. Sacks, H., Schegloff, E. & Jefferson, G. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 1974. 50, 696–735.
228. Searle, J. Metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought* . Cambridge: Cambridge University Press 1993. pp. 83–111.
229. Stibbe, A. Metaphor and alternative conceptions of illness. Unpublished Ph.D. thesis. Lancaster University. 1996. S. 71.

230. Sternkopf J. Bedeutungsschichten in phraseologischen Einheiten . Deutsch als Fremdsprache. – 1992. H. 2. S. 95–99.
231. Tannen D. You just don't understand. Women and men in conversation . N.-Y., 1990. S. 95
232. Talbot M. Language and Gender: An Introduction. Cambridge: Polity. 1998. 257 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

233. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел; (уклад. і голов. ред.). — К.: Перун, 2005. — 1728 с.
234. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів (2001). К.: Либідь.
235. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
236. Скопненко О. І. Класифікація метафори: сучасний словник іншомовних слів / О. І. Скопненко. — К.: Вища школа, 2006. 355 – 449 с.
237. Юрченко О.С. Словник стійких народних порівнянь / Юрченко О.С., Івченко А.О. — Харків, 1993. — 172 с.
238. Шевченко З. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016.
239. Deutsch. Großes Wörterbuch. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten./ Redaktion: C. Marsen, Dr. Ehmann. Köln: Buch und Zeit Verlagsgesellschaft mbH, 1995 – 446 S.
240. Dornseiff F. Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen / F. Dornseiff. – Berlin, 1970. – 922 S.
241. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. in 6 Bd. / hrsg. u. bearb. vom Wissenschaftl. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1977.
242. Duden K. Das Große Wörterbuch der deutschen Sprache. In 6 Bänden. 2-te, völlig Neubearb. und stark erweiterte Auflage. Hrsg. und bearbeitet vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern unter der Leitung von G.

- Drosdowski. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2011. – B. I. – 464 S.
243. Duden – Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten / Wörterbuch der deutschen Idiomatik / Hrsg. und bearb. von G. Drosdowski und W. Scholze-Stubenrecht. – Bd. 11. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1992. – 864 S.
244. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – London: Oxford University Press, 1989. – 1492 p.
245. Köpper H. PONS Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart: Ernst Klett, 1987. – 959 S.
246. Küpper H. Pons-Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. 1.Aufl., 4. Nachdr. Stuttgart: Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung GmbH, 1990. – 960 S.
247. Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. [1. Auflage, 4. Nachdr.]. – Stuttgart: Klett, 1990. – 960 s.
248. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik 3., überarbeitete und aktualisierte Auflage / [Hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion : M. Wermke, K. Kunkel-Razum, W. Scholze-Stubenrecht]. Band 11. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2008. – 959 S.
249. Stanislaw Walewski, Prof. Dr. Erwin Wedel «Langenscheidts Taschenwörterbuch», Russisch-Deutsch, Deutsch- Russisch, Berlin, 1998, 1200
250. Szczek J. Einblicke in die deutsche Kultur durch die Sprache – Zur Motiviertheit in der Phraseologie. Zeitschrift des Verbandes Polnischer Germanisten. 2013. №2. S. 81–92.
251. WBDUS – Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart, 1990.
252. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. Herausgegeben von R. Klappenbach, W. Steinitz. – Berlin: Akademie Verlag. – Bd. 1. – 1980. – 800 S.; Bd. 2. – 1981. – 1600 S.; Bd. 3. – 1984. – 2412 S.; Bd. 4. – 1981. – 3212 S.; Bd. 5. – 1980. – 4012 S.; Bd. 6. – 1976 – 1977. – 4551 S.

253. Wörterbuch der Redensarten [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.redensarten-index.de/suche.php> Ковбасюк Л.А., Касаткин.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Функціональні характеристики

метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Тематична група позначення характеру

1. *бо дуже вже спритна була. Як ласиця* ‘хитра, спритна жінка’
2. *була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку»*
‘темпераментна, нетерпляча жінка’
3. *Варвара вночі вимикала, не мені вам, Марійо, казати, що то за відьма*
/ Малокрівниця вона якась, а не відьма / стояла з розплетеною косою,
як відьма ‘зла, агресивна жінка, капосна від якої не жди добра’
4. *Варвара — злодійка* ‘пліткарка’
5. *вила, як ранена вовчиця* ‘сильна, вольова жінка, яка зломлена бідною’
6. *вилася перед його очима ота тоненька червона гадючка* ‘молода,
хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
7. *вона бідна карається, як та великомучениця Катерина* ‘жінка, що
продовжує жити незважаючи на тяжкі муки’
8. *вона, малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’
9. *вона — равлик у своїй хатці* ‘потайна жінка, що ховається від чужих
очей’
10. *вона здорова — як цвях* ‘здорова, міцна, сильна жінка
11. *вона скидалася на перелякану пташку* ‘перелякана жінка, що
тремтить від страху’
12. *дівчинка — як шило вертілася на подвір'ї* ‘вертка, швидка’
13. *його жінка — його гризота* ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для
чоловіка’
14. *Даруся навіть малою була степенна, розважлива, неначе стара*
жінка ‘поважна, розважлива’
15. *зустрілася Маринька-богодуха* ‘набожна жінка’

16. *любко—душко / кумко—душко* ‘прекрасна, мила’
17. *невинне таке гадючення* ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
18. *несміле, як пес у чужих сливах* ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’
19. *піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові, як виноградна лозина* ‘гнучка, піддатлива жінка’
20. *приписала бути сестрою-жальбницею* ‘любляча, співчутлива жінка’
21. *розірвати самицю на шмаття* ‘хтива, сластолюбна’
22. *мицька* ‘любляча, ніжна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
23. *може, як павук лізти догори* ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’
24. *«москалиця»*, *нікому не відповіла й разу* ‘неординарна жінка, що сповідує свої принципи’
25. *порожня, як діряве відро* ‘бездітна жінка’
26. *Северинка* ‘строга, сувора, міцна жінка’
27. *сидить перед порогом його рятівниця* ‘сильна, жінка, що здатна на подвиг’
28. *сміхованка на всю Панську Долину* ‘смішна дівчина’
29. *стелеться перед ним, як кошена трава під косою?!* ‘послужлива жінка, жінка, що догоджає’
30. *стодоли стоїть його котятко* ‘любляча, ніжна дівчина’
31. *Та хотіли, любко-кумко* ‘люба жінка (пестливе звертання до жінки)’
32. *ти мудра як Соломон* ‘мудра, розсудлива жінка’
33. *Чортиця* ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’
34. *якась двонога чортиця колись позаздрила їхнім синам* ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’

Тематична група позначення зовнішності

35. *бабинка легонька, як тріска* ‘худя жінка’

- 36.біла, як **збиране звечора молоко Естер** ‘жінка зі світлим кольором обличчя’
- 37.білу — як **ранній туман** ‘молода, білолиця жінка’
- 38.вигулькнула Естер. Як **тоненька свічечка** ‘струнка, худа жінка’
- 39.вона здорова — як **цвях** ‘здорова, міцна, сильна жінка’
- 40.вона трісне навпіл, ніби **кавун** ‘товста, повна’
- 41.біла, як **збиране звечора молоко Естер** ‘жінка зі світлим кольором обличчя’
- 42.була красива, як **олениця** ‘вродлива, струнка, видна дівчина’
- 43.бути **живою мумією** ‘хвороблива, квола жінка, яка ледве ходить’
- 44.Даруся розслабається, як **розсохла груша на її городі** ‘слабка, безсила жінка’
- 45.Доцька — та, мов **крілиця** ‘плодовита жінка’
- 46.дрижала в Тимофієвих руках, як **біла трепета** ‘тендітна, тремтлива жінка’
47. дуже молода жінка з свіжим, рум'яним обличчям’
48. здоров'я і **файну любку** ‘молода, гарна, кохана дівчина (пестливе звертання)’
49. зів'яла, як **опалий лист** ‘слабка, квола жінка’
50. крутилася між піччю й столом квола, як **отруєна миша в коморі** ‘слабка, квола’
51. **Малокрівниця** вона якась, а не відьма ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’
52. **моя цісарівна** ‘вродлива, поважна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
53. ніби вся вона була з **осикового листу** ‘тендітна, струнка, тремтлива’
54. ніби ставала **свічкою** ‘струнка дівчина’
55. **оте дівчинице худеньке, як дерево без кори** ‘молода дівчина’
56. пливла поруч з Іваном, як **княжна** ‘поважна, граційна жінка’
57. порожня, як **діряве відро** ‘бездітна жінка’

58. *призвішувалися Кривою Качкою* ‘кривонога жінка, саме та, що шкатульгає’
59. *радіє своїй запашній квітці* ‘дуже вродлива жінка’
60. *свіжу — як молода гусянка* ‘свіжа, юна’
61. *справжня тичка: висока, худа, в грудях плеската й мізерна* ‘висока, худа’
62. *так несподівано побачити тут панночку* ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’
63. *така якась чудна та дивна, і така похожа на оту мару* ‘примара, страшна жінка’
64. *та, що за неї казали циганка* ‘чорноброва, чорноволоса’
65. *тоненьке, як цівочка* ‘тоненька, струнка жінка’
66. *Хана... вона — як вилушок із лісового горішка* ‘молода, ще зовсім юна дівчина’
67. *як її мама, — кров із молоком дівка* ‘дуже молода жінка з свіжим, рум'яним обличчям’

Тематична група позначення соціального статусу

68. *але по неї прийде не Жінка — Панна* ‘цнотлива жінка -смерть’
69. *а усміхнена й посмутніла водночас Біла Панна* ‘цнотлива жінка -смерть’
70. *байстриця* ‘позашлюбна’
71. *бо до шлюбу вона — княжна* ‘незаміжня дівчина’
72. *вдовиця* ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’
73. — *відповів тато, Анниця — біданка / біданка Анниця* ‘бідна дівчина з важкою долею’
74. *відумре бабинка* ‘баба (звертання)’
75. *жалісливим очам доньки-відданиці* ‘дівчина шлюбного віку’
76. *зведениця* ‘дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину’

77. *Маринька, Зозулько* моя, не бійся ‘кохана дівчина (зменшено-пестливе звертання)’

78. *Матронко срібна* ‘люба жінка (зменшено-пестливе звертання)’

79. своєї *одиначки* ‘єдина у родині’

80. *твоя мама-небіжка* дуже мене жалувала ‘покійниця’

81. *то ви так довго збираєтеся тут бути, що ще й любку* ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’

82. *фібрами душі чинить опір Жінці в Білому* ‘привид смерті’

83. хочете собі знайти, чому *ця богодуха стара діва* ‘набожна стара незаміжня жінка’

Тематична група позначення соціальної поведінки

84. *а та головиха* земля їй пухом ‘головна, поважна’

85. *бідашко—солодашко* / *слабонька бідашка* ‘бідолашна жінка, що зазнала біди’

86. вона Діва ‘непорочна’

87. *дивиться на неї, як на якусь фойду* ‘жінка легкої поведінки, повія’

88. *Маринька-черниця* ‘жінка, що веде аскетичне життя’

89. *Мольфарка* ‘жінка, що наділена надприродними магічними здібностями’

90. *неторкану* — як *опівнічна вода* ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’

91. *Онде кум Полотнюк — і той їй каже "моска-лиця"* ‘схожа на москаля’

92. *позаочі русачкою* ‘росіянка’

93. *Се-веринина пишна Панна* ‘цнотлива, непорочна’

94. *стала ще й гадючою мамою* ‘жінка, що пов'язана з дияволом’

95. *чорним негром* є вона сама у своїй білій країні ‘відчужена, сама по собі’

96. *якась лярва* вчепилася ‘повія’

ДОДАТОК Б

Оцінні характеристики метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Характер оцінювання

Негативне значення

1. *Аниця* — **біданка** / **біданка** *Аниця* ‘бідна дівчина з важкою долею’
2. *бабинка легонька, як тріска* ‘худа жінка’
3. *байстриця* ‘позашлюбна’
4. **бідашко**—**солодашко** / *слабонька бідашка* ‘бідолашна жінка, що зазнала біди’
5. *бо дуже вже спритна була. Як ласиця* ‘хитра, спритна жінка’,
6. *була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку»* ‘темпераментна, нетерпляча жінка’
7. *бути живою мумією* ‘хвороблива, квола жінка, яка ледве ходить’
8. *Варвара вночі вимикала, не мені вам, Марійо, казати, що то за відьма* / *Малокрівниця вона якась, а не відьма* / *стояла з розплетеною косою, як відьма* ‘зла, агресивна жінка, капосна від якої не жди добра’
9. *Варвара* — **злодійка** ‘пліткарка’
10. **вдовиця** ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’
11. *вигулькнула Естер. Як тоненька свічечка* ‘струнка, худа жінка’
12. *вила, як ранена вовчиця* ‘сильна, вольова жінка, яка зломлена бідною’
13. *вилася перед його очима ота тоненька червона гадючка* ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
14. *відумре бабинка* ‘баба (звертання)’
15. *вона, малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’
16. *вона* — **равлик у своїй хатці** ‘потайна жінка, що ховається від чужих очей’
17. *вона скидалася на перелякану пташку* ‘перелякана жінка, що тремтить від страху’
18. *вона трісне навпіл, ніби кавун* ‘товста, повна’

19. *Даруся розслабається, як **розсохла груша** на її городі* ‘слабка, безсила жінка’
20. *дивиться на неї, як на якусь **фойду*** ‘жінка легкої поведінки, повія’
21. ***зведениця*** ‘дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину’
22. *зів’яла, як **опалий лист*** ‘слабка, квола жінка’
23. *його жінка — його **гризота*** ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’
24. *крутилася між піччю й столом квола, як **отруєна миша** в коморі* ‘слабка, квола’
25. ***Малокрівниця** вона якась, а не відьма* ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’
26. ***Маринька-черниця*** ‘жінка, що веде аскетичне життя’
27. ***Мольфарка*** ‘жінка, що наділена надприродними магічними здібностями’
28. *невинне таке **гадючення*** ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
29. *несміле, як **пес у чужих сливах*** ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’
30. *Онде кум Полотнюк — і той їй каже **"моска-лиця"*** ‘схожа на москаля’
31. *оте дівчинище худеньке, як **дерево без кори*** ‘молода дівчина’
32. *піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові, як **виноградна лозина*** ‘гнучка, піддатлива жінка’
33. *позаочі **русачкою*** ‘росіянка’
34. *порожня, як **діряве відро*** ‘бездітна жінка’
35. *призвішувалися **Кривою Качкою*** ‘кивоного жінка, саме та, що шкатульгає’
36. *розірвати **самицю** на шмаття* ‘хтива, сластолюбна’
37. *свої **одиначки*** ‘єдина у родині’

- 38.*Северинка* ‘строга, сувора, міцна жінка’
- 39.*сміхованка* на всю Панську Долину ‘смішна дівчина’
- 40.*сплескувала в долоні дівчинка*, як *стара баба* ‘емоційна жінка’
- 41.*справжня тичка*: висока, худа, в грудях плеската й мізерна ‘висока, худа’
- 42.*стала ще й гадючою мамою* ‘жінка, що пов'язана з дияволом’
- 43.*стелеться перед ним*, як *кошена трава* під косою?! ‘послужлива жінка, жінка, що догоджає’
- 44.*така якась чудна та дивна, і така похожа на оту мару* ‘примара, страшна жінка’
- 45.*твоя мама-небіжка* дуже мене жалувала ‘покійниця’
- 46.*фібрами душі чинить опір Жінці в Білому* ‘привид смерті’,
- 47.*чорним негром* є вона сама у своїй білій країні ‘відчужена, сама по собі’
- 48.*Чортиця* ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’
- 49.*якась двонога чортиця* колись позаздрила їхнім синам ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’
- 50.*якась лярва* вчепилася ‘повія’

Характер оцінювання

Позитивне значення

51. *але по неї прийде не Жінка — Панна* ‘цнотлива жінка -смерть’
52. *а та головиха* земля їй пухом ‘головна, поважна’
53. *а усміхнена й посмутніла водночас Біла Панна* ‘цнотлива жінка - смерть’
54. *біла, як збиране звечора молоко Естер* ‘жінка зі світлим кольором обличчя’
55. *білу — як ранній туман* ‘молода, білолиця жінка’
56. *бо до шлюбу вона — княжна*», — *відповів тато* ‘незаміжня дівчина’

57. *була красива, як олениця* ‘вродлива, струнка, видна дівчина’
58. *вона бідна карається, як та великомучениця Катерина* ‘жінка, що продовжує жити незважаючи на тяжкі муки’
59. *вона Діва* ‘непорочна’, *вона здорова* — як *цвях* ‘здорова, міцна, сильна жінка’
60. *Даруся навіть малою була степенна, розважлива, неначе стара жінка* ‘поважна, розважлива’
61. *дівчинка* — як *шило* *вертілася на подвір’ї* ‘вертка, швидка’
62. *Доцька* — *та, мов крілиця* ‘плодовита жінка’
63. *дрижала в Тимофієвих руках, як біла трепета* ‘тендітна, тремтлива жінка’
64. *здоров’я і файну любку* ‘молода, гарна, кохана дівчина (пестливе звертання)’
65. *зустрілася Маринька-богодуха* ‘набожна жінка’
66. *жалісливим очам доньки-відданиці* ‘дівчина шлюбного віку’
67. *жінка щезла, як річкова нявка* ‘загадкова, казкова жінка’
68. *кров із молоком дівка* ‘дуже молода жінка з свіжим, рум’яним обличчям’
69. *любко—душко / кумко—душко* ‘прекрасна, мила’
70. *Матронко срібна* ‘люба жінка (зменшено-пестливе звертання)’
71. *Маринька, Зозулько моя, не бійся* ‘кохана дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
72. *мицька* ‘любляча, ніжна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
73. *може, як павук лізти догори* ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’
74. *«москалиця», нікому не відповіла й разу* ‘неординарна жінка, що сповідує свої принципи’
75. *моя цісарівна* ‘вродлива, поважна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’

76. невинна, як **цвіт яблуневий у травні** ‘ніжна, ще зовсім юна дівчина’
77. ніби ставала **свічкою** ‘струнка дівчина’
78. ніби вся вона була з **осикового листу** ‘тендітна, струнка, тремтлива’
79. неторкану — як **опівнічна вода** ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’
80. *оте дівчинище*, — худеньке, як дерево без кори ‘молода дівчина
81. *пливла поруч з Іваном*, як **княжна** ‘поважна, граційна жінка’
82. *приписала бути сестрою-жалібницею* ‘любляча, співчутлива жінка’
83. *радіє своїй запашній квітці* ‘дуже вродлива жінка’
84. *жінка щезла*, як **річкова нявка** ‘загадкова, казкова жінка’
85. *свіжу* — як **молода гусянка** ‘свіжа, юна’
86. *Се-веринина пишна Панна* ‘цнотлива, непорочна’
87. *сидить перед порогом його* **рятівниця** ‘сильна, жінка, що здатна на подвиг’
88. *стодоли стоїть його* **котятко** ‘любляча, ніжна дівчина’
89. *так несподівано побачити тут* **панночку** ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’
90. *на хотіли*, **любко-кумко** ‘люба жінка (пестливе звертання до жінки)’
91. *та, що за неї казали* **циганка** ‘чорноброва, чорноволоса’
92. *ти мудра як Соломон* ‘мудра, розсудлива жінка’
93. *то ви так довго збираєтеся тут бути*, що ще й **любку** ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’
94. *тоненьке*, як **цівочка** ‘тоненька, струнка жінка’
95. *Хана... вона* — як **вилушок із лісового горішка** ‘молода, ще зовсім юна дівчина’

96. *хочете собі знайти, чому ця **богодуха стара діва** ‘набожна стара незаміжня жінка’*

ДОДАТОК В

Лексико-семантична класифікація позначень жінки в німецькій та українській мовах

Лексично-семантичний компонент

Предмет

1. *була нетерплячою й подеколи гострою, як мелодія рідного «жоку»*
‘темпераментна, нетерпляча жінка’
2. *вигулькнула Естер. Як тоненька свічечка* ‘струнка, худа жінка’
3. *вона здорова — як цвях* ‘здорова, міцна, сильна жінка’
4. *дівчинка — як шило вертілася на подвір'ї* ‘вертка, швидка’
5. *ніби ставала свічкою* ‘струнка дівчина’
6. *Матронко срібна* ‘люба жінка (зменшено-пестливе звертання)’
7. *порожня, як діряве відро* ‘бездітна жінка’
8. *справжня тичка: висока, худа, в грудях плеската й мізерна* ‘висока, худа’
9. *тоненьке, як цівочка* ‘тоненька, струнка жінка’
10. *Хана... вона — як вилушок із лісового горішка* ‘молода, ще зовсім юна дівчина’

Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини

11. *вона, малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’
12. *бути живою мумією* ‘хвороблива, квола жінка, яка ледве ходить’
13. *кров із молоком дівка* ‘дуже молода жінка з свіжим, рум'яним обличчям’
14. *Малокрівниця* *вона якась, а не відьма* ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’
15. *оте дівчинище, — худеньке, як дерево без кори* ‘молода дівчина’
16. *сплескувала в долоні дівчинка, як стара баба* ‘емоційна жінка’

Їжа

17. *біла, як збиране звечора молоко Естер* ‘жінка зі світлим кольором обличчя’

18. *свіжу — як молода гусянка* ‘свіжа, юна’

Абстрактні поняття

19. *Анниця — біданка / біданка Анниця* ‘бідна дівчина з важкою долею’

20. *бідашко—солодашко / слабонька бідашка* ‘бідолашна жінка, що зазнала біди’

21. *його гризота* ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’

22. *сміхованка на всю Панську Долину* ‘смішна дівчина’

Міфологічні/казкові істоти

23. *але по неї прийде не Жінка — Панна* ‘цнотлива жінка -смерть’

24. *а усміхнена й посмутніла водночас Біла Панна* ‘цнотлива жінка - смерть’

25. *Бо до шлюбу вона — княжна», — відповів тато* ‘незаміжня дівчина’

26. *Варвара вночі вимикала, не мені вам, Марійо, казати, що то за відьма / Малокрівниця вона якась, а не відьма / стояла з розплетеною косою, як відьма* ‘зла, агресивна жінка, капосна від якої не жди добра’

27. *великомучениця Катерина* ‘жінка, що продовжує жити незважаючи на тяжкі муки’

28. *вона Діва* ‘непорочна’

29. *жінка щезла, як річкова нявка* ‘загадкова, казкова жінка’

30. *Мольфарка* ‘жінка, що наділена надприродними магічними здібностями’

31. *моя цісарівна* ‘вродлива, поважна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’

32. *пливла поруч з Іваном, як княжна* ‘поважна, граційна жінка’

33. *Се-веринина пишна Панна* ‘цнотлива, непорочна’

34. *так несподівано побачити тут **панночку** ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’*
35. *ти мудра як **Соломон** ‘мудра, розсудлива жінка’*
36. *фібрами душі чинить опір **Жінці в Білому** ‘привид смерті’*
37. **Чортиця** ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’
38. *якась **двонога чортиця** колись позаздрила їхнім синам ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’*
39. *якась чудна та дивна, і така похожа на оту **мару** ‘примара, страшна жінка’*

Рослинний світ

40. *вона трісне навпіл, ніби **кавун** ‘товста, повна’*
41. *Даруся розслабається, як **розсохла груша** на її городі ‘слабка, безсила жінка’*
42. *дрижала в Тимофієвих руках, як **біла трепета** ‘тендітна, тремтлива жінка’*
43. *зів'яла, як **опалий лист** ‘слабка, квола жінка’*
44. *оте дівчинище худеньке, як **дерево без кори** ‘молода дівчина’*
45. *невинна, як **цвіт яблуневий у травні** ‘ніжна, ще зовсім юна дівчина’*
46. *ніби вся вона була з **осикового листу** ‘тендітна, струнка, тремтлива’*
47. *піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові, як **виноградна лозина** гнучка піддатлива жінка’*
48. *радіє своїй **запашній квітці** ‘дуже вродлива жінка’*
49. *стелеться перед ним, як **кошена трава** під косою?! ‘послужлива жінка, жінка, що догоджає’*

Тваринний світ

50. *бабинка легонька, як **тріска** ‘худа жінка’*
51. *бо дуже вже спритна була. Як **ласиця** ‘хитра, спритна жінка’*
52. *була красива, як **олениця** ‘вродлива, струнка, видна дівчина’*

- 53.вила, як **ранена вовчиця** ‘сильна, вольова жінка, яка зломлена бідою’
- 54.вилася *перед його очима* **ота тоненька червона гадючка** ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
- 55.вона — **равлик у своїй хатці** ‘потайна жінка, що ховається від чужих очей’
- 56.вона скидалася на **перелякану пташку** ‘перелякана жінка, що тремтить від страху’
- 57.Доцька — *та, мов* **крілиця** ‘плодовита жінка’
- 58.**Зозулько** моя, *не бійся* ‘кохана дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
- 59.розірвати **самицю** на *шмаття* ‘хтива, сластолюбна’
- 60.крутилася між *підчю й столом* **квола**, як **отруєна миша** в *коморі* ‘слабка, квола’
- 61.**мицька** ‘любляча, ніжна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
62. *призвішувалися* **Кривою Качкою** ‘кивоного жінка саме та, що шкатульгас’
63. *невинне таке* **гадючення** ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
64. *може, як* **навук лізти догори** ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’
65. *несміле, як* **пес у чужих сливах** ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’
66. *стала ще й* **гадючою мамою** ‘жінка, що пов'язана з дияволом’
67. *стодоли стоїть його* **котятко** ‘любляча, ніжна дівчина’

Національність, расова приналежність

- 68.Онде кум Полотнюк — *і той їй каже* **"моска-лиця"** ‘схожа на москаля’
- 69.«**москалиця**», *нікому не відповіла й разу* ‘неординарна жінка, що сповідує свої принципи’
- 70.*позаочі* **русачкою** ‘росіянка’
- 71.**чорним негром** *є вона сама у своїй білій країні* ‘відчужена, сама по собі’
- 72.**циганка** ‘чорноброва, чорноволоса’

Вік

73. *бабинка* ‘баба (звертання)

74. Даруся навіть малою була *степенна*, розважлива, неначе *стара жінка*
‘поважна, розважлива’

75. *ця богодуха стара діва* ‘набожна стара незаміжня жінка’

Національність, расова приналежність

76. Варвара — *зłodійка* ‘пліткарка’

77. відумре *рятівниця* ‘сильна, жінка, що здатна на подвиг’

78. дивиться на неї, як на якусь *фойду* ‘жінка легкої поведінки, повія’

79. *Маринька-черниця* ‘жінка, що веде аскетичне життя’

80. приписала бути *сестрою-жалібницею* ‘любляча, співчутлива жінка’

81. якась *лярва* вчепилася ‘повія’

Залишкова група

82. та, що за неї казали *Северинка* ‘строга, сувора, міцна жінка’

83. твоя мама-*небіжка* дуже мене жалувала ‘покійниця’

Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини

84. *байстриця* ‘позашлюбна’

85. *вдовиця* ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’

86. вона бідна карається, як *та любко—душко / кумко—душко*
‘прекрасна, мила’

87. жалісливим очам *доньки-відданиці* ‘дівчина шлюбного віку’

88. *зведениця* ‘дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину’

89. *Маринька-богодуха* ‘набожна жінка’

90. *своїї одиначки* ‘єдина у родині’

91. *сидить перед порогом його його здоров'я і файну любку* ‘молода, гарна, кохана дівчина (пестливе звертання)’

92. *та головиха* земля їй пухом ‘головна, поважна’

93. *Та хотіли, любко-кумко* ‘люба жінка (пестливе звертання до жінки)’

94. *то ви так довго збираєтеся тут бути, що ще й любку* ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’

Природа

95. *неторкану* — як *опівнічна вода* ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’

96. *хочете собі знайти білу* — як *ранній туман* ‘молода, білолиця жінка’

ДОДАТОК Г

Функціональні характеристики

метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Тематична група позначення характеру

1. *aber dann erweise es sich, daß auch diese Mutter zum Typ der deutschen Lesebuch Mutter gehöre, eine gütige Kummernuß* (freundlich, aber gleichzeitig derjenige, der sich ständig beschwert) ‘далі, однак, виявляється, що і ця мати відноситься до розряду німецьких хрестоматийних матерів, така **добросердечна нюня**’
2. *begegnet im Eingang ausgerechnet der mißmutigen Vogelscheuche* (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає **незадоволене опудало** в під’їзді’
3. *Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - die Schildkröte* (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) *nannten* ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її **черепахою** і здається мені, дуже доречно’
4. *dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese erhitzte Quecksilberkugel* (erhitze, zappelige Frau) ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, **кипуча непосида**’
5. *denn sie war ja die jüngere Schwester, die Kundschafterin* (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), *wie die Alte sie genannt hatte* ‘бо вона була молодшою сестрою, **розвідницею**, як її називала стара’
6. *die Samojuden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr schönster Ofen* (eine warmherzige, freundliche Frau) ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**’
7. *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester Zauberin* (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою - **чарівницею**’

8. *Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie Dobrica, die wir von klein auf **Streichhölzchen** (schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie andere) nannten* ‘буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали **сірничкою**’
9. *ihr Gang erinnerte mich an **eine stolze, böse Königin** (eine stolze und böse Frau)* ‘своєю ходою вона нагадала мені **горду, злу королеву**’
10. *muß ich mich doch wohl fragen, **welch einen Grund du hast, hier so erhaben zu tun und die Königin** (hochnäsiger, arrogant) zu spielen* ‘то й питаю себе мимоволі: а яке право ти маєш розігравати тут панські манери і вести себе як **цариця**?’
11. *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie **ein Holsteiner Brauereipferd** (kategorisch, arrogant)* ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче **коняга з голинтинської пивоварні**’
12. *sie war **eine freundliche Erscheinung** (wohlwollend)* ‘вона була такою **доброзичливою**’
13. *schließlich drohte er ihr freundlich und murmelte: **Kleine Erpresserin** (eine Frau, die immer alles verlangt)* ‘нарешті він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: **Маленька шантажистка**’
14. ***Trösterin** (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) in der Zeit der Verblendung* ‘вона була **утішницею в часи оману**’

Тематична група позначення зовнішності

15. *das Aussehen **einer strengen holsteinischen Dorfprophetin** (sieht respektvoll, mysteriös aus) verlieh* ‘у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи **сувору голиптейнську сільську віщунку**’
16. *die bläulichen Lippen halb geöffnet. War das **das biologische Wunder** (seltsames, ungewöhnliches Aussehen) von Bollerup?* ‘синюваті вуста напіврозтулені. То це і є **боллерунське диво природи**?’
17. *dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbenen Innereien der Uhr gerichtet, sitzt **eine lebensgroße Zelluloid-Puppe** (eine schöne, attractive*

Frau) ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить **целулоїдна лялька в натуральну величину**’

18. *eine Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, selbst ein vergnügtes Kartoffelgesicht* (volles, rundes Gesicht), *kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten* ‘жінка з повним мішком картоплі, сама наче як **задоволене картопляне обличчя**, більше не може стримувати сміх’

19. *eine Schülerin, langhaarig, eine aschblonde Undine* (eine Frau mit schönen langen Haaren, überirdisch) ‘школярка, з довгим, світлим волоссям, **русалка**’

20. *Fliegengewicht* (dünnes Mädchen), *in einem abgetragenen Mantel* ‘**худенька наче муха**, в поношеному пальті’

21. *und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, eine Nympe* (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, **німфа**’

22. *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die Riesin* (eine große, starke Frau) *schüttelt den Kopf* ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’

23. *wirst sehen, Jesper, daß ich noch als Eiszapf* (kalte, gefrorene Frau) *ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen* – ‘як бурулька, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану **бурулькою**, коли наші запаси деревини так будуть витрачатись’

24. *wo ist denn unsere Deern?* (junges Mädchen) - де вона, наша **молодка**?

Тематична група позначення соціального статусу

25. *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des Idols* (ein Beispiel zur Nachahmung) *anzubieten* ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**’

26. *in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, ein mageres, verledertes Wunder an Unbeugsamkeit* (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine

standhafte Frau) ‘і лише тут – була така жінка – самі **кістки та шкіра, взірець непохитності**’

27. *offenbar hatte er Stella **Eichhörnchen** (liebes Mädchen) genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’
28. *von mir aus, **Süße** (liebes Mädchen), können wir fahren* ‘як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**’

Тематична група позначення соціальної поведінки

29. *Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: **Begleiter** (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) in einer Zeit des Aufbruchs*, ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час’
30. *du weißt doch wohl, daß sie **ein Sonderling** (eine Frau, die keine Angst hat, sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) war, sagt Mareth, und daß sie sich sonderbar verhielt* ‘але ж ти знаєш, вона була великим оригіналом, — каже Марет, — і дозволяла собі бути **дивачкою**’

ДОДАТОК Д

Оцінні характеристики метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Характер оцінювання

негативне значення

1. *begegnet im Eingang ausgerechnet **der mißmutigen Vogelscheuche** (eine merkwürdige, unfreundliche Frau)* ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає **незадоволене опудало** в під’їзді’
2. *dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese **erhitzte Quecksilberkugel** (erhitze, zappelige Frau)* ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, кипуча **непосида**’
3. *Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie Dobrica, die wir von klein auf **Streichhölzchen** (schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie*

andere) *nannten* ‘буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали **сірничкою**’

4. *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin* (eine stolze und böse Frau) ‘своєю ходою вона нагадала мені **горду, злу королеву**’
5. *Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, selbst ein vergnügtes Kartoffelgesicht* (volles, rundes Gesicht), *kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten* ‘жінка з повним мішком картоплі, сама наче як **задоволене картопляне обличчя**, більше не може стримувати сміх’
6. *muß ich mich doch wohl fragen, welch einen Grund du hast, hier so erhaben zu tun und die Königin* (hochnäsiger, arrogant) *zu spielen* ‘то й питаю себе мимоволі: а яке право ти маєш розігравати тут панські манери і вести себе як **цариця**?’
7. *schließlich drohte er ihr freundlich und murmelte: Kleine Erpresserin* (eine Frau, die immer alles verlangt) ‘нарешті він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: **Маленька шантажистка**’
8. *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein Holsteiner Brauereipferd* (kategorisch, arrogant) ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче **коняга з голинтинської пивоварні**’
9. *wirst sehen, Jesper, daß ich noch als Eiszapf* (kalte, gefrorene Frau) *ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen* – ‘як бурулька, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану **бурулькою**, коли наші запаси деревини так будуть витрачатись’

Характер оцінювання

Позитивне значення

10. *aber dann erweise es sich, daß auch diese Mutter zum Typ der deutschen Lesebuch Mutter gehöre, eine gütige Kummernuß* (freundlich, aber gleichzeitig derjenige, der sich ständig beschwert) ‘далі, однак, виявляється, що і ця мати відноситься до розряду німецьких хрестоматійних матерів, така **добросердечна нюня**’

11. *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des **Idols** (ein Beispiel zur Nachahmung) anzubieten* ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**’
12. *Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - **die Schildkröte** (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) nannten* ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її **черепахою** і здається мені, дуже доречно’
13. *das Aussehen **einer strengen holsteinischen Dorfprophetin** (sieht respektvoll, mysteriös aus)_verlieh* ‘у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи сувору голиптейнську сільську **віщунку**’
14. *denn sie war ja die jüngere Schwester, **die Kundschafterin** (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), wie die Alte sie genannt hatte* ‘бо вона була молодшою сестрою, **розвідницею**, як її називала стара’
15. *die bläulichen Lippen halb geöffnet. War das das **biologische Wunder** (seltsames, ungewöhnliches Aussehen) von Bollerup?* ‘синюваті уста напіврозтулені. То це і є **боллерунське диво природи**?’
16. *die Samojeden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr **schönster Ofen** (eine warmherzige, freundliche Frau)* ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**’
17. *Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: **Begleiter** (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) in einer Zeit des Aufbruchs,* ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час’
18. *dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbenen Innereien der Uhr gerichtet, sitzt **eine lebensgroße Zelluloid-Puppe** (eine schöne, attractive Frau)* ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить **целулоїдна лялька в натуральну величину**’
19. *du weißt doch wohl, daß sie **ein Sonderling** (eine Frau, die keine Angst hat, sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) war, sagt Mareth, und*

daß sie sich sonderbar verhielt ‘але ж ти знаєш, вона була **великим оригіналом**, — каже Марет, — і дозволяла собі бути дивачкою’

20. *eine aschblonde Undine* (eine Frau mit schönen langen Haaren, überirdisch) ‘школярка, з довгим, світлим волоссям, **русалка**’

21. *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester Zauberin* (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-**чарівницею**’

22. *in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, ein mageres, verledertes Wunder an Unbeugsamkeit* (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine standhafte Frau) ‘і лише тут – була така жінка – самі кістки та шкіра, **взірець непохитності**’

23. *offenbar hatte er Stella Eichhörnchen* (liebes Mädchen) *genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’

24. *sie war eine freundliche Erscheinung* (wohlwollend) ‘вона була такою **доброзичливою**’

25. *Fliegengewicht* (dünnnes Mädchen), *in einem abgetragenen Mantel* ‘**худенька наче муха**, в поношеному пальто’

26. *Süße* (liebes Mädchen), *können wir fahren* ‘як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**’

27. *Trösterin* (eine Frau, die beruhigt und unterstürzt) *in der Zeit der Verblendung* ‘**утішницею** в часи оману’

28. *und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, eine Nymphe* (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, **німфа**’

29. *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die Riesin* (eine große, starke Frau) *schüttelt den Kopf* ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’

30.wo ist denn unsere **Deern?** (junges Mädchen) - де вона, *наша молодка?*

ДОДАТОК К

Лексико-семантична класифікація позначень жінки в німецькій та українській мовах

Лексично-семантичний компонент

Предмет

1. *begegnet im Eingang ausgerechnet der **mißmutigen Vogelscheuche*** (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає **незадоволене опудало** в під’їзді’
2. *die Samojeden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr **schönster Ofen*** (eine warmherzige, freundliche Frau) ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**’
3. *dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbenen Innereien der Uhr gerichtet, sitzt **eine lebensgroße Zelluloid-Puppe*** (eine schöne, attractive Frau) ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить **целулоїдна лялька в натуральну величину**’
4. *Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie Dobrica, die wir von klein auf **Streichhölzchen*** (schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie andere) *nannten* ‘буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали сірничкою’
5. *wirst sehen, Jesper, daß ich noch als **Eiszapf*** (kalte, gefrorene Frau) *ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen* – ‘як бурулька, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану **бурулькою**, коли наші запаси деревини так будуть витрачатись’

Фізичні та розумові ознаки, фізіологія людини

6. *eine Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, selbst **ein vergnügtes Kartoffelgesicht*** (volles, rundes Gesicht), *kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten* ‘жінка з повним мішком картоплі, сама наче як **задоволене картопляне обличчя**, більше не може стримувати сміх’
7. *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, **die Riesin*** (eine große, starke Frau) *schüttelt den*

Kopf ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’

Абстрактні поняття

8. *du weißt doch wohl, daß sie **ein Sonderling*** (eine Frau, die keine Angst hat, sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) *war, sagt Mareth, und daß sie sich sonderbar verhielt* ‘але ж ти знаєш, вона була **великим оригіналом**, — каже Марет, — і дозволяла собі бути дивачкою’
9. *in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, **ein mageres, verledertes Wunder an Unbeugsamkeit*** (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine standhafte Frau) ‘і лише тут – була така жінка – **самі кістки та шкіра, взірець непохитності**’
10. *sie war **eine freundliche Erscheinung*** (wohlwollend) ‘вона була такою доброзичливою’

Міфологічні/казкові істоти

11. *das Aussehen **einer strengen holsteinischen Dorfprophetin*** (sieht respektvoll, mysteriös aus) verlieh ‘у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи сувору **голіптейнську сільську віщунку**’
12. *und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, **eine Nymphe*** (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, **німфа**’
13. *eine Schülerin, langhaarig, eine aschblonde **Undine*** (eine Frau mit schönen langen Haaren, überirdisch) ‘школярка, з довгим, світлим волоссям, **русалка**’
14. *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester **Zauberin*** (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-**чарівницею**’

15. *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin* (eine stolze und böse Frau) ‘своєю ходою вона нагадала мені горду, злу королеву’

16. *muß ich mich doch wohl fragen, welch einen Grund du hast, hier so erhaben zu tun und die Königin* (hochnäsiger, arrogant) *zu spielen* ‘то й питаю себе мимоволі: а яке право ти маєш розігрувати тут панські манери і вести себе як **цариця?**’

Лексично-семантичний компонент

Тваринний світ

17. *Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - die Schildkröte* (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) *nannten* ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її **черепахою** і здається мені, дуже доречно’

18. *Fliegengewicht* (dünnes Mädchen), in einem abgetragenen Mantel ‘**худенька наче муха**, в поношеному пальті’

19. offenbar hatte er Stella *Eichhörnchen* (liebes Mädchen) *genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’

20. *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein Holsteiner Brauereipferd* (kategorisch, arrogant) ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче коняга з **голінтинської пивоварні**’

Лексично-семантичний компонент

Вік

21. *wo ist denn unsere Deern?* (junges Mädchen) - де вона, наша **молодка?**

Професія, рід діяльності, поведінка

22. *aber dann erweise es sich, daß auch diese Mutter zum Typ der deutschen Lesebuch Mutter gehöre, eine gütige Kummernuß* (freundlich, aber gleichzeitig derjenige, der sich ständig beschwert) ‘далі, однак, виявляється, що і ця мати відноситься до розряду німецьких хрестоматійних матерів, така **добросердечна нюня**’

23. *dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese **erhitzte Quecksilberkugel** (erhitze, zappelige Frau) ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, **кипуча непосида**’*

24. *denn sie war ja die jüngere Schwester, **die Kundschafterin** (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), wie die Alte sie genannt hatte ‘бо вона була молодшою сестрою, **розвідницею**, як її називала стара’*

25. *Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: **Begleiter** (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) in einer Zeit des Aufbruchs, ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час’*

26. *schließlich drohte er ihr freundlich und murmelte: **Kleine Erpresserin** (eine Frau, die immer alles verlangt) ‘нареши він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: **Маленька шантажистка**’*

27. *Trösterin* (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) *in der Zeit der Verblendung ‘**утішницею** в часи оману’*

Сімейний стан, соціальний статус, соціальні відносини

28. *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des **Idols** (ein Beispiel zur Nachahmung) anzubieten ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**’*

29. *von mir aus, **Süße** (liebes Mädchen), können wir fahren ‘як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**’*

Природа

30. *die bläulichen Lippen halb geöffnet. War das **das biologische Wunder** (seltsames, ungewöhnliches Aussehen) von Bollerup? ‘синюваті вуста напіврозтулені. То це і є **боллерунське диво природи**?’*

ДОДАТОК Л

Структурні особливості позначень образу жінки в німецькій мові

Складні слова

1. *begegnet im Eingang ausgerechnet der mißmutigen **Vogelscheuche*** (eine merkwürdige, unfreundliche Frau) ‘стрибає вниз сходами з сумкою, що бовтається в неї на руці, зустрічає незадоволене **опудало** в під’їзді’
2. *Birte Feddersen, die sie hier - ich meine: allzu naheliegend - die **Schildkröte*** (eine charakterstarke Frau, die es gewohnt ist, sich zu verteidigen) *nannten* ‘Бірта Феддерсен. Прозивали її **черепахою** і здається мені, дуже доречно’
3. *dort im Sessel, den leeren Blick auf die messingfarbenen Innereien der Uhr gerichtet, sitzt eine lebensgroße **Zelluloid-Puppe*** (eine schöne, attractive Frau) ‘Ось у кріслі, просто дивлячись на мідні деталі годинника, сидить **целулоїдна лялька** в натуральну величину’
4. *Fliegengewicht (dünnnes Mädchen), in einem abgetragenen Mantel* ‘**худенька наче муха**, в поношеному пальто’
5. *Ich werde ihnen zu Hause erzählen, wie Dobrica, die wir von klein auf **Streichhölzchen*** (schüchtern, launisch und gleichzeitig nicht wie andere) *nannten* ‘буду розказувати їм вдома, як Добриця, яку ми змалку називали **сірничкою**’
6. *wirst sehen, Jesper, daß ich noch als **Eiszapf*** (kalte, gefrorene Frau) *ende, wenn unsere Vorräte so das Laufen kriegen* – ‘як **бурулька**, — сказала вона, — ось побачиш, Джеспер, я стану бурулькою, коли наші запаси деревини так будуть витрачатись’

Прості слова

7. *andererseits habe er hier die Chance gesehen, eine Frau in der Rolle des **Idols** (ein Beispiel zur Nachahmung) anzubieten* ‘він виділив у цьому оповіданні щасливу нагоду показати жінку в ролі **кумира**’
8. *du weißt doch wohl, daß sie ein **Sonderling** (eine Frau, die keine Angst hat, sich in der Öffentlichkeit offen zu verhalten) war, sagt Mareth, und daß sie sich sonderbar verhielt* ‘але ж ти знаєш, вона була **великим оригіналом**, — каже Марет, — і дозволяла собі бути дивачкою’
9. *und hier ist ein Kopf, ein Mädchen, vermutlich die berühmte Arethusa, **eine Nymphe** (junge, schöne Frau) ‘дівчина, ймовірно, знаменита Аретуза, німфа’*
10. *von mir aus, **Süße** (liebes Mädchen), können wir fahren* ‘як на мене, ми можемо їхати, **крихітко**’
11. *wo ist denn unsere **Deern**? (junges Mädchen) - де вона, **наша молодка**?*

Похідні слова

12. *denn sie war ja die jüngere Schwester, die **Kundschafterin** (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), wie die Alte sie genannt hatte* ‘бо вона була молодшою сестрою, **розвідницею**, як її називала стара’
13. *Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: **Begleiter** (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) in einer Zeit des Aufbruchs, ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час’*
14. *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Schwester **Zauberin** (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-**чарівницею**’
15. *muß ich mich doch wohl fragen, welch einen Grund du hast, hier so erhaben zu tun und die **Königin** (hochnäsiger, arrogant) zu spielen* ‘то й

питаю себе мимоволі: а яке право ти маєш розігравати тут панські манери і вести себе як **цариця**?’

16. *offenbar hatte er Stella Eichhörnchen (liebes Mädchen) genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’

17. *Trösterin* (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) *in der Zeit der Verblendung* ‘**утішницею** в часи оману’

18. *welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die Riesin* (eine große, starke Frau) *schüttelt den Kopf* ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’

Словосполучення

19. *aber dann erweise es sich, daß auch diese Mutter zum Typ der deutschen Lesebuch Mutter gehöre, eine gütige Kummernuß* (freundlich, aber gleichzeitig derjenige, der sich ständig beschwert) ‘далі, однак, виявляється, що і ця мати відноситься до розряду німецьких хрестоматійних матерів, **така добросердечна нюня**’

20. *dann sei sie es, die die Gründe kenne. Lilly Fligge, ja, diese erhitzte Quecksilberkugel* (erhitze, zappelige Frau) ‘і якщо вже хтось взагалі знає причини самогубства, так це вона. Саме Ліллі Флігге, **кипуча непосида**’

21. *das Aussehen einer strengen holsteinischen Dorfprophetin* (sieht respektvoll, mysteriös aus) *_verlieh* ‘у своїй довгій сукні з грубої тканини, нагадуючи сувору голиптейнську сільську **віщунку**’

22. *die bläulichen Lippen halb geöffnet. War das das biologische Wunder* (seltsames, ungewöhnliches Aussehen) *von Bollerup?* ‘синюваті вуста напіврозтулені. То це і є боллерунське **диво природи**’

23. *die Samojeden bei uns behaupten, eine Frau ist ihr schönster Ofen* (eine warmherzige, freundliche Frau) ‘наші самоїди стверджують, що жінка у них **найкрасивіша пічка**’

24. *eine Frau mit einer Tasche voller Kartoffeln, selbst ein vergnügtes Kartoffelgesicht* (volles, rundes Gesicht), *kann ihr Lachen nicht länger zurückhalten* ‘жінка з повним мішком картоплі, сама наче як задоволене картопляне обличчя, більше не може стримувати сміх’
25. *eine Schülerin, langhaarig, eine aschblonde Undine* (eine Frau mit schönen langen Haaren, überirdisch) ‘школярка, з довгим, світлим волоссям, русалка’
26. *ihr Gang erinnerte mich an eine stolze, böse Königin* (eine stolze und böse Frau) ‘своєю ходою вона нагадала мені горду, злу королеву’
27. *in Bollerup - und nur hier - gab es solch eine Frau, ein mageres, verledertes Wunder an Unbeugsamkeit* (ideales Verhalten in der Gesellschaft, eine standhafte Frau) ‘і лише тут – була така жінка – самі кістки та шкіра, взірець непохитності’
28. *Rita Süßfeldt wiegt zweifelnd den Kopf wie ein Holsteiner Brauereipferd* (kategorisch, arrogant) ‘Рита Зюссфельд у сумніві похитує головою, наче коняга з голинтинської пивоварні’
29. *schließlich drohte er ihr freundlich und murmelte: Kleine Erpresserin* (eine Frau, die immer alles verlangt) ‘нарешті він ласкаво пригрозив їй і пробурмотів: Маленька шантажистка’
30. *war eine freundliche Erscheinung* (wohlwollend) ‘вона була такою доброзичливою’

ДОДАТОК М

Суфікс *-in*

1. **Tröster+in = Trrösterin: Trrösterin** (eine Frau, die beruhigt und unterstützt) *in der Zeit der Verblendung* ‘**утішницею** в часи оману’, 2. *er dachte: Wunderbar, wie sie sich überall zurechtfindet, einfach wunderbar. Zauber+in= Zauberin: Schwester Zauberin* (eine Frau, die alles machen kann und alles kann) *hatte er sie einmal genannt* ‘він подумав: Чудово, як вона скрізь знаходить дорогу, просто чудово. Одного разу він назвав її сестрою-**чарівницею**’

3. **Kundschafter+in=Kundschafterin: denn sie war ja die jüngere Schwester, die Kundschafterin** (eine Frau, die alles wissen will, ist neugierig), *wie die Alte sie genannt hatte* ‘бо вона була молодшою сестрою, **розвідницею**, як її називала стара’

4. **König+in=Königin : muß ich mich doch wohl fragen, welch einen Grund du hast, hier so erhaben zu tun und die Königin** (hochnäsiger, arrogant) *zu spielen* ‘то й питаю себе мимоволі: а яке право ти маєш розігравати тут панські манери і вести себе як **цариця**?’

5. **Ries+in=Riesin: welche Einzelheiten sie denn nun erfahren habe man kann ja nie genug über sich selbst wissen, die Riesin** (eine große, starke Frau) *schüttelt den Kopf* ‘які подробиці вона тепер дізналася, такі, які про себе ніколи не знаєш достатньо, **велетка** хитає головою’,

6. **Begleiter+in= Begleiterin: Ditte, was alle brauchen, doch nur wenige finden: Begleiterin** (eine Frau, die immer begleitet und unterstützt) *in einer Zeit des Aufbruchs*, ‘звернувся він до Дітти,— тим, що всі шукають і рідко хтось знаходить: **супутницею** в переломний час’;

–*chen*

7. **Eichhörn + chen = Eichhörnchen: offenbar hatte er Stella Eichhörnchen** (liebes Mädchen) *genannt* ‘він називав Стеллу **білочкою**’;

–*иц(а/я)*

1. **Чортиця** ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’ *розірвати самицю на шмаття* ‘хтива, сластолюбна’

2. **як ласиця** ‘хитра, спритна жінка’
3. **байстриця** ‘позашлюбна’
4. *онде кум Полотнюк — і той їй каже "моска-лиця"* ‘схожа на москаля’
5. **зведениця** ‘дівчина, яка не вберегла своєї честі і народила позашлюбну дитину’
6. **вдовиця** ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’
7. **Маринька-черниця** ‘жінка, що веде аскетичне життя’
8. **«москалиця»**, *нікому не відповіла й разу* ‘неординарна жінка, що сповідує свої принципи’
9. *сидить перед порогом його* **рятівниця** ‘сильна, жінка, що здатна на подвиг’
10. *Доцька — та, мов* **крілиця** ‘плодовита жінка’
11. *була красива, як* **олениця** ‘вродлива, струнка, видна дівчина’
12. *жалісливим очам доньки-відданиці* ‘дівчина шлюбного віку’
—к
13. *Варвара —* **злодійка** ‘пліткарка’
14. **Северинка** ‘строга, сувора, міцна жінка’
15. **Мольфарка** ‘жінка, що наділена надприродними магічними здібностями’
16. *твоя* **мама-небіжка** *дуже мене жалувала* ‘покійниця’,
17. **душко / кумко—душко** ‘прекрасна, мила’, *то ви так довго збираєтеся тут бути*
18. *що ще й* **любку** ‘молода, кохана дівчина (пестливе звертання)’
19. **Зозулько** *моя, не бійся* ‘кохана дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
20. *та, що за неї казали* **циганка** ‘чорноброва, чорноволоса’
—н
21. *пливла поруч з Іваном, як* **княжна** ‘поважна, граційна жінка’,
22. *бо до шлюбу вона —* **княжна**, *— відповів тато* ‘незаміжня дівчина’,
23. *але по неї прийде не* **Жінка — Панна** ‘цнотлива жінка -смерть’
—чк
24. *позаочі* **русачкою** ‘росіянка’, *своєї одиначки* ‘єдина у родині’
-очк

25.*тоненьке, як **цівочка*** ‘тоненька, струнка жінка’,

26.*так несподівано побачити тут **панночку*** ‘ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина’,

–их

27.***головиха** земля їй пухом* ‘головна, поважна’

–ищ

28.*оте **дівчинище***, — *худеньке, як дерево без кори* ‘молода дівчина’

–от

29.*його жінка — його **гризота*** ‘тривожна, неспокійна жінка, тягар для чоловіка’

–ованк

30.***сміхованка** на всю Панську Долину* ‘смішна дівчина’

–ючен

31.*невинне таке **гадючення*** ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’

–ишк

32.***бідашко—солодашко / слабонька бідашка*** ‘бідолашна жінка, що зазнала біди та є близькою й дорогою серцю’

–нк

33.***Анниця —біданка / біданка Анниця*** ‘бідна дівчина з важкою долею’,

–инк(а)

34.*відумре **бабинка*** ‘баба’ (звертання)

–ятк

35.*стодоли стоїть його **котятко*** ‘любляча, ніжна дівчина’

ДОДАТОК Н

Структурні особливості позначень образу жінки в українській мові

Складні слова

Прислівник+іменник

1. **Малокрівниця** вона якась, *а не відьма* ‘бліда жінка з хворобливим виразом обличчя’

іменник + іменник

2. **Маринька-богодуха** ‘набожна жінка’

Прості слова

1. *бабинка легонька*, як ‘худа жінка’
2. *Варвара вночі вимикала, не мені вам, Марійо, казати, що то за відьма. Малокрівниця вона якась, а не відьма / стояла з розплетеною косою, як відьма* ‘зла, агресивна жінка, капосна від якої не жди добра’
3. *вона Діва* ‘непорочна’
4. *вона здорова — як цвях* ‘здорова, міцна, сильна жінка’
5. *дивиться на неї, як на якусь фойду* ‘жінка легкої поведінки, повія’
6. *ніби кавун* ‘товста, повна’
7. *ніби ставала свічкою* ‘струнка дівчина’
8. *Матронко срібна* ‘люба жінка (зменшено-пестливе звертання)’
9. *мицька* ‘любляча, ніжна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
10. *може, як павук лізти догори* ‘жінка, що може пристосуватись до будь-яких обставин та умов у житті’
11. *сестрою-жалібницею* ‘любляча, співчутлива жінка’
12. *справжня тичка*: *висока, худа, в грудях плеската й мізерна* ‘висока, худа’
13. *така якась чудна та дивна, і така похожа на оту мару* ‘примара, страшна жінка’
14. *ти мудра як Соломон* ‘мудра, розсудлива жінка’
15. *якась лярва* *вчепилася* ‘повія’,

16. дівчинка — як **шило** вертілася на подвір'ї ‘вертка, швидка’

Похідні слова

17. якась **лярва** вчепилася ‘повія’, дівчинка — як **шило** вертілася на подвір'ї ‘вертка, швидка’

Словосполучення

18. а усміхнена й посмутніла водночас **Біла Панна** ‘цнотлива жінка - смерть’

19. біла, як **збиране звечора молоко** *Естер* ‘жінка зі світлим кольором обличчя’

20. білу — як **ранній туман** ‘молода, білолиця жінка’

21. була нетерплячою й подеколи гострою, як **мелодія рідного «жоку»** ‘темпераментна, нетерпляча жінка’

22. бути **живою мумією** ‘хвороблива, квола жінка, яка ледве ходить’

23. вигулькнула *Естер*. Як **тоненька свічечка** ‘струнка, худа жінка’, *оте* дівчинище худеньке, як **дерево без кори** ‘молода дівчина’

24. вила, як **ранена вовчиця** ‘сильна, вольова жінка, яка зломлена бідною’

25. вилася перед його очима *ота* **тоненька червона гадючка** ‘молода, хитра дівчина (зменшено-пестливе звертання)’

26. вона бідна карається, як *та* **великомучениця Катерина** ‘жінка, що продовжує жити незважаючи на тяжкі муки’

27. вона скидалася на **перелякану пташку** ‘перелякана жінка, що тремтить від страху’

28. вона — **у своїй хатці** ‘потайна жінка, що ховається від чужих очей’

29. Даруся навіть малою була **степенна, розважлива, неначе стара жінка** ‘поважна, розважлива’

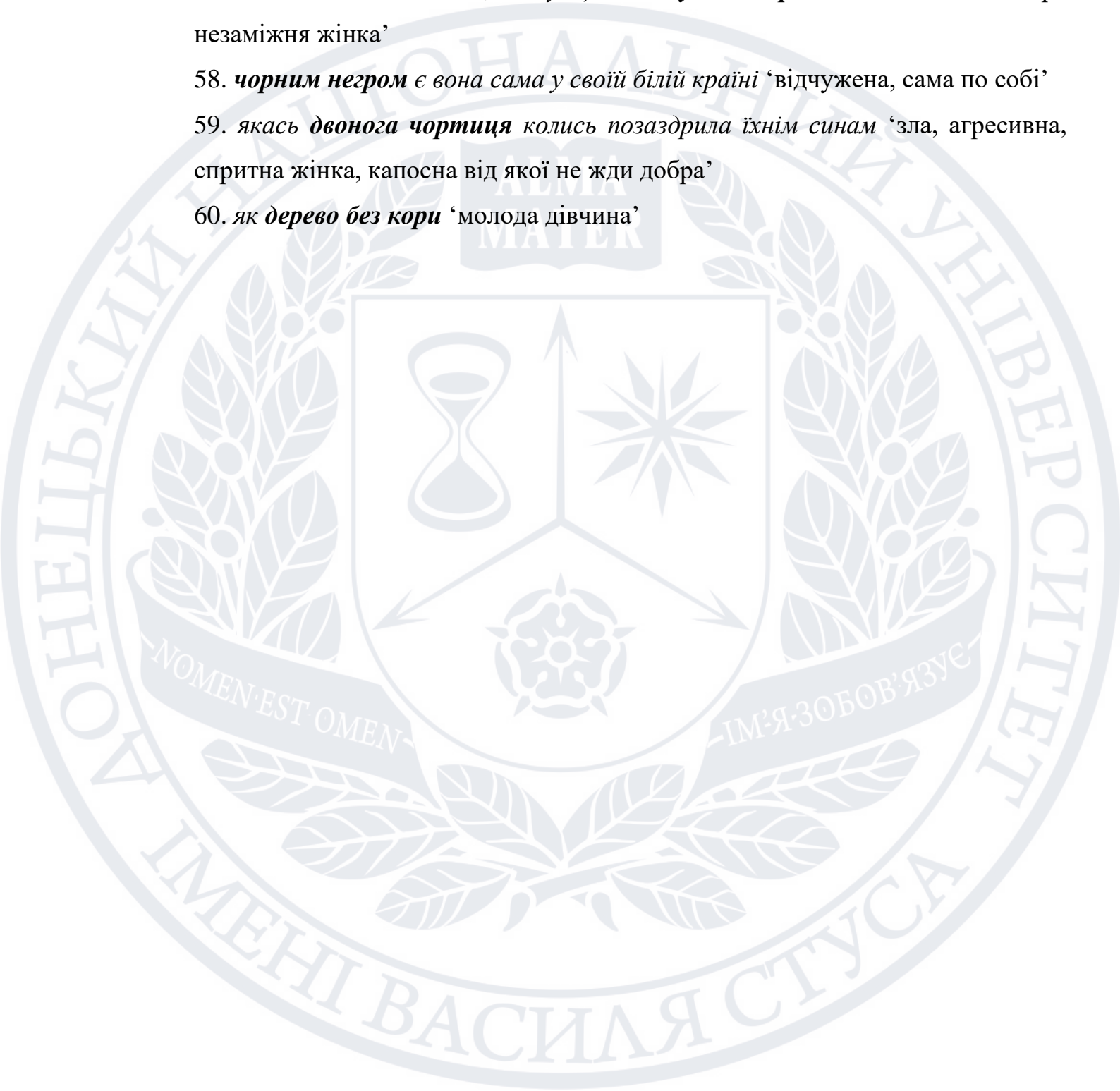
30. Даруся розслабається, як **розсохла груша** на її городі ‘слабка, безсила жінка’

31. *дрижала* в Тимофієвих руках, як **біла трепета** ‘тендітна, тремтлива жінка’

32. жінка щезла, як **річкова нявка** ‘загадкова, казкова жінка’

33. *здоров'я і файну любку* ‘молода, гарна, кохана дівчина (пестливе звертання)’
34. *зів'яла, як опалий лист* ‘слабка, квола жінка’
35. *кров із молоком дівка* ‘дуже молода жінка з свіжим, рум'яним обличчям’
36. *крутилася між піччю й столом кволо, як отруєна миша в коморі* ‘слабка, квола’
37. *любко-кумко* ‘люба жінка (пестливе звертання до жінки)’
38. *малолітня нерозумниця* ‘нерозумна дівчина’
39. *моя цісарівна* ‘вродлива, поважна дівчина (зменшено-пестливе звертання)’
40. *Маринька, неторкану* — як *опівнічна вода* ‘цнотлива, недоторкана, непорочна’
41. *невинна, як цвіт яблуневий у травні* ‘ніжна, ще зовсім юна дівчина’
42. *несміле, як пес у чужих сливах* ‘боязка, несмілива, невпевнена дівчина’
43. *ніби вся вона була з осикового листу* ‘тендітна, струнка, тремтлива’
44. *піддавалася нетерплячому Коляєвому тілові, як виноградна лозина* ‘гнучка, піддатлива жінка’
45. *порожна, як діряве відро* ‘бездітна жінка’
46. *призвішувалися Кривою Качкою* ‘кивонога жінка, саме та, що шкатульгає’
47. *радіє своїй запашній квіті* ‘дуже вродлива жінка’
48. *свіжу* — як *молода гусянка* ‘свіжа, юна’
49. *Се-веринина пишна Панна* ‘цнотлива, непорочна’
50. *сплескувала в долоні дівчинка, як стара баба* ‘емоційна жінка’
51. *стала ще й гадючою мамою* ‘жінка, що пов'язана з дияволом’
52. *стелеться перед ним, як кошена трава* ‘під косою?! ‘послужлива жінка, жінка, що догоджає’
53. *фібрами душі чинить опір Жінці в Білому* ‘привид смерті’

54. *Хана... вона — як **вилушок із лісового горішка*** ‘молода, ще зовсім юна дівчина’
57. *хочете собі знайти, чому ця **богодуха стара діва*** ‘набожна стара незаміжня жінка’
58. ***чорним негром** є вона сама у своїй білій країні* ‘відчужена, сама по собі’
59. *якась **двонога чортиця** колись позаздрила їхнім синам* ‘зла, агресивна, спритна жінка, капосна від якої не жди добра’
60. *як **дерево без кори*** ‘молода дівчина’

Декларація щодо унікальності текстів роботи та
невикористання матеріалів інших авторів без посилань

Безбах Кристина Ігорівна

Факультет філології, психології та іноземних мов

035 Філологія

Німецька та друга іноземна мови та літератури (переклад включно)

ДЕКЛАРАЦІЯ

Усвідомлюючи свою відповідальність за надання неправдивої інформації стверджую, що подана магістерська робота на тему: «Метафоричні одиниці на позначення образу жінок в німецькій та українській лінгвокультурах (на матеріалі творів Зігфрида Ленца та Марії Матіос)» є написаною мною особисто.

Одночасно заявляю, що ця робота:

- не передавалась іншим особам і подається до захисту вперше;
- не порушує авторських та суміжних прав закріплених статтями 21-25 Закону України «Про авторське право та суміжні права»;
- не отримувались іншими особами, а також дані та інформація не отримувались в недозволений спосіб.

Я усвідомлюю, що у разі порушення цього порядку моя магістерська робота буде відхилена без права її захисту, або під час захисту за неї буде поставлена оцінка «незадовільно».

07.12.2022

